

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2021

Kristýna Škopová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Působení kněží českého původu mezi Slovinci v první polovině 20. století
Bakalářská práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kristýna Škopová**
Osobní číslo: **H18276**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obor: **Slavistická studia zemí Evropské unie (dvouoborové): Slovinština Historie (dvouoborové)**
Téma práce: **Působení kněží českého původu mezi Slovinci v první polovině 20. století**
Zadávací katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Zásady pro vypracování

- Vývoj a organizace církevních diecézí na území dnešního Slovinska
- Církevní školství
- Kněží ve střetu s totalitními režimy
- Příklady životních osudů kněží českého původu mezi Slovinci
- Emil Wester, Fran Lakmayer, Franc Ryšlavý, Vladimír Truhlar
- Literární obraz kněží v 1. pol. 20. stol. (Bevk: Kaplan Martin Čedermac, Rebula: Nokturno pro Přimoří...)

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Okoliš, Stane. Zgoovina šolstva na Slovenskem. Ljubljana 2008 (pdf) <https://stanko-okolis.si/wp-content/uploads/2018/05/Zgodovina-%C5%A1olstva-na-Slovenskem.pdf>
Cencič, Mira. Osnovna šola na slovenskem narodnem ozemlju. Koper 2018
Gabrič, Aleš. Sledi šolskega razvoja na Slovenskem. Ljubljana 2009
Velikonja, Narte, Razvoj šolske uprave. V: Slovenci v desetletju 1918-1928: zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine. Ur. Josip Mal. Leonova družba, Ljubljana 1928, 691-744.
Ostaneč, France (ed.). Šolski sistemi na Slovenskem od 1774-1963 = School systems on Slovene territory from 1774 to 1963. Slovenski šolski muzej, Ljubljana 1964.
Schmidt, Vlado, Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem 1-3 [1. ponatis]. Delavska enotnost, Ljubljana 1988.
Jogan, Maca. Katoliška cerkev in družbeno zlo. Ljubljana 2016.
Mithans, Gašper. Odnosi med italijanskim fašizmom in katolicizmom: primer obmejnega področja Julijske krajine. Acta historiae 2016/4, s. 745.
Pelikan, Egon. Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom. Primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico – zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac. Nova revija, 2002.
Pirjevec, Jože. Zgodovina Slovencev v Italiji 1866-2000. Ljubljana 2000
Klinec, Rudolf. Primorska duhovščina pod fašizmom. Gorica 1969
Kacin Wohinz, Milica, Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo 1918-1921. Maribor 1972
Bevk, France. O nastanku „Kaplana Martina Čedermaca“, Jezik in slovstvo 1959/8.
Pibernik, France. Alojz Rebula. Mladika 2019
Pibernik, France. Vladimir Truhlar. Ljubljana 2016.
Kol. Slovenska književnost 1-3. Ljubljana 1998-2000.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Aleš Kozár, Ph.D.**
Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2020**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2021**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2020

Prohlašuji:

Práci s názvem Působení kněží českého původu mezi Slovinci v první polovině 20. století jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 5. 6. 2021

Kristýna Škopová

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat především vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Alešovi Kozárovi Ph. D. za odbornou pomoc, cenné připomínky a za čas, který mé práci věnoval. Také děkuji své rodině za podporu během studia.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá působením slovinských kněží českého původu na slovinském Přímoří během nadvlády fašistické Itálie. První část práce tvoří historický úvod. Další části se zabývají popisem slovinského školství, slovinskými křesťanskými organizacemi, osudy jednotlivých duchovních. Dále popisem vnímání Československa násilí Itálie páchaného na Slovincích. V poslední části se zabývám literárním obrazem doby nadvlády Itálie, konkrétně obrazy z díla Nokturno pro Přímoří od Alojze Rebuly a z knihy Kaplan Martin Čedermac od France Bevka.

KLÍČOVÁ SLOVA

kněží, Přímoří, fašismus, Slovinci, Itálie, česko-slovinské vztahy

ANNOTATION

The bachelor's thesis deals with the activities of Slovenian priests of Czech origin in the Slovenian Primorsko during the domination of fascist Italy. The first part of the work is a historical introduction. The next sections deal with the description of Slovenian education, Slovenian Christian organizations and the fate of individual clergy. Furthermore, Czechoslovakian perception of Italian violence committed against Slovenes by fascist Italy. There, in the last part I deal with a literary picture in the time of Italian domination, specifically from the book by Alojz Rebula Nokturno za Primorsko and from the book Kaplan Martin Čedermac by France Bevk.

KEYWORDS

priests, Primorsko, fascism, Slovenes, Italy, Czech-Slovenian relations

Obsah

ÚVOD.....	1
1 Historie Přímoří v první polovině 20. století.....	3
1.1 Vztahy Itálie a Slovinska do roku 1918.....	3
1.2 Konec 1. světové války	5
1.3 První terstský proces	8
1.4 Meziválečné období	11
1.5 Druhá světová válka	13
1.6 Slovinský odboj.....	13
1.7 Druhý terstský proces.....	14
1.8 Ivan Hribar (1851–1941).....	15
1.9 Rozdělení Jugoslávie	15
1.10 Okupační režim ve Slovinsku	16
1.11 Konec 2. světové války	16
1.12 Církevní rozdělení.....	17
2 Školství v Přímoří	18
2.1 Slovinské školy v Itálii před první světovou válkou	18
2.2 Školství po první světové válce.....	18
2.3 Slovinské školy v Itálii	18
2.4 Gentileho reforma	20
2.5 Tajná výuka slovinštiny.....	21
2.6 Výuka náboženství ve slovinštině.....	23
2.7 Slovinské školství mezi lety 1941-1950	24
3 Kněží ve střetu s totalitními režimy	26
3.1 Katolicismus a fašismus.....	26
3.2 Slovinské organizace od konce války do konce 20. let	26
3.3 Nástup fašistů a zásah Benedikta XV.....	27
3.4 Pronásledování fašisty.....	27
3.5 Konkordát z roku 1929 a další opatření proti Slovincům	28
3.6 Slovinský odpor	29
3.7 Pakt Ciano-Stojadinović, 25. dubna 1937.....	31
3.8 Doba druhé světové války	31
4 Tajná křesťanskosociální organizace	32
4.1 Engelbert Besednjak (1894–1968)	32
4.2 Sbor kněží sv. Pavla, Politický spolek Edinost v Gorici a Tajná křesťanskosociální organizace	

4.3	Proč bylo působení kněží důležité?	33
4.4	Sbor kněží sv. Pavla a politický spolek Edinost v Gorici	35
4.5	Tajná křesťanskosociální organizace	36
4.6	Působení Tajné křesťanskosociální organizace	37
4.7	Působení organizace v praxi	39
4.8	Duchovní a komunisté	40
4.9	Duchovní po druhé světové válce	40
5	Příklady životních osudů slovinských duchovních	40
5.1	Danilo Perkan (1914–1979)	40
5.2	Oskar Pahor (1886–1964)	41
5.3	Andrej Pavlica (1886–1951)	41
5.4	Janez Leben (1868–1931)	42
5.5	Katolické česko–slovenské vztahy v 19. století	43
5.5.1	Anton Martin Slomšek (1800–1862)	43
5.5.2	Katolické poutě	46
5.6	Úvod	47
5.7	Podpora Slovinců v Československu	50
5.8	Franc Lakmayer (1863–1946)	52
5.9	Vladimír Karel Truhlar (1912–1977)	53
5.9.1	Básně	57
5.10	Emil Wester (1878–1946)	59
5.11	Bohumil Němec (1868–1931)	60
6	Literární obraz kněží v 1. polovině 20. století	63
6.1	Kaplan Martin Čedermac	63
6.1.1	France Bevk o Kaplanu Martinu Čedermacovi	68
6.1.2	Slovenské vydání Kaplana Martina Čedermaca	69
6.2	Nokturno pro Přímoří	69
7	ZÁVĚR	75
8	SUMMARY	77
9	POVZETEK	77
10	SEZNAM LITERATURY	79
10.1	Literatura	79
10.2	Novinové články	81
10.3	Internetové zdroje	82
10.4	Obrázky	82

Obrázek 1 – Osídlení Přímoří podle sčítání obyvatel z roku 1910	4
Obrázek 2 – Mapa Přímoří.....	5
Obrázek 3 – Mapa území Slovinska mezi lety 1941–1943	16
Obrázek 4 – Úvodní strana slabikáře Obrázek 5 – Ukázka se slabikáře Prvi koraki.....	21
Obrázek 6 – Úvodní strana slabikáře Kolački Obrázek 7 – Ukázka se slabikáře Kolački.....	22
Obrázek 8 – Logo novin Novi list	29
Obrázek 9 – Logo deníku Edinost	33
Obrázek 10– Sborník kněží sv. Pavla	36
Obrázek 11 Anton Martin Slomšek.....	43
Obrázek 12 Slomšek-ovy Homilie na epištoly roku církevního	44
Obrázek 13 Kazatelé slovanští.....	45
Obrázek 14 – Logo Slovenského národa	47
Obrázek 15 – Logo Českého slova	51
Obrázek 16– Ukázka z článku Českého slova	52
Obrázek 17–Vladimir Karel Truhlar	53
Obrázek 18 – Emil Wester	59
Obrázek 19 – Fotky Bohumila Němce z policejní stanice	61
Obrázek 20 – Pohřeb Bohumila Němce	62
Obrázek 21 – Logo novin Slovenec	62
Obrázek 22 – France Bevk	64
Obrázek 23– Alojz Rebula	70

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala málo zpracované téma česko-slovinských vztahů, které se týká působení slovinských duchovních českého původu na slovinském Přímoří v první polovině 20. století. Slovinské Přímoří připadlo Rapalskou smlouvou v roce 1920 fašistické Itálii. Pod nadvládou fašistů bylo slovinské Přímoří až do druhé světové války.

V první kapitole popíšu historickou situaci území současného Slovinska, hlavně slovinského Přímoří v době od první světové války do konce druhé světové války. V této části budu čerpat hlavně z díla slovinské historičky Milice Kacin Wohinz, která se zabývá násilnou italianizací slovinské menšiny v Itálii v první polovině 20. století. Další zdroj bude kniha Dějiny Slovinska od českého historika Jana Rychlíka.

Druhá kapitola bude o slovinském školství. Pro popis italianizace slovinského školství budu čerpat informace z knihy Osnovna šola na slovenskem narodnem ozemlju od slovinské historičky Miry Cenič a základní informace o slovinském školském systému z knihy Šolski sistem na Slovenskem od 1774–1963, kterou napsal slovinský historik France Ostanek.

Třetí kapitola bude o italské politice vůči Slovincům žijícím v Přímoří, hlavně o působení slovinských kněží proti fašistické vládě. Informace k první části kapitoly, která se bude týkat fašistických opatření a zákonů, která v meziválečném období Itálie vydávala, získám z odborných studií. Například od Gorazda Bajce, Rudolfa Klinca nebo Egona Pelikana.

Informace k druhé části kapitoly budou hlavně z monografie od Egona Pelikana s názvem Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom, který hledal informace v archivu Engelberta Besednjaka. Jde o archiv Tajné křesťanské organizace a katolického tábora v době mezi dvěma světovými válkami. Je to nejdůležitější archiv pro získávání informací o této organizaci. V této knize je popsána její historie, vnitřní uspořádání i její činnost. Dalším důležitým zdrojem je kniha Primorska duhovščina pod fašizmom od Rudolfa Kline, která se také popisuje působení Tajné křesťanské organizace.

V poslední části kapitoly se ještě zmíním o některých slovinských kněžích a jejich životě, který je popsán v lexikonu Primorski slovenski biografski leksikon. Lexikon vydalo nakladatelství Goriška Mohorjeva družba. Jedná se o lexikon, který pojednává o osobnostech, které se zasloužily o rozvoj duchovní kultury v Přímoří.

Ve čtvrté kapitole budu psát o českých duchovních, kteří přicházeli do Přímoří.

První část čtvrté kapitoly bude obecně o příchodu českých kněží na území současného Slovinska, kteří přicházeli hledat místo v biskupských seminářích v jiných částech monarchie. O tomto tématu píše slovinský historik Borut Klabjan v knize Češi a Slováci na Jadranu.

V další části kapitoly se budu věnovat vnímání problematiky italské nadvlády v Přímoří na území Československa. Zde bude hlavní zdroj denní tisk České slovo a Národní listy, v nichž se objevovaly články týkající se fašistického teroru vůči Slovincům, a také publikace Československi stiki med svetovnima vojnama od historičky Maretji Kerešič-Svetel.

V poslední části kapitoly představím životní osudy některých kněží českého původu – Vladimira Truhlara, Emila Westera, France Lakmayera a Bohumila Němce. Hlavním zdrojem informací mi zde bude denní tisk Slovenski narod, Slovenec, Edinost, České slovo, Národní listy a u Vladimira Truhlara monografie, které o něm byly napsány.

V páté a závěrečné části bakalářské práce se budu zabývat literárním obrazem kněží v první polovině 20. století. O tomto období psal například slovinský spisovatel Alojz Rebula (1924–2018), který patřil ke slovinské menšině žijící v Itálii. Napsal knihu Nokturno pro Přímoří. Vychází v ní i z vlastních zkušeností. Dále o tomto tématu píše France Bevk (1890–1970) v románu Kaplan Martin Čederme.

Cílem práce je podat informace o komunitě kněží, o jejich působení a jejich podmínkách v Přímoří. Práci budu zpracovávat historicko-kompilativní metodou. Informace budu zpracovávat z odborné literatury a českého i slovinského denního tisku, který vycházel ve 20. a 30. letech 20. století.

1 Historie Přímoří v první polovině 20. století

1.1 Vztahy Itálie a Slovinska do roku 1918

V posledních desetiletích před první světovou válkou se politický život v Přímoří a v Istrii rozvíjel ve znamení kontrastu mezi italskou a slovinsko-chorvatskou společností.¹

Podle sčítání lidu v roce 1910, které pořádala habsburská vláda, žilo na Přímoří 928 046 obyvatel. Mezi nimi bylo 446 730 Slovinců a Chorvatů. Chorvati a Slovinci tedy tvořili 50,2 % obyvatel. Pravděpodobně byl počet Slovinců na Přímoří ještě vyšší, neboť sčítání probíhalo podle „komunikativního jazyka“ tázaných. Obyvatelé byli tázáni na jazyk, který používají v různých mezilidských stycích, např. v práci nebo na jazyk, který používají v rodině.²

V roce 1866, po sjednocení Itálie, vznikl pojem iredenta. Itálie v té době aspirovala i na další území v sousední habsburské monarchii (Istrie, Jižní Tyrolsko). Právě iredentismus, politická ideologie usilující o připojení části jiného státu s vlastní národnostní menšinou, byl také další důvod, proč vstoupila Itálie do první světové války na straně Dohody.³

Před vypuknutím 1. světové války ve Slovinsku chyběl slovinsko-italský dialog a spolupráce. To mělo vliv na atmosféru v Terstu, ale také v Istrii a v Gorici. Slovinci i Italové byli zahleděni do vlastní nacionální identity a neměli cit pro společnou sounáležitost s prostředím, odkud oba národy pocházejí. Demografický růst Slovinců vedl Slovince k myšlence, že brzy budou početně převládat v Gorici, něco podobného si slibovali i v Terstu.⁴

Po vstupu Itálie do první světové války na straně Trojdohody, se území Přímoří změnilo v bojiště. Na Soči probíhala do listopadu 1917 rakousko-italská fronta, která ochromila život v zemi a způsobila obyvatelstvu velkou hmotnou škodu. Obyvatelstvo bylo většinou vystěhováno.

Dne 16. srpna 1918 byla v Lublani založena Národní slovinská rada (Narodni svet za Slovenijo), která se stala zástupcem slovinského národa. Měla za cíl spojení slovinského národa do jednoho státu. Dne 6. října byla založena ještě Národní rada SHS (Narodno vijeće Slovencev, Hrvatov in Srbov) v Záhřebu. Dne 29. října Národní rada SHS vyhlásila založení

¹ KACIN-WOHINZ, Milica. *Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo 1918–1921*. Založništvo tržaškega tiska, 1972, s. 13.

² PURIČ, Piero. Sto let pod Italijo. *Mladika*. roč. 2019, 2019, č. 1, s. 5.

³ PEČENKA, Marek – Petr LUŇÁK. *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Libri, 1995, s. 192.

⁴ KACIN-WOHINZ, Milica, Nevenka TROHA a Boris MLAKAR. Slovensko-italijanski odnosi 1880-1956. *Primorski dnevnik*. roč. 57, 2001, č. 80, s. 3-6.

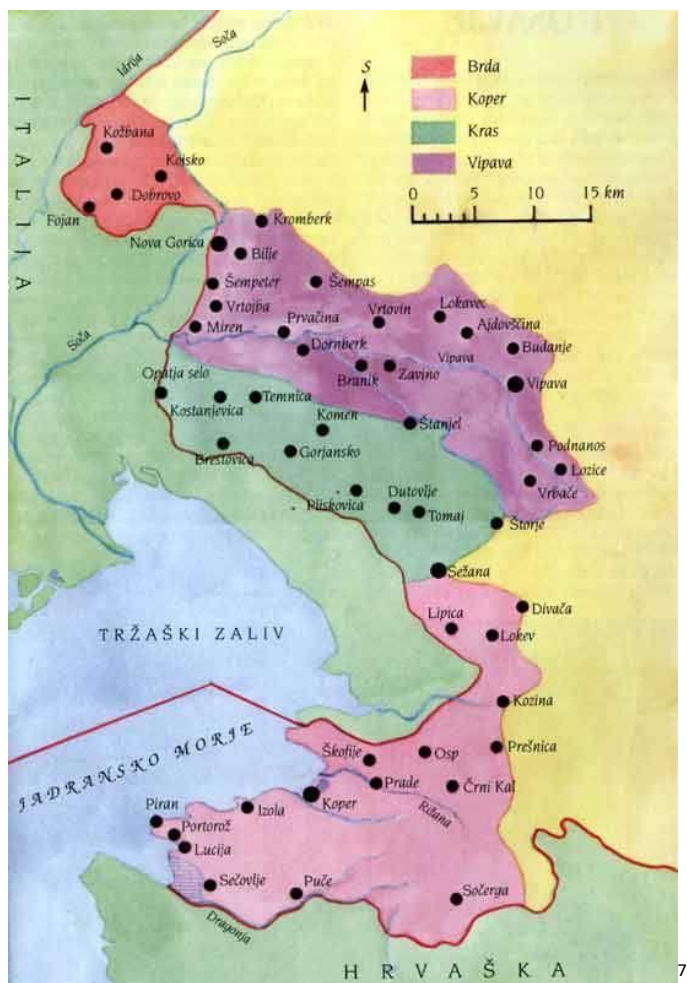
Státu Slovinců, Chorvatů a Srbů, které zahrnovalo území Rakousko-Uherska, osídleno obyvatelstvem těch národů. V Záhřebu poté vznikla vláda pro všechna území nového státu, v Lublani vláda Slovinska⁵.

Obrázek 1 – Osídlení Přímoří podle sčítání obyvatel z roku 1910

⁵ KACIN-WOHINZ, Milica. *Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo 1918–1921*. Založništvo tržaškega tiska, 1972, s. 19.

⁶ Primorska. In: *Wikipedia: the free encyclopedia*. San Francisco (CA): Wikipedia Foundation, 2020 [cit. 2020-05-02]. URL: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Primorska#/media/Slika:Austria_Hungary_ethnic.svg>.

Obrázek 2 – Mapa Přímoří

1.2 Konec 1. světové války

V prvních měsících po podepsání příměří a rozpadu Rakousko-Uherska nebylo jasné, jak velká část slovinského etnického území případně nově zřízenému jihoslovanskému státu.

Dne 11. listopadu zahájila italská armáda obsazování Přímoří a oblasti Gorice. Italská vojska v listopadu 1918 zabrala Gorici, dále území, které bylo za hranici určenou Londýnským paktem z roku 1915. Zabrané území bylo pod vojenskou správou do 31. července 1919 a 1. srpna byl založen Osrednji urad za nove pokrajine, který vedl Francesco Salata. Území do té doby spravoval vojensko-královský guvernér, generál Carlo Pettit, který Slovincům a Chorvatům slíbil dodržování svých tradic, kultury a více škol, než kolik jich měli pod Rakousko-Uherskem. Přes sliby správa pod vedením Pietra Badoglia začala s potlačováním slovanství. Ve skutečnosti bylo ihned po italské okupaci bráněno Slovincům v národních projevech a vůdčové národního hnutí byli pronásledováni. Protislovanské nebezpečí dosáhlo

⁷ Kmetija Šempoljac. [cit. 2020-02-11]. URL: <<http://www.kmetija-sempolajc.si/primorska.html>>.

vrcholu 13. července 1919 s požárem Národního domu v Terstu. Slovinci ztratili své divadlo a největší knihovnu. Nikdo z viníků nebyl zatčen nebo soudně stíhán. Znamenalo to také začátek fašistického teroru⁸.

Slovinci byli od začátku ohroženi tím, že bude jejich území rozděleno politickou hranicí. Problém byla hlavně příslušnost Goricka a Istrie. Činila si na ně totiž nárok Itálie. Dalším problémem bylo vedení hranic v Korutanech a ve Štýrsku.⁹ Dne 12. listopadu 1920 stanovila smlouva v Rapallu hranice Slovinska s Itálií. Itálie získala přístav Terst, větší část Istrie s celým poloostrovem Pula, Přímořím, Goricí a velkou část západního Kraňska (Notraňsko) s městy Idrija a Postojna.¹⁰ Přímoří se tedy náhle ocitlo na území Itálie. Pro Slovince to byl silný otřes. Století žili na území habsburské monarchie. Rakousko, které bylo multietnickým a nadnárodním císařstvím, vždy zaručovalo používání slovinského jazyka ve všech oblastech společenského i veřejného života.

Italská okupace slovinského území skoro až k Lublani tedy ostře rozdělila slovinský národ. Hospodářské, obchodní a kulturní výměny mezi oběma územími radikálně poklesly.¹² Slovinské území tvořily dvě oblasti – lublaňská a mariborská část. Toto slovinské území mělo 15 849 km². Podle sčítání lidu zde žilo v roce 1921 1 019 997 obyvatel. Z toho asi 30 000 Němců, 10 000 Maďarů, 11 000 Srbů a Chorvatů. Slovinské území bylo národně poměrně homogenní.

Na území patřícímu Itálii byli Slovinci podrobena odnárodňovací politice. Odnárodňovací politika zesílila především za fašistického režimu Benita Mussoliniho.¹³ Italská okupace přinesla Slovincům, kteří zůstali v Přímoří (to se mezitím stalo Julskou krajinou), úplně jinou správu. Na rozdíl od Rakouska Itálie nedávala prostor příslušníkům menšin, které mluvily cizím jazykem, tedy pokud nepřijali italianizaci. V tomto smyslu přijali první opatření ještě předtím, než italské čety obsadily celé území. Už v listopadu 1918 vojenská vláda Julské krajiny jako jedna mezi prvními přijala opatření, že se nesmějí vrátit do země navrátilci z rakousko-uherského vojska, kteří nejsou italské národnosti. Toto opatření mohli obejít ti slovinští nebo chorvatští vojáci, kteří ovládali italštinu, kromě toho italský vojenský dohled nad hranicemi ještě nebyl úplný. Vojenské obvody začaly podrobně popisovat navrátilce a

⁸ BAJC, Gorazd. Fašistična zakonodaja in Slovenci med obema vojnama. In Acta Histriae, letnik 11, 2003, č. 2, s. 20–21.

⁹ RYCHLÍK, Jan. Dějiny Slovinska. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 154.

¹⁰ Tamtéž, s. 155.

¹² PURIČ, Piero. Sto let pod Italijo. Mladika. roč. 2019, 2019 č. 1, s. 6.

¹³ RYCHLÍK, Jan. Dějiny Slovinska. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011, Dějiny států, s. 155.

domnělé aktivisty a zavírat lidi, kteří jim byli národnostně nebo politicky nepohodlní. Jednotlivce, které měli za slovinské nebo chorvatské nacionalisty, za bojovné socialisty nebo za bolševiky, vyhnali za hranice nebo internovali.

Z území Přímoří byli násilně konfinováni „slovinští aktivisté“ do vzdálených krajů v Itálii, nebo na odlehlé ostrovy, kam posílali duchovní nebo vzdělance, které brali jako nejnebezpečnější nositele „slovinského nacionalismu“. V dubnu 1919 začaly první násilné pochody, násilí proti slovinským veřejným a soukromým institucím, kulturním i jiným společnostem.¹⁴

Andrej Karlin, terstský biskup v letech 1911–1919 rezignoval pod silným tlakem a odešel do Lublaně. Později, v roce 1923 se stal biskupem v Mariboru. Fašistům se nelíbilo, že odmítl slavnostní mši k oslavě vítězství Itálie a že po příchodu italského vojska do Terstu nepřivítal guvernéra Petittiho. Ardité vnikli do biskupství, zaútočili na Karina, rozházeli nábytek a vzali mu drahocenný deník.¹⁵

V deníku České slovo byl vydán 17.9. 1930 článek s názvem „*Před fašisty prchali lidé z vesnice jako před žoldáky za třicetileté války*“. „*Čech, který se po válce oženil a usadil v Istrii, zemi bývalého Rakouska, které válkou získala Itálie, popisuje nám vpád fašistů do tamní slovinské vesnice Svatého Martina v okrese Pinquente. Píše: „Žil jsem tu deset let. Dokud nebylo fašismu, byl tu zlatý život. Když nám do kraje nasadili fašisty, začalo naše utrpení. Jedné noci vyrušena byla naše vesnice střelbou. Zvonilo se na poplach. Do vesnice vpadli fašisté. Chytili každého, kdo jim přišel do rukou – i strace pětasedmdesátiletého, schytnané spoutali řetězem a hnali do vězení. Nikdo nevěděl proč. Teprve druhý den se zjistilo, že ve vesnici bylo schytáno a do vězení odvečeno 14 lidí. Jiný případ. Byly volby. Z Charvatů v našem okrese odvážil se kandidovat J. Flego. Fašisté měli kandidátku označenou kozou, Slované lipovým listem. K vykonání volby mohli jsme se do Pinquente odvážit jen v průvodu. Průvod byl fašisty napaden. Jeden Chorvat byl střelen do zad. Kandidát Flego těžce odnesl svou odvahu. Přijeli fašisté v nákladním autu. Celou cestu stříleli z karabin a revolverů. Flego utekl ze svého domu i s rodinou do lesů. Fašisté se do domu vloupali, nábytek rozbili, trosky složili na jednu hromadu, polili benzinem a zapálili. Ze sklepa vynesli 200 hektolitřů vína a vypustili ho na zem. Šunku a slaninu naházeli do bláta. Oheň nikdo nesměl hasit. Vojáci přihlíželi tomu rádění. Večer odjeli vítězové do Terstu. Každou chvíli v našem okrese vypálili*

¹⁴ PURIČ, Piero. Sto let pod Italijo. *Mladika*. 2019, roč. 2019, č. 1, s. 6–7.

¹⁵ KLINEC, Rudolf. Primorska duhovščina pod fašizmom. Goriška Mohorjeva družba, 1979, s. 14–15.

fašisté některý dům, Sám jsem byl přítomen takovému požáru u Pulje. Tak došlo i na naši vesnici Sv. Martin. Dověděli jsme se, že nám fašisté přijdou vypálit vesnici. Nastalo zděšení. Lidé vyháněli dobytek do lesů, šatstvo a jídlo cpali do pytlů a zvonilo se na poplach. Fašisté už si s kopců prohlíželi dalekohledy naši vesnici. Říkalo se, že je to zázrak panny Marie, že přišla do vesnice deputace dvou fašistů a ostatní zmizeli. Vyházeli alespoň knihy ze školy na hromadu a zapálili je. Takových historií bych napsal. ““¹⁶

Slovinštinu vyloučili ze státní správy. Zakázány a rozpuštěny byly i všechny slovinské spolky. Italští nacionalisté vypálili Národní dům v Terstu. Mnozí Slovinci, kteří žili na italském území utekli do Jugoslávie. Někteří emigrovali do USA nebo do Argentiny. Slovinci požadovali sjednocení. Požadavek změny hranic a spojení všech Slovinců byl ale nereálný. Království SHS, které mělo podepsanou spojeneckou smlouvu s Francií a se státy Malé dohody, nemělo zájem otevírat otázku hranic, protože bylo samo ohroženo italským, maďarským a bulharským revizionismem.¹⁷

1.3 První terstský proces

Asimilační politika, kterou prováděla Itálie od začátku doprovázely různé formy protestů. Různé skupiny a tajné organizace začaly na konci dvacátých let odporovat odnárodňovacím procesům fašistické vlády. Kromě přímořských duchovních byla ještě celá řada ilegálních organizací. Například Organizacija jugoslovanskih nacionalistov (ORJUNA), organizace TIGR (akronym okupovaných území Terstu, Istrie, Gorice a Reky) a Borba, která působila hlavně v Terstu a v Istrii. Nejradikálnější byla mladší generace, která nesouhlasila s pasivním přístupem oficiálních představitelů slovinské a chorvatské společnosti. Nejpronikavější byla organizace Borba. Zapalovali školy provozované italským státem, napadali lidi, respektive struktury, které byli spojené s fašistickým režimem. Organizovali atentáty a šířili antifašistický tisk, který přicházel ze zahraničí.¹⁸

Ilegální organizaci TIGR založila radikálně orientovaná mládež, bývalí členové spolků Zveza prosvetnih društev, Dijaške društvo Adrija v Gorici a Zveza prosvetnih društev v Terstu. Organizace byla založena na podzim roku 1927 po zákazu legální činnosti těchto spolků. Hlavními iniciátory byly Zorko Jelinčič, Albert Rejec, Jože Dekleva, Dorče Sarđoč a Jože

¹⁶ České slovo. Olomouc, 1930(255). s. 2. ISSN 2694-863X. Dostupné také z: URL:

<<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:04805f21-fe4d-11ea-901f-90b11c419e63>>.

¹⁷ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Slovinska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 155.

¹⁸ KLABJAN, Borut. Slovanski teroristi. In *Acta Histriae*, letnik 15, 2007, č. 1, s. 252–257.

Vadnjal. Tato organizace byla rozhodnuta na násilní odpovídat násilím, revolučním bojem.¹⁹ V ilegálních zpravodajích čteme: „*Přáli jsme si smíření a soužití, odmítli jsme ho, z pošlapaného srdce roste nenávist proti nim všem, bez rozdílu /.../, protože ani oni nešetřili se svou nenávistí na našich duchovních, učitelích, rolnících, pracovnících, mužích a ženách, ještě méně na dětech./.../. Fašistická vláda strhla všechny nosné trámy, které držely do dohody, ona nás vehnala do iredentismu. A také: Obrana ve vnuceném boji nám/.../ dovoluje, abychom se bránili všemi prostředky/.../, od tichého kopání a sabotování k urážlivým prostředkům /.../ s ničením a smrtí, /.../ upsali nás smrti, mi ale nechceme zemřít: ať zemřou oni /.../ Svoboda, nebo smrt.*“²⁰

Dne 8. dubna 1928 byla demonstrativní akce na Proseku, vsi nedaleko Terstu. Během akce byla zapálena italská škola, která byla postavena namísto slovinské. O měsíc později následovalo ještě zapálení školy v Katinari u Terstu a mateřské školy v Tolminu na Goricku. Násilné akce se stupňovaly a šířily se v oblasti Přímoří a pokračovaly atentáty. Tajná fašistická policie zatýkala skupiny antifašistů a členů ilegálních organizací a postavila je před Zvláštní soud pro ochranu státu, (Posebno sodišče za zaščito države) založen roku 1926.

Dne 10. února 1930 organizace TIGR vyhodila do povětří redakci fašistického deníku Il Popolo di Trieste, protože neúnavně šířil rasovou nesnášenlivost. Jeden z redaktorů byl smrtelně raněn. Následoval lov na atentátníky a tajná policie OVRA do dubna organizaci odhalila. 87 členů TIGRa bylo po nelidském mučení během vyšetřování předáno Zvláštnímu soudu pro ochranu státu. Byli souzeni na procesu v Terstu v září 1930 v Římě v prosinci 1931.²¹ Úvodní odůvodnění obžaloby mluvilo o ilegálním šíření slovanského jazyka, o žhářství na italských školách, teroristických činech proti jednotlivcům a proti vojenským a veřejným budovám a o dalších trestných činech, celkem bylo 99 důvodů. Obžalovaní byli označeni za teroristy.²² Obžalovaný byl například slovinský spisovatel Ciril Kosmač (1910-1980).²³

¹⁹ KACIN-WOHINZ, Milica–PIRJEVEC, Jože. *Zgodovina Slovencev v Italiji 1866–2000*. Nova revija, 2000, s. 60-71.

²⁰ Tamtéž. s. 71. (Knjižnica Svobode, zv.1).

²¹ Tamtéž. s. 71.

²² KLABJAN, Borut. Slovanški teroristi. In *Acta Histriae*, roč. 15, 2007, č. 1, s. 252–257.

²³ JUVANČIČ, Ivo. Politično ozadje I. tržaškega procesa. In *Kronika (Ljubljana)*, letnik 21, 1973, č. 3, s. 180.

Na prvním terstském procesu, který se konal od 1. do 5. září 1930, soud odsoudil čtyři obžalované k trestu smrti a následujícího dne byli v Bazovici zastřeleni Ferdo Bidovec, Fran Marušič, Zvonimir Miloš a Alojz Valenčič.²⁴

V úterý 9. září 1930 se objevil v Českém slovu článek s názvem: „*Jugoslávie pobouřena krutou terstskou popravou.*“ „*Salvou ran z pušek italských vojáků zezadu vpálenou 6 hodin po rozsudku do těl čtyř mladých Slovanů, jimž bylo souzeno, aby byli občany Itálie, odtažených z Terstu tři hodiny úmyslně až na jugoslávské hranice, skončila první část velkého procesu, v němž je obžalováno 78 Slovinců z italské provincie, obývané Slovany a zvané Venezia Julia. To, co předcházelo popravě, byla první část toho procesu. V té první části souzeno bylo 18 Slovinců a čtyři zastřeleni. Na 60 dalších čeká soud a rozsudek. Nevíme, jaký rozsudek! Fašistický generální prokurátor obvinil je z neméně než 90 zločinů a nenazýval je jinak, než slovinskými teroristy a ‚antifašisty‘ a proti římskému fašismu stavěl opovržlivě ‚barbarství slovanské‘. Italský tisk slavil před z za procesu pravé orgie a vyzýval soud k ‚vyhlazení slovinské hydry‘ takto: Strašlivá roční vazba v římském vězení učinila z 18 obžalovaných slovinských mladíků starce. V řetězích byli přivezeni z Říma, patrně aby proces mezi obyvatelstvem náležitě působil. Uprostřed armády vojáků a černých košilí dopraveni byli do budovy zvláštního soudu a v řetězích, po čtyřech k sobě přikováni, umístěni jako dravá zvíř ve velké železné kleci. Tři dny musili poskytovat ‚divadlo‘ vybraným lidem, kteří sem chodili jako někdy na pověstné neronské hry. Obžalováni, většinou mladí studenti a inteligenti, zachovali obdivuhodný klid. Jen když uslyšeli strašlivý rozsudek, někteří zakolísali, ale jen na okamžik. Potom již snášeli svůj osud až do výstřelu jako hrdinové. Po vynesení rozsudku byli odsouzení odvedeni do vězení. Okamžitě usnuli, poněvadž byli dlouhým líčením na smrt unaveni. Ve dvě hodiny byli probuzeni a oznámili jim, že ráno v 6 hodin budou zastřeleni. Odsouzení přijali tuto zprávu naprosto klidně. Bez rozrušení a bez jediného slova se oblékali. Na dotaz, mají-li nějaké poslední přání, neodpověděli. Vězení opustili v naprostém tichu. Sotva opustili soudní budovu, byli obklopeni – čtyři lidé – oddílem 600 fašistických vojáků. V řetězech, provázeni kněžími a vojáky, nastoupili strašlivý pochod smrti trvající více než osm kilometrů.*

Průvod zastavil se u hřbitova ve vesnici Badovizzi blízko jugoslávských hranic. Tato vesnice, rozkládající se na krasové planině, je obývána samými Slovinci a místo to zvoleno zřejmě v provokativním úmyslu. Snad 600 vojáků čekalo, že lid se pokusí vyrvati jim oběti a poteče

²⁴ KACIN-WOHINZ, Milica – PIRJEVEC, Jože. *Zgodovina Slovencev v Italiji 1866–2000*. Nova revija, 2000, s. 71–73.

další krev. Vojáci utvořili kol odsouzených veliký čtverec. Znovu byl jim oznámen rozsudek smrti a ohlášeno, že bude za několik okamžiků vykonán. Žádost o milost, kterou podepsali ve vězení, nebyla proti všem zvyklostem mezi kulturními lidmi odeslána králi. Mladí hoši stáli jako kamenné sochy a upřeně se dívali na kněze, který jim poskytoval poslední útěchu. Ve tři čtvrti na šestou 56 vojáků utvořilo čtyři řady a namířili ústí karabin n odsouzence. Naposledy zahlédli hoši paprsky slunce, vycházejícího nad rodnou, svobodou Jugoslávií. Nato byli uvázáni k židlím a zavázány jim oči. Zády byli obráceni k jícům pušek. Deset minut před šestou třesky výstřely, které ukončili život čtyř mladistvých Slovinců. – Mrtvoly jejich byly dopraveny do márnice na hřbitově odkudž budou pohřbeny.

Ostatních 14 obžalovaných Slovinců v této první části terstského procesu odsouzeno bylo dohromady k 43 rokům žaláře. Matka popraveného studenta Valencia v neděli zešilela a dopravena byla do ústavu. Otec jeho spáchal sebevraždu. Zprávy ty zasílány jsou z Terstu podloudně. Je tu přísní censura. Italský tisk o tom psát nesmí.

Zástupce francouzské služby Information telefonovalo do Paříže: „Je naprosto vyloučeno, aby tito mladí lidé, kteří byli tak odsouzeni, vykonali jenom třetinu těch zločinů, které jim obžaloba kladla za vinu. Italský prokurátor tvrdí, že provedli 13 vražd, 31 útoků se zbraní v ruce na představitele státní moci, vypálení škol, útoky na ústřední budovy, osnovali a prováděli atentáty a byli vyzvědači. Není to možno, poněvadž tito mladí lidé, ani jejich organizace, neměli a nemají prostředků, ani možností k provedení tak rozsáhlých akcí. Byli-li odsouzeni, pak je to rozsudek mylný, strašlivé nedopatření...“

Francouzský list Populaire píše, že proces terstský je východiskem nového období výbojné politiky Itálie proti Jugoslávii a že Mussolini použije procesu k obviňování Jugoslávie z protiitalské činnosti. List vidí v tom nebezpečí pro mír a vybízí k potírání italského fašismu. List Populaire označuje terstský proces jako hanebnou komedii předem připravenou, která je provokací proti Jugoslávii.“²⁵

1.4 Meziválečné období

Ani pozdější jugoslávsko-italské dohody z let 1924–1937, kterými si Jugoslávie přála zlepšit vztahy s Itálií, neobsahovaly ustanovení o ochraně menšin. Rapallská dohoda měla zlepšit vztahy mezi oběma státy. K tomu ale nedošlo, protože fašistická zahraniční politika se brzy

²⁵ České slovo. Olomouc, 1930(247). s. 1. [cit. 2020-11-02].URL: <<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:ba118052-fe4c-11ea-901f-90b11c419e63>>.

vydala na cestu jadranské hegemonie a revize poválečného řádu se stávala čím dále tím více protijugoslávskou.

Naproti těžkým podmínkám v Julské krajině se slovinští a chorvatští politici rozhodli pro politiku loajálnosti vůči italskému státu také po nástupu fašismu.

Fašistický odnárodňovací tlak se neomezil pouze na politický tlak. Vedle poitalš'ování místních jmen nebo povinného používání zavedených italských jmen, italizace příjmení a osobních jmen úřady podporovaly přesídlování Slovinců, jejich usazení ve vnitrozemí země a plánovali vnitřní agrární kolonizaci Přímoří Italy. Snažili se přetvořit obraz slovinské komunity, aby ji sladili se stereotypem nevzdělaného a venkovského Slovana. Tyto plány byly doprovázeny politickým pronásledováním.

Fašistická odnárodňování nešetřila ani katolickou církev. Pronásledování přímo zasáhlo nižší duchovenstvo, bylo napadáno a hlídáno. Pod silným tlakem byla také církevní hierarchie v Terstu a v Gorici, protože bylo vyšší duchovenstvo v minulých desetiletích podle italských nacionalistů nakloněno slovanskému živlu a Rakousku.

Klíčový bod na cestě k podřízenosti pohraniční církve, což kvůli fašismu následovalo novým vztahům mezi církví a státem, bylo odstranění gorického arcibiskupa Františka Borgia Sedeje (1854–1931) a terstského biskupa Luigia Fogara (1882–1971). Jejich nástupci se řídili pokyny Vatikánu týkajícími se „romanizace“. Cílem těchto pokynů bylo zabránit zasahování totalitních a jiných státních vlád do církevních záležitostí a sjednotit věřící kolem Říma za účelem společné ochrany katolických zásad, protože podle Svatého stolce bylo ohroženo novými sociálními silami. Romanizační opatření v Julské krajině zahrnovala zákaz používání slovinského jazyka při náboženských obřadech a náboženské výuce, ale zvláště na venkově příslušníci křesťanského sociálního proudu na slovinštině trvali, a proto vzniklo napětí mezi slovanskými věřícími a kněžími na jedné straně a novými biskupy na straně druhé. Toto vytvořilo víru mezi Slovinci a Chorvaty, že italská církevní hierarchie spolupracuje s režimem při odnárodňovacích činnostech.

Mnozí Slovinci emigrovali z Julské krajiny. Podle jugoslávského odhadu odešlo dohromady 105 000 Slovinců a Chorvatů do emigrace přes oceán.

V Julské krajině se fašisté pokoušeli zničit slovinskou a chorvatskou národní identitu. Úspěch ale nebyl velký, protože k tomu neměli dostatek finančních prostředků.

Nepřátelský postoj k Itálii měli i Slovinci v Jugoslávii. Prohlubovaly se neshody mezi oběma národy a na území Julské krajiny se vyvinul odpor proti fašistickému útlaku. Zejména slovinská mládež shromážděna v organizaci TIGR a ve spojení s Jugoslávií před začátkem druhé světové války se rozhodla reagovat na násilí násilím. Uchylovali se k demonstrativním teroristickým prostředkům, což vyvolalo nejtvrďší represí.²⁶

1.5 Druhá světová válka

Německá armáda napadla Polsko ráno 1. září 1939 bez formálního vyhlášení války. Dne 3. září vypověděla Francie a Velká Británie (polští spojenci) válku Německu a 17. září 1939 se k agresi proti Polsku přidal i Sovětský svaz.

Regent Pavel se chtěl vyhnout konfliktu, a proto Jugoslávie vyhlásila neutralitu.

Dne 28. října 1940 zaútočila italská armáda z Albánie proti Řecku. Válka se tak přenesla na Balkán.

Německá armáda napadla z anektovaných území Rakouska, Maďarska a Bulharska Jugoslávii 6. dubna 1941. Začala dubnová válka. Současně začal útok Itálie u Albánie. Dalšího dne obsadilo Německo Skopje. Tím přerušilo jedinou železnici spojující Jugoslávii s Řeckem.

Dne 10. dubna 1941, po vstupu německého vojska do Záhřebu, tam byl ustašovci vyhlášen s německou podporou „Samostatný chorvatský stát“. Maďarsko vstoupilo do válečného konfliktu 11. dubna. Obsadilo Bačku, oblast Baranje a později i slovinské Zámurí. Itálie vstoupila do války proti Jugoslávii 12. dubna. Vojska Itálie obsadila Lublaň a část západního Chorvatska a severní Dalmácie. Jugoslávská armáda kapitulovala 17. dubna poté, co se německým vojskům podařilo zajmout velení jugoslávské armády. Král emigroval do exilu v Londýně. Dušan Simović (1884–1962) byl i nadále předsedou exilové vlády. Představiteli tradičních slovinských stran byla hned v den německého útoku na Jugoslávii utvořena Národní rada (Narodni svet), který měl sloužit ke koordinaci politické činnosti.

1.6 Slovinský odboj

Komunistický odboj ve Slovinsku probíhal v zásadě současně s odboji v jiných částech Jugoslávie. Ve Slovinsku vznikla Osvobozenecká fronta (Osvobodilna fronta – OF), celým

²⁶ KACIN-WOHINZ, Milica, Nevenka TROHA a Boris MLAKAR. Slovensko-italijanski odnosi 1880–1956. *Primorski dnevnik*. roč. 57, 2001, č. 80.

názvem Osvobozenecká fronta slovinského národa (Osobodilna fronta slovenskega naroda), která vznikla přejmenováním organizace s názvem Protiimperialistická fronta.

Protiimperialistická fronta vznikla za účelem spojením se proti okupantům. Jádro OF tvořila Komunistická strana Slovinska. Komunisté se zpočátku snažili, aby byla OF reprezentativní, a proto se snažili získat podporu politiků tradičních stran. Žádná z tradičních stran se ale nakonec nezapojila. OF byla vnímána jako komunistická organizace, která měla po osvobození dočasně převzít vládu a vládnout demokraticky. Politické strany stojící mimo OF byly OF považovány za nepřátelské pro slovinský národ. Proto OF odmítalo, aby byl po válce zaveden systém více politických stran. Dne 28. února prosadila OF vyhlášení deklarace s názvem Dolomitské prohlášení. Hovořilo se v ní o nutnosti zachovat OF i po válce. Posílil se tím vliv Komunistické strany Slovinska, protože křesťanští socialisté museli zanechat budování vlastních stranických struktur.²⁷

Organizovaný odpor OF proti Itálii byl zahájen prakticky okamžitě po svém vzniku. Ve městech OF přepadala italské vojáky, na venkově byly organizovány partizánské čety. Na konci roku 1941 byla zahájena partyzánská válka. Základnu měli partyzáni v Kočevském rogu.²⁸

OF se prohlásila se za jediného zástupce slovinského národa v období boje proti okupantům.²⁹

Dne 8. září Itálie 1943 Itálie kapitulovala. Hitler vytvořil na severovýchodních územích německou okupační zónu „Jadranské přímoří“. Byla vytvořena operační zóna „Předalpi“, který vznikla z někdejší Lublaňské provincie.³⁰

Jugoslávská armáda osvobodila Slovinsko výhradně svými vlastními silami. To zvýšilo prestiž komunistické strany Jugoslávie a umožnilo to nastolení moci jugoslávských komunistů v Jugoslávii bez pomoci SSSR. Nová jugoslávská vláda vycházela ze zásady kontinuity s předválečnou Jugoslávií.³¹

1.7 Druhý terstský proces

Roku 1941, když Itálie vstoupila do války, začala s velkým zatýkáním Slovinců. Zadrženo bylo 300 mladých lidí, vzdělavců, tigrovců a komunistů. Většinu z nich internovali nebo konfinovali, šedesát obžalovaných, mezi nimi třem italské národnosti, bylo souzeno

²⁷ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Slovinska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Dějiny států. s.186–200.

²⁸ CABADA, Ladislav. *Politický systém Slovinska*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005.s. 57.

²⁹ Tamtéž, s. 56.

³⁰ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Slovinska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Dějiny států, s. 192.

³¹ Tamtéž, s. 200.

Zvláštním sudem pro ochranu státu na druhém terstském procesu od 2. do 14. prosince 1941. V obžalobě bylo napsáno: „*komunisté a iredentisté v určitém okamžiku dohodli na nacionálních revizích s cílem osvobození veškerého slovanského lidu zpod jha utlačovatelů /.../ Jde o politické hnutí /.../, latentního a konstantního vzdoru /.../, který zamýšlel vyvést jihoslovanskou menšinu z italského područí.*“³² 23 obžalovaných bylo odsouzených ke třiceti letům vězení, zbytek k mírnějším trestům. Devět z nich bylo odsouzeno k trestu smrti. Na střelnici na Opačinach byli 15. prosince zastřeleni tigrovci: Viktor Bobek, Ivan Ivančič, Simon Kos a Ivan Vadnal a vůdce slovinských komunistů Pino Tomažič.³³

1.8 Ivan Hribar (1851–1941)

Ivan Hribar byl lublaňský starosta od roku 1896 do roku 1910. Roku 1941 mu italská vláda nabídla funkci starosty Lublaně. Hribar to nepřijal a radši spáchal sebevraždu. Zabalil se do jugoslávské vlajky a zastřelil se. V dopise na rozloučenou napsal úryvek z básně slovinského básníka France Prešerena (1800–1949):

Den bez svobody, byť slunný, v mžiku

*tmavší bude, než noc je v lúně země.*³⁴

1.9 Rozdělení Jugoslávie

Na německo-italských jednáních ve Vídni, která se konala 23.–24. dubna 1941 bylo území Jugoslávie rozděleno na několik částí s různým statusem. Banát byl okupován Německem, Vojvodina, Mezimuří a Zámuří Maďarskem. Itálie obsadila Černou Horu, východní část Makedonie Bulharsko. Západní část Makedonie s Kosovem byla připojena k Itálii okupované „Velké Albánii“. Nezávislému chorvatskému státu připadla Bosna a Hercegovina. Severní a střední Dalmácii zabrali Italové. Srbské území bez Vojvodiny a Kosova bylo pod kontrolou Němci dosazené loutkové vlády generála Milana Nediće.

Ze slovinského území Německo zabralo oblast kolem města Dravograd. Dolní Štýrsko a severní část Kraňska. Itálie získala oblast na jih od Sávy. Itálii připadla také Lublaň. U městečka Zalog, které leží u Lublaně, probíhala hranice mezi německou a italskou zónou. Dne

³² KACIN-WOHINZ, Milica – PIRJEVEC, Jože. *Zgodovina Slovencev v Italiji 1866–2000*. Nova revija, 2000, s. 83 (Il Piccolo di Trieste, 10.12.1941)

³³ Tamtéž, s. 85.

³⁴ PREŠEREN, France – KUDĚLKA, Viktor. *Můj sen šel po hladině*. Praha: Odeon, 1978.

12. května 1941 byla vytvořena Lublaňská provincie, které měla získat určitou administrativní, finanční a kulturní autonomii.³⁵

36

Obrázek 3 – Mapa území Slovinska mezi lety 1941–1943

1.10 Okupační režim ve Slovinsku

Obyvatelé na území Lublaňské provincie nebyli odnárodňováni. Mohly být zachovány slovinské školy včetně univerzity v Lublani a až na výjimky také místní slovinská správa.

Takto tolerantní ale byli Italové jen na území Lublaňské provincie. Na územích, která Italové považovali za historicky italská, byla prováděna politika poitalšťování.³⁷

1.11 Konec 2. světové války

Jugoslávie se osvobodila na konci války výhradně sama bez pomoci armády SSSR nebo armád západních spojenců. Slovinsko se vrátilo do Jugoslávie. Obyvatelé Terstu, na rozdíl od obyvatel ostatních území obývaných Slovinci, nevíтали italskou armádu pozitivně. Žili zde převážně Italové a Jugoslávská armáda byla považována za cizí živel.³⁸

Hranice Jugoslávie byly stanoveny na Pařížské mírové konferenci. Jugoslávie získala dalmatské pobřeží, Istrii a oblast na řece Soči až po Gorici. Město Gorice zůstalo v Itálii. Ve Slovinsku vzniklo město Nova Gorica.

³⁵ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Slovinska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Dějiny států, s. 175–178.

³⁶ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Slovinska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Dějiny států, s. 179.

³⁷ Tamtéž, s. 182.

³⁸ Tamtéž, s. 207–208.

V Terstu byla roku 1945 vytyčena demarkační čára. Měl být pod ochranou OSN jako svobodné město. Roku 1947 byla oblast rozdělena na zónu A, do té patřil i Terst, a na zónu B. Zóna A byla pod vojenskou správou USA a Velké Británie. Jugoslávie získala zónu B. Dne 5. října 1954 připadla zóna A i s Terstem Itálii. Zóna B připadla Jugoslávii. Tím připadl Jugoslávii i Koper.³⁹

1.12 Církevní rozdělení

Území připojené k Itálii připadlo osmi biskupstvím (od roku 1925 devíti, protože bylo zřízeno rijecké biskupství).

V Julské krajině mělo sídlo gorické arcibiskupství, terstsko-koperské a porečsko-pulské biskupství. Ve všech třech byli Slovinci a Chorvaté ve většině. Připojená část Kraňska připadala lublaňskému biskupství. Kanalská dolina patřila pod biskupství v Celovci. Istrijské ostrovy, které patřily k Itálii, byly součástí diecéze Gurk-Klagenfurt, která patřila Jugoslávii. Zadar byl sice sídlem arcibiskupa, ale kromě města patřilo celé biskupství Jugoslávii. Benátské Slovinsko a Rezie, které patřily Itálii už od roku 1866, patřily pod arcibiskupství v Udine. Po anexi byla správa té části lublaňského a celoveckého biskupství, která byla připojena k Itálii, přiřazena do správy gorickému arcibiskupovi.⁴⁰

Roku 1961 bylo povýšeno lublaňské biskupství na arcibiskupství (lublaňské biskupství vzniklo roku 1461). V roce 2006 vzniklo biskupství v Novém Městě, které spadá pod Lublaňské arcibiskupství.⁴¹ Pod lublaňské arcibiskupství patří od roku 2006 i koperské biskupství.⁴² Na území Slovinska je ještě mariborské arcibiskupství s biskupstvím v Celje a v Murské Sobotě.⁴³

Čeští duchovní, kteří přicházeli na konci 19. století pracovat do lublaňské diecéze tedy spadali pod lublaňské biskupství a arcibiskupství v Gorici. Ti, kteří přicházeli od konce 19. století na pozvání terstsko-koperského biskupa Ivana Glaviny (arcibiskup v letech 1882-1985) do gorického semináře, spadali pod terstsko-koperské biskupství a arcibiskupství v Gorici.⁴⁴

³⁹ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Slovinska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Dějiny států, s. 209.

⁴⁰ PELIKAN, Egon. Slovenci v Julijski krajini in cerkvena oblast v času med obema vojnama. In *Acta Histriae*, letnik 11, č. 2, 2003, s. 43.

⁴¹ *Archdiocese of Ljubljana* [online]. [cit. 2021-5-9]. URL: <<http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/dljub.html#info>>.

⁴² *Katoliška cerkev* [online]. [cit. 2021-5-9]. URL: <<https://katoliska-cerkev.si/skofije/ljubljanska-metropolija/skofija-koper>>.

⁴³ *Katoliška cerkev* [online]. [cit. 2021-5-9]. URL: <<https://katoliska-cerkev.si/skofije/mariborska-metropolija>>.

⁴⁴ ŠIMAC, Miha. "Bratje Čehi" v ljubljanskem bogoslovju (1885–1897). *Bogoslovni vestnik* 79, 2019, č. 4, s. 955.

2 Školství v Přímoří

2.1 Slovinské školy v Itálii před první světovou válkou

Používání slovinštiny ve vzdělávání v Terstu je doloženo už v 16. století. Ve druhé polovině 18. století bylo otevřeno pět triviálních škol pro slovinské žáky. V první polovině 19. století se začala šířit síť základních škol. Na gorické normální škole se slovinština používala do roku 1808. Na začátku století se slovinština vyučovala také v různých odborných školách a kurzech. Brzy poté Rakousko roku 1866 nechalo Itálii Benátské Slovinsko a italská vláda benátským Slovincům zakázala používání slovinštiny na školách. Ve druhé polovině 19. století působily italské úřady Slovincům mnoho problémů při zakládání nových základních škol se slovinským vyučováním. Přesto byla na Goricku, v Terstu a v severní Istrii otevřena řada nových slovinských škol.⁴⁵

Slovinské školství na Přímoří mělo roku 1914 321 škol s 677 třídami, 46 671 žáky a 1007 učitelů.⁴⁶

2.2 Školství po první světové válce

Po rozpadu Rakouska-Uherska byl včleněn větší díl slovinského území do Království Srbů, Chorvatů a Slovenců, které se roku 1929 přejmenovalo na Jugoslávii. Přímoří připadlo po Londýnském paktu Itálii, Korutany kromě Mezišské doliny a Jezerska Rakousku a Porablje Maďarsku. Školství na Přímoří tedy bylo organizováno Itálií a začala italianizace slovinských škol.⁴⁷

2.3 Slovinské školy v Itálii

Na konci první světové války začala Itálie omezovat provoz slovinských škol. Nejvíce omezovala slovinské školství ve městech Terst a Gorice. Školství ovlivnila také sama válka. Vojenská linie, která během první světové války probíhala částí přímořského území, zničila vsi i školy v nich. Některé školní stavby, zvláště na dolním Krasu, byly zbořené, mnoho jich bylo zpustošených. Zmenšoval se počet učitelů, proto byly některé školy první rok po válce zavřené. Vyučování narušila také španělská chřipka, která ohrožovala celé Přímoří. V terstské oblasti bylo na začátku školního roku 1918/19 zapsáno do školy přes 8 000 slovinských žáků,

⁴⁵ BAJC, Gorazd. Fašistična zakonodaja in Slovenci med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 11, 2003, č. 2, s. 23.

⁴⁶ CENI, Mira. Osnovna šola na slovenskem narodnem ozemlju. Založba Univerze na Primorskem, 2018, str. 308

⁴⁷ OSTANEK, France. Šolski sistem na Slovenskem od 1774-1963. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1964, s. 15.

to je přes 30 % všech školních dětí na tomto území. Ale italská armáda přímo v Terstu zabrala většinu školních budov, tak zůstalo bez školy 1 740 slovinských dětí. Také slovinské soukromé školy v Terstu zůstaly zavřené. V prosinci roku 1919 otevřeli školu u sv. Jakuba. Když nebezpečí epidemie opadlo, školy se znovu otevřely 4. prosince 1919, ale ne všechny, protože v některých stále zůstávali vojáci.⁴⁸ Ve školním roce 1918/19 fungovalo o 36 škol a pracovalo o 260 učitelů méně než rok před válkou.

Italové navíc různými způsoby omezovali činnost slovinských škol. Někde zakázali používání slovinštiny, jinde vyhnali učitele, někde fungovalo vše jako dříve. Také civilní komisariát s vedením škol pracoval s každým jinak, v sežanské škole slovinsky, v gorické dvojjazyčně, v tolminské italsky.

Kromě rušení slovinských škol se ještě před Gentilovou reformou (viz níže) vytvořili plány k začlenění škol do odnárodňovacího procesu. Přímoří rozdělili na tři jazyková území – zcela italské, míšené slovinsko-italské a zcela slovinské. Na slovinském jazykovém území měly být slovinské školy, ale s takovými učiteli, kteří by školní, kulturní a zábavnou činností podporovali odnárodňování.

Terstský biskup Angelo Bartolomasi (1869-1959), který vystřídal biskupa Andreje Karlina (1857-1933) byl proti odnárodňování a svůj protest vyjádřil slovy: „*Odsuzuji přeměňování slovinských škol v italské. Obyvatelstvo je podrážděno kvůli tomuto systému násilí, které vyměnilo slibovanou svobodu.*“ Už před Gentileho reformou bylo odstraněno 200 slovinských učitelů. Na některé byl spáchán atentát, jiní byli zatčeni.⁴⁹

Učitelé ale doufali, že se podmínky zlepší a alespoň částečně věřili v sliby vojenského guvernéra, který tvrdil, že je Itálie země svobody, která dá Slovincům stejná práva, která mají Italové. Že jim dá více slovinských škol, než by jim bývalo dalo Rakousko. Předělali některé čítanky z předválečné doby. Učitelé Anton Grmek (1868-1937) a Ivan Danev (1870-1932) upravili Grabšek-Razingerovu a Josino-Gangelovu čítanku. Vnesli do ní nějaké slovinské básně a články z historie a zeměpisu Přímoří. Vyškrtli vše, co připomínalo Rakousko a dodali historii Itálie. Tyto knihy se používaly do roku 1923.

⁴⁸ BAJC, Gorazd. Fašistična zakonodaja in Slovenci med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 11, 2003, č. 2, s. 23.

⁴⁹ CENIČ, Mira. Osnovna šola na slovenskem narodnem ozemlju. In *Založba Univerze na Primorskem*, 2018, s. 309–310.

Současně v Přímoří vyšly také knihy italských autorů. Ředitel idrijské reálky Antonio de Micheli (1881-1964) sepsal pět školních čítanek pro 2., 3., 4., 5. a 6. třídu. Osobní jména a jména králů byla psána ve slovinštině.

Dvě slovinské čítanky, které vyšly roku 1923, sestavil také školský inspektor Mario Pasquallis, a sice pro 2. a 3. třídy. Historický popis vypráví italské dějiny.⁵⁰

2.4 Gentileho reforma

Smrtelný úder slovinským školám zasadila Gentileho reforma, která byla uzákoněna 1. října 1923 a znamenala úplný zákaz slovinských škol. Pro národnostní menšiny znamenala začátek odnárodňování. Bylo rozhodnuto, že se školním rokem 1923/24 bude na všech základních školách v prvních ročnících s cizím jazykem zavedena jako vyučovací jazyk italština.

V následujícím roce to samé mělo platit pro vyšší ročník a takto každý rok dále až do roku 1928/29, kdy se italština stala vyučovacím jazykem ve všech třídách. Reforma sice počítala s hodinami mateřského jazyka v odpoledních hodinách, to ale bylo 22. listopadu 1925 zakázáno. Královské nařízení z roku 1926 také nařizovalo, že musí být na školách pět hodin italštiny za týden.⁵¹

Po reformě muselo skoro 1200 slovinských učitelů opustit výuku na více než 300 školách. Částečně byli přemístěni do středu Itálie, většinou ale emigrovali do Jugoslávie. Zákon z 24. prosince 1924 stanovoval propouštění učitelů (a úředníků všech kategorií), pokud jejich chování nebylo v souladu se směrnicemi vládní politiky.

V Idriji existovalo nižší gymnázium, bylo ale zrušeno 1. října 1923 královským výnosem ze dne 27. září 1923. Slovinská škola pro učitele v Tolminu byla zrušena královským výnosem ze dne 23. října 1925. Po nějakou dobu se vyučovalo slovinsky na technickém institutu v Udine, a to v letech 1923-1926. Slovinština se vyučovala jako předmět na některých italských středních školách čistě pro účely italské vnitřní a zahraniční politiky.

V Terstu bylo 15. května 1920 dovoleno otevření osmi soukromých mateřských škol a některé byly aktivní ještě v roce 1927/28. Mezitím zřizovaly fašistické organizace bezplatné mateřské školy. V roce 1926 byla rozpuštěna Slovinská asociace učitelů. Zákon z roku 1926 uzákonil zvláštní organizaci pro výchovu mládeže. Po tomto zákonu děti už nevychovávali rodiče, ale

⁵⁰ CENIČ, Míra. Osnovna šola na slovenskem narodnem ozemlju. In *Založba Univerze na Primorskem*, 2018, s. 310.

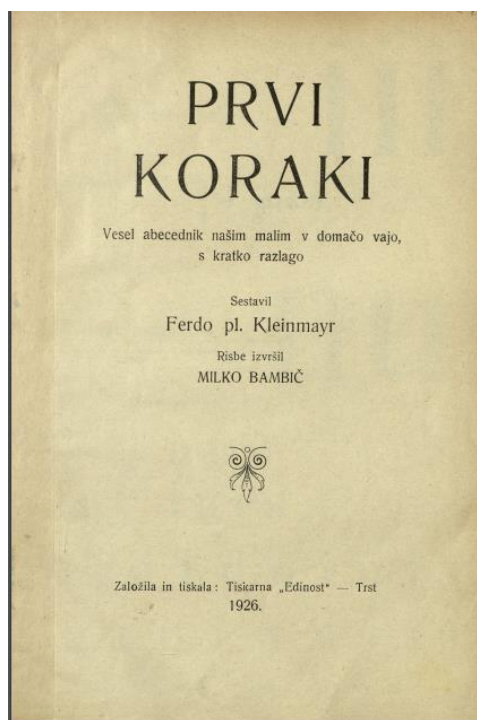
⁵¹ BAJC, Gorazd. Fašistična zakonodaja in Slovenci med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 11, 2003, č. 2, s. 23-24.

stát. S tím začíná začleňování dětí do fašistické mládeže. Ve školách byla zavedena také předvojenská výchova.⁵²

2.5 Tajná výuka slovinštiny

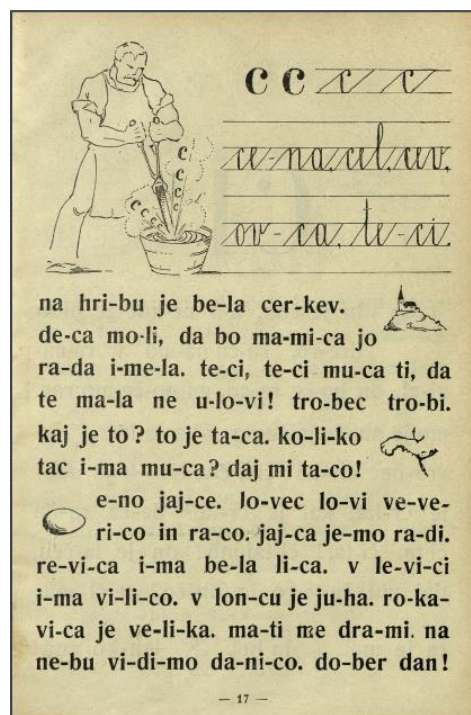
Když byly všechny slovinské školy zakázané, začala se naplňovat prorocká slova poslance římského parlamentu Besednjaka (1894-1968) z 13. května 1926: „Až budou všechny naše školy zavřené a učitelé odstraněni, změní se každá slovinská rodina ve školu a každý rodič se stane učitelem a bude přenášet z rodu na rodu náš jazyk a naše národní vědomí.“

Když pod fašismem zaniklo slovinské veřejné školství, o školní učebnice se starali slovinští vlastenci. Slabikář (Abecednik) roku 1926 jako týdenní přílohu přinášel deník Edinost a týdeník Novice. Celý Abecednik vydalo roku 1926 nakladatelství Gorická matice pod názvem Prvi koraki, Vesel abecednik našim malim v domačo vajo. Jeho účel byl učení se z něj a čtení v rodinném kruhu, proto má několik stran metodických pomůcek.

53

Obrázek 4 – Úvodní strana slabikáře

54

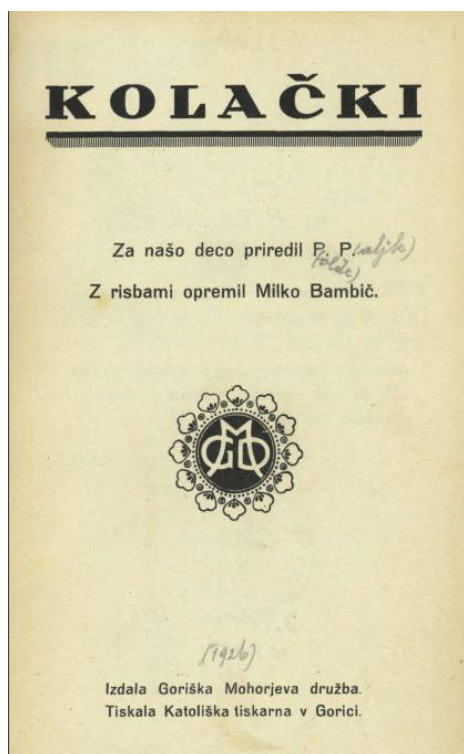
Obrázek 5 – Ukázka se slabikáře Prvi koraki

⁵²BAJC, Gorazd. Fašistična zakonodaja in Slovenci med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 11, 2003, č. 2, s. 23-24.

⁵³KLEINMAYR, Ferdo, Bambič, Milko (1926). *Prvi koraki*.

⁵⁴Tamtéž, s. 17.

Kolački, čtení, které připravil učitel Leopold Paljk vydalo nakladatelství Goriška Mohorjeva družba roku 1926.

55

56

Obrázek 6 – Úvodní strana slabikáře Kolački

Obrázek 7 – Ukázka se slabikáře Kolački

Školní cvičení, takzvané tajné školy, fašistická vláda pronásledovala, soudně stíhala a zatýkala, proto byla tato cvičení rychle potlačena. Vláda ale nemohla zabránit učení mateřského jazyka v rodinách. Základní vyučování se ještě více ukrylo. Orgány věděly, že má každá rodina objednané časopisy a knihy a že jsou otcové schopní dát dětem základní vzdělání a tím rodiny anulují jakoukoliv školní výchovu⁵⁷

Kvůli všem italským opatřením zůstalo více než 100 000 slovinských a chorvatských dětí v Julské krajině bez vyučování v mateřském jazyce.

V roce 1927 byly zakázány všechny slovinské střední školy (Idrija, Tolmin, Udine), poitalštěné všechny základní školy, zůstalo jen vyučování křesťanství v církevních budovách ve slovinštině. Učitelé byli posíláni do vnitrozemí Itálie, aby nemohli být ve styku se svým

⁵⁵ PALIJK, Leopold, Bambič, Milko (1926). Kolački.

⁵⁶ Tamtéž, s. 4.

⁵⁷ CENIČ, Mira. Osnovna šola na slovenskem narodnem ozemlju. In *Založba Univerze na Primorskem*, 2018, s. 315.

lidem. Čermelj (1889–1990) říká, že po roce 1927 zůstalo v práci z původních 1000 jen nějakých 50 učitelů a z toho nějakých pět Julské krajiny.

2.6 Výuka náboženství ve slovinštině

Výuka náboženství ve slovinštině byla ve školách zakázána v roce 1928. Slovinští duchovní v Julské krajiny ale neuposlechli nařízení a radši odešli do kostelů, než aby věrouka probíhala v italštině. Kvůli tomu byli mnozí vystaveni nejhorsšímu pronásledování fašistické vlády.⁵⁸

Arcibiskup Sedej upozorňoval rodiče, že jejich svědomí je povinno posílat děti na věrouku do církví. Dne 18. února 1929 napsal slavný pastýřský dopis o křesťanské věrouce v mateřském jazyce, říkal, že „stát nemá žádná práva ponížít náboženskou výuku v prostředek k italianizaci“.

Tímto pastýřským dopisem založil farní školy, které působily během fašismu. Právě odtud se v říjnu 1943 slovinské školství vrátilo zpět do školních budov.

Arcibiskup Sedej řekl: „*Duchovní pastýři jsou povinni učit věrouku v mateřském jazyce a rodiče jsou povinni děti na tuto výuku posílat.*“

Fašisté tehdy kvůli tomu běsnili. Časopis „Corriere della sera“ dne 7. dubna 1929 takto napadl farní školy: „*Kněží shromažďují děti v kostelích. Nejen za účelem výuky náboženství. Mají také cvičení slovinštiny, nabízejí dětem slabikáře a učebnice gramatiky.*“

Tato výuka byla u Slovinců oblíbená. Duchovní ale byli vystaveni pronásledování a útlu. Sedej vydal soubor ustanovení s názvem „Normae“ nebo „Instrukce duchovním pastýřům“ (Navodila dušnim pastirjem), který platil pro celou gorickou církevní provincii.

1. Věřící jakéhokoliv věku a pohlaví se mají učit náboženství ve svém mateřském jazyce, pokud se dobrovolně nerozhodnou jinak.

2. Pokud otec nebo opatrovník dítěte vyžaduje, aby se dítě učilo v jazyce, který není jeho mateřským, ať duchovní pastýř zjistí, jestli má dítě dostatečnou jazykovou znalost, aby mohl navštěvovat výuku v cizím jazyce. Ať se také zeptá otce, jestli výuku v cizím jazyce vyžaduje ze svobodné vůle, nebo kvůli strachu, nebo pod hrozbou násilí. Pokud se ukáže, že dítě neovládá cizí jazyk nebo že otcova žádost není dobrovolná, ať ji duchovní pastýř odmítne.

⁵⁸ KLINEC, Rudolf. Primorska duhovščina pod fašizmom. Goriška Mohorjeva družba, 1979, s. 57.

Náboženství nesmí být prostředek k výuce cizího jazyka, ani nesmí sloužit politickým nebo nacionálním cílům.

3. Právo určit jazyk, ve kterém se dítě bude učit náboženství, mají výhradně rodiče, opatrovníci a církevní autority.

4. Během věrouky se používají knihy, které potvrdily církevní autority. Žáci mohou svobodně používat tyto knihy, které civilní vláda nesmí zakázat.

Po vydání těchto bodů Mussolini povolal do Říma prefekty Julské krajiny a zakázal jim nutit rodiče, aby vyžadovali pro své děti věrouku v kostelích v italštině. Tím tedy uznal existenci Sedejových farních škol. Fašisté tolerovali slovinskou věrouku v církvích jako skutečnost, kterou nelze odstranit, ale neunikla jim žádná příležitost k omezování výuky a k mstění se na kněží.⁵⁹

V dalších letech bylo zakázáno šíření slovinských knih a posílání dětí do škol za hranice Itálie. Zákon o vyšších školách z roku 1937 ztěžoval zápis studentů s diplomy získaných v Jugoslávii.

V roce 1937 vyhláškou Carta della Scuola byla zavedena neoddělitelnost školy od fašistických organizací a školou povinná mládež měla zakázáno používat mateřský jazyk mimo školu.⁶⁰

2.7 Slovinské školství mezi lety 1941-1950

Během druhé světové války bylo vyučování na většině škol omezeno nebo nebylo vůbec. Německý okupant také zavedl na okupovaném území německý jazyk. V Zámurí Maďaři zrušili slovinský jazyk na školách. V Lublaňské provincii zůstal slovinský vyučovací jazyk na všech stupních škol.⁶¹ Kvůli válce byl předčasně ukončen školní rok 1940/1941. Slovinsko si rozdělily sousední státy. Všude na rozděleném slovinském území bylo zavedeno národní utlačování, všude bylo ukončeno používání slovinského vyučovacího jazyka. Ve školách v Přímoří, v Korutanech a v Porábí už dlouho před začátkem války probíhala násilná asimilace slovinských dětí. To po okupaci začalo na celém slovinském etnickém území.

⁵⁹ KLINEC, Rudolf. Primorska duhovščina pod fašizmom. Goriška Mohorjeva družba, 1979, s. 38-44.

⁶⁰ BAJC, Gorazd. Fašistična zakonodaja in Slovenci med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 11, č. 2, 2003, s. 24.

⁶¹ OSTANEK, France. Šolski sistem na Slovenskem od 1774-1963. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1964, s. 16.

Okupovaná slovinská území ve Štýrsku, Goreňsku a Korutanech podřídili civilní správě v Gradci a v Celovci a připojili k třetí říši. Slovinské učitele a další vzdělance s duchovními většinou vyhnali do Chorvatska a do Srbska nebo deportovali na nucené práce do německých pracovních táborů. Na okupovaném území byly na začátku školního roku 1941/42 zavedeny německé školy a mateřské školy s německými učiteli, kteří většinou neměli dostatečné pedagogické vzdělání a neuměli slovinsky, zato ale byli nacisty.

Na italském území Italové zřídili Lublaňskou provincii. V ní Slovincům přiznali kulturní autonomii. Školský systém zůstal nezměněn, změnil se jen školní plány na výuku historie, zeměpis a národopis a upravili některé jugoslávské knihy. Na všech stupních vzdělávání byla povinná výuka ve slovinském jazyce, italština se stala volitelným studijním předmětem.

Když Itálie odložila zbraně a odešla ze slovinských okupovaných území, zabralo italské území Německo. Už 10. září 1943 na tom území zavedli operační zónu Jadranské pobřeží (Adriatisches Küstenland), kterou spravoval vysoký komisař F. Rainer v Terstu a byla mu podřízena také správa Lublaňské provincie. Přestože slovinské území okupovalo německé vojsko, školství v Lublaňské provincii a v Přímoří se odlišovalo.

V Lublaňské provincii byli italští učitelé umístěni jen ve větších střediscích a odešli společně s italským vojskem. Slovinští učitelé zůstali na svých místech. Slovinské školy pod německou okupací ve městech někdejší Lublaňské provincie fungovaly stejně jako pod italskou okupací, jen italštinu jako vyučovací předmět nahradila němčina a změnil se ideologické předměty. Stejně jako se politické situace stále měnila a tvořily se dva nepřátelské tábory, které se zapletly do občanské války, diferencovala se také škola. Oba tábory se snažily získat školu do svých rukou. Ve školství začalo dvojvládní. Ve městech a ve větších okresech někdejší Lublaňské provincie, kde byli německé nebo domobranecké základny a kde vládl silný politický rozkol, fungovaly školy, které měly silný protikomunistický náboj. Na území, na které dohlížely odbory OF, začaly fungovat partyzánské školy.⁶²

Na osvobozeném území byly už během boje otevřeny základní a střední školy. U slovinské národně-osvobozené rady (SNOS) byla komise pro školství, která dávala pokyny k práci provinciálním a okresním školním dozorcům. Roku 1944 SNOS vydala Dočasný studijní plán pro základní školu a připravila novou organizaci školství. Školský systém na osvobozeném

⁶² CENIČ, Mira. Osnovna šola na slovenskem narodnem ozemlju. In *Založba Univerze na Primorskem*, 2018, s. 325.

území zahrnoval jen základní a střední školy, a ty ještě fungovaly v těžkých podmínkách osvobozenického boje.

První slovinská vláda Lidové slovinské republiky zavedla ministerstvo školství. Slovinsko jejím zavedením začalo poprvé samostatně spravovat své školství. Roku 1945 vyšlo nařízení o organizaci základního a středního školství. Škola byla oddělena od církve. Demokracie byla evidentní také ve vztahu národních menšin, které zůstaly úplně rovnoprávné a získaly své školy.⁶³

3 Kněží ve střetu s totalitními režimy

3.1 Katolicismus a fašismus

Po první světové válce byl na hranicích, které byly osídleny neitalským obyvatelstvem, fašismus problémem. Území Julské krajiny bylo příznivé pro vznik konfliktů mezi Slovinci a Italy. Italský režim odmítal působení těch duchovních, kteří byli proti italské ideologii. Ta byla založena na postulátu národního státu založeného na asimilační politice „hodnotnějšího“ národa vůči kulturně nezralému etniku, které bylo navíc podle Italů na území Julské krajiny nepůvodní.

Důležitá byla také otázka sjednocení Římskokatolické církve v souladu s postavením Římskokatolické církve v Itálii. V roce 1929 se objevil koncept „romanizace“ (viz níže). V tomto roce byl vydán konkordát, ve kterém Svatý stolec neposkytoval ochranu jazykových práv menšin. Konkordát otázku menšin vůbec neřešil.⁶⁴

3.2 Slovinské organizace od konce války do konce 20. let

Mezi první a druhou světovou válkou měli Slovinci v Julské krajině asi 400 spolků. Mezi lety 1919–1925 začalo pustošení slovinských společností. Začaly různé vandalské útoky nebo šikana. Tyto výtržnosti byly sice nezákonné, ale nebyly trestány.⁶⁵

Politický spolek Edinost v Gorici brzy po konci války obnovil širokou síť křesťanskosociálních organizací a velkou částí se mu povedlo docílit úspěšné mobilizace slovinského a chorvatského obyvatelstva v celé Julské krajině. Vzdělávací asociace Prosvetna

⁶³ OSTANEK, France. Šolski sistem na Slovenskem od 1774-1963. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1964, s. 16–17.

⁶⁴ MITHANS, Gašper Odnosi med italijanskim fašizmom in katolicizmom. In *Acta Historiae*, roč. 24, 2016, č.4, s.746–747.

⁶⁵ BAJC, Gorazd. Fašistična zakonodaja in Slovenci med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 11, 2003, č. 2, s. 25.

zveza měla po celé Julské krajině 131 společností s 8800 členy. Registrovaných pěveckých sborů bylo 118, dramatických kroužků 96, tělovýchovných 25 atd. Byla organizovaná Studentská asociace (Dijaška zveza), která měla vychovávat inteligenci. Na kulturním poli bylo důležitá nakladatelství Mohorjeva družba s 1500 členy, z toho 2000 v Istrii. Existovalo také Katolické knihkupectví (Katolicka knjigarna), Jadranské nakladatelství (Jadranska založba), Katolická sdružená tiskárna (Katoliška združena tiskarna) a Katolická tiskařská společnost (Katoliško tiskovno društvo) v Pazinu, později ještě nakladatelství Sigma. V hospodářské oblasti působila Zadružna zveza v Gorici se zpravodajem Hospodársky list (Gospodarski list). Roku 1926 čítala 170 družstev s 75 000 členy. Mezi družstvy bylo 70 finančních podniků, spořitelen a záložen. Nakladatelství Griška Mohorjeva družba jen roku 1927 svým členům rozposlala 109 000 slovinských knih.

Do konce 20. let se pod úderý fašistického režimu krok za krokem sesypala křesťanskosociální vzdělávací, hospodářská i kulturní síť.

3.3 Nástup fašistů a zásah Benedikta XV.

Na začátku dvacátých let 20. století se ještě Vatikán zastával pronásledovaných slovinských a chorvatských duchovních. O Vánocích roku 1920 proběhlo na ostrově Krku násilí, které se opakovalo v Istrii 15. května. Na to Vatikán veřejně reagoval.

Papež Benedikt XV. veřejně odsoudil pronásledování duchovních v Julské krajině. Dne 2. 8. 1921 se jeho odpověď na proběhlé násilí četla ve všech kostelech na Přímoří.

Toto veřejné vystoupení Vatikánu na podporu Slovinců a Chorvatů v Julské krajině bylo ale jediné v celé historii Přímoří. Po smrti papeže Benedikta XV. (1854-1922) se stav citelně změnil. Nový papež Pius XI. spolupracoval s fašisty.⁶⁷

3.4 Pronásledování fašisty

Nové období pronásledování Slovinců a Chorvatů začalo po Mussoliniho převzetí moci 28. října 1922. V Julské krajině se začala uplatňovat politika pojmenována příhraniční fašismus (slovinsky „obmejni fašizem, italsky „fascismo di confine“). Jejím cílem byla nejprve intelektuální „poprava“ menšin. Tak měla menšina zůstat bez vůdců. Díky tomu mohlo dojít k odnárodňování.⁶⁸

⁶⁷ PELIKAN, Egon. Slovenci v Julijski krajini in cerkvena oblast v času med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 11, č. 2, 2003, s. 44.

⁶⁸ Tamtéž, s. 44–45.

Příhraniční fašismus je fašismus, který brání italskost a italský stát. Slovince „příhraniční fašismus“ ohrožoval, protože byli vnímáni jako hlavní nepřítel, proti kterému se musí bojovat. Fašisté ho zničit pomocí politiky, která je založena na podřízení Slovanů. Chtěli potlačit identitu Slovinců a Chorvatů.⁶⁹

Dne 1. listopadu 1925 vydal Mussolini první úředně známe dokumenty, které obsahovaly zásady, na kterých stály odnárodňovací programy. Začalo systematické potlačování slovinských spolků a snaha ukázat výhody příslušnosti k italskému státu.

Dne 20. června 1927 byli vyhnáni duchovní bez italského státního občanství, současně pak vyšly pokyny k přísným policejním akcím proti „nacionalistickým“ duchovním.

Do roku 1927 slovinští duchovní ještě mohli učit věrouku ve slovinštině, roku 1928 už to bylo zakázáno a zavedla se italština. Na to slovinští a chorvatští duchovní reagovali přenesením výuky náboženství do kostelů.⁷⁰

3.5 Konkordát z roku 1929 a další opatření proti Slovincům

Ve Vatikánu a v Julské krajině se objevil nový koncept „romanizace“, který zavedl konkordát roku 1929. V konkordátu Svatý stolec téměř vůbec neřešil otázku menšin. Pouze ve 22. článku říkal, že k duchovním, kteří neznají „místní jazyk“ je možné přiřadit spolupracovníka. Současně ale požaduje, aby mohli faru obsazovat pouze italsky hovořící občané.⁷¹

Na začátku února 1929 zůstali Slovinci bez veškerého tisku. Později Besednjak docílil toho, že mohl vycházet deník *Novi list*, chorvatský týdeník *Istarski list* a měsíčník *Družina*. Všechny tyto noviny musely přestat vycházet roku 1930.⁷²

⁶⁹ MITHANS, Gašper Odnosi med italijanskim fašizmom in katolicizmom. In *Acta Historiae*, roč. 24, 2016, č.4, s.746–747.

⁷⁰ PELIKAN, Egon. Slovenci v Julijski krajini in cerkvena oblast v času med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 11, 2003, č. 2., s. 44–45.

⁷¹ MITHANS, Gašper Odnosi med italijanskim fašizmom in katolicizmom. In *Acta Historiae*, roč. 24, 2016, č.4, s. 753.

⁷² KLINEC, Rudolf. Primorska duhovščina pod fašizmom. Goriška Mohorjeva družba, 1979, s. 58.

73

Obrázek 8 – Logo novin Novi list

Po konkordátu se opatření v Julské krajině stupňují. 1) Zákaz veškerého slovinského a chorvatského, také katolického periodického tisku (1930), 2) výměna gorického arcibiskupa Františka Borgie Sedeje (1931), 3) zákaz používání slovinštiny v katolických kostelech v Benátsku (1933), 4) výměna všech chorvatských a slovinských klášterů v Julské krajině za italské do roku 1934., 5) zákaz používání slovinštiny v kostelech na předměstí Terstu (1936), výměna terstsko-koperského biskupa Luigiho Fogara, který se bouřil proti tzv. „etnické bonifikaci“ zevnitř Katolické církve (1936), 7) tlak ze strany církevní hierarchie na slovinské a chorvatské duchovní, aby vyučovali náboženství ve škole (což by znamenalo v italštině) a jiná opatření.⁷⁴

3.6 Slovinský odpor

Slovinští a chorvatští duchovní a přímořští křesťanští socialisté začali vzdorovat fašistickým úřadům. Mnozí emigrovali. Mnozí byli utlačováni a byli podezřelí z protistátní činnosti. S fašisty spolupracovala většina italské populace, zatímco většina slovinských katolíků jakékoliv spolupráci odporovala. Takovýto povrchní národní obraz je možný také proto, že změna národnosti a přijetí fašistické ideologie bylo relativně snadná (samozřejmě pouze v jednom směru, a to konverzí k italismu). Některé osoby vstoupily do fašistické strany čistě z pragmatických důvodů (např. aby si udržely své řemeslo). Některé osoby italského původu se tiše postavily proti fašismu, i mezi italskými duchovními existovaly výjimky odporu, jinak pečlivě maskovaní v rámci formálního přijetí režimu.⁷⁵

Vznikly „nábožensko-politické kruhy“ (např. schůzky adventistů ve slovinské rodině Novak v ulici Coroneo v Terstu) a jakési protifašistické a protikatolické organizace. Přímořští

⁷³ Novi list. Zadruga z o.z. Novi list, 29.08.1929. [cit. 2020-11-06].

URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-VK0W1ELC>>.

⁷⁴ MITHANS, Gašper Odnosi med italijanskim fašizmom in katolicizmom. In *Acta Historiae*, roč. 24, 2016, č.4, s.753.

⁷⁵ Tamtéž, s. 754.

křesťanští socialisté kritizovali Svatý stolec přímo v protestantském, pravoslavném a liberálním časopise.⁷⁶

Ve Vídni začala akce Besednjaka a Bitežnika, která ve spolupráci s Křesťanskou sociální organizací začala připravovat a vydávat propagandistické brožury pro evropskou veřejnost, a řadu článků v časopisech. Politiku Vatikánu v Julské krajině napadli v kongresovém zpravodaji „Mitteilungen uber die Lage der nationatel Minderheiten in Italien“, v brožurách publikovaných pod pseudonymem Vigilans a v mnoha člancích, které se objevily v mnoha významných časopisech. Často zůstává otázkou, kdy byla spolupráce Svatého stolce s fašistickou vládou důsledkem politické slabosti, kdy spíše tichého souhlasu, kdy ústup přímému politickému tlaku, kdy vědomě kolaboroval a kdy byly myšlenky fašistických úřadů dokonce v přímém souladu s plány Vatikánu, například v souvislosti s „romanizací“ církve v Julské krajině, umlčování sporů ohledně „nepříjemné“ menšinové problémy atd. Tato politika pravděpodobně také Vatikánu vyhovovala.

Na začátku 30. let v odpověď na zmíněný rozvoj Julské krajiny došlo k organizované činnosti chorvatských a slovinských duchovních, kteří jasně deklarovali svůj odpor proti politice Říma. Jednalo se o mezinárodní propagandistickou činnost v Kongresu evropských národností v Ženevě a ve Vídni, v Království Jugoslávie atd. V Julské krajině vznikl plán výchovy mladých kněží pomocí prostředků z Království Jugoslávie. Organizovalo také tlak na Vatikán prostřednictvím memoranda, odpor vůči lokální církevní hierarchii. Cílem chorvatských a slovinských duchovních, sdružených ve Sboru kněží (Zbor svečenikov), bylo vytvořit podmínky pro odtržení julského regionu od Itálie a jeho připojení ke království Jugoslávie.⁷⁷

Sbor kněží sv. Pavla se obrátil na Papeže Pia XI. S obsáhlým memorandumem „Memorandum Cleri sloveni et croati Regni Italici Suae Sanctitati Pio Papae XU. A. D. MCMXXVIII.“ Po krátkém historickém popisu je v memorandu popsáno utrpení, které padlo na slovinskou a chorvatskou menšinu v Itálii. Po statistických informacích o pronásledovaných kněžích v diecézích Gorice, Terst, Krka a v Porečko-Puljské diecézi následuje zpráva o vnitřní církevní situaci diecézí. „*Tím způsobem,*“ jak je napsáno v memorandu, „*byly způsobeny škody na náboženském a přirozeném životě Slovanů v Přímoří. Sbor věří, že bude nejvyšší*

⁷⁶ MITHANS, Gašper Odnosi med italijanskim fašizmom in katolicizmom. In *Acta Historiae*, roč. 24, 2016, č.4, s.755–756.

⁷⁷ PELIKAN, Egon. Slovenci v Julijski krajini in cerkvena oblast v času med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 11, 2003, č. 2, s. 48–51.

*církevní autorita silně vystupovat proti politickému imperialismu a bude chránit duchovní svobodu menšin.*⁷⁸

3.7 Pakt Ciano-Stojadinović, 25. dubna 1937

Určité uklidnění církevně-politického rozvoje pro Slovinci v Julské krajině později přinesla pouze dohoda mezi Královstvím Jugoslávie a Královstvím Itálie v březnu 1937. Ačkoliv neznamenal zlepšení na formální úrovni v žádném z výše uvedených bodů, zjevně zastavila destruktivní postup státu a církve proti slovinské a chorvatské menšině uvnitř církve a Julské krajiny. Povoleno bylo dokonce i vydávání náboženského týdeníku ve slovinštině a několik uvězněných kněží bylo propuštěno. Bylo ale tehdy v katolické církvi a v jejích institucích zničeno skoro vše, co mělo punc etnického původu. Všichni Slovinci nebo alespoň Slovincům a Chorvatům naklonění biskupově byli sesazeni.⁷⁹

Křesťansko-sociální organizace po dohodě obnovily znovu svou činnost. Toho si všimli také fašističtí úředníci v Julské krajině a posílali do Říma zprávy s podobným obsahem jako je tento: „*Duchovní nyní nepropásnou žádnou příležitost šířit slovinské uvědomění a slovinský jazyk, protože využívají náboženské letáky, brožury a katolické noviny, které šíří v hojně míře a v mnoha kopiích...*“ Po dvou letech byly tedy obnovené činnosti národní obrany znovu zakázány a jsou zatýkáni kněží v souvislosti s následujícím dlouhým procesem v Terstu, respektive se vstupem Itálie do druhé světové války.⁸¹

3.8 Doba druhé světové války

Během druhé světové války přejde národněobránná činnost slovinských a chorvatských duchovních do Občanské fronty. Duchovní se na konci války ocitnou v trojúhelníku mezi antikomunismem (který by znamenal kolaboraci), národním osvobozením a připojením k Jugoslávii (což by prakticky znamenalo rozhodnutí k připojení ke komunistickému státu) a poslušností vůči církevní hierarchii (což by znamenalo pracovat pod italskými biskupy).

Většina slovinských a chorvatských duchovních z Julské krajiny podpořila na konci války připojení Julské krajiny ke komunistické Jugoslávii.⁸²

⁷⁸ KLINEC, Rudolf. Primorska duhovščina pod fašizmom. Goriška Mohorjeva družba, 1979, s. 62.

⁷⁹ PELIKAN, Egon. Slovenci v Julijski krajini in cerkvena oblast v času med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 11, 2003, č. 2, s. 48–51.

⁸¹ Tamtéž, s. 48–51.

⁸² PELIKAN, Egon. Slovenska in hrvaška duhovščina v tržaško-koprski škofiji med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 9, 2001, č. 1, s. 248–249.

4 Tajná křesťanskosociální organizace

4.1 Engelbert Besednjak (1894–1968)

Nejdůležitější archiv pro čerpání informací o Tajné křesťanskosociální organizaci je Archiv Engelberta Besednjaka. Jde o archiv Tajné křesťanské organizace a katolického tábora v době mezi dvěma světovými válkami.⁸³

Engelbert Besednjak se narodil 14. 3. 1894 v Gorici. Vystudoval právnickou fakultu ve Vídni. Od roku 1920 pracoval v deníku Edinost v Terstu. Byl také spolueditorem časopisu Sociální myšlenka (Socialna misel). Z Terstu se přestěhoval do Gorice, kde byl jmenován členem státního výboru pro Goricko a Gradiščansko. Roku 1922 se Edinost rozdělila na terstsko-nacionalistickou a na goricko-křesťanskou sociální část. Besednjak se stal předsedou a viceprezidentem gorické části. V roce 1924 byl zvolen do poslanecké sněmovny římského parlamentu. Besednjak dosáhl toho, že pod jeho redakční radou, sice jen na krátký čas (od dubna 1929 do listopadu 1930), vycházely v Gorici slovinský týdeník Novi list, chorvatský týdeník Istarski list a měsíčník Družina. Fašistická politika se ale zostřovala, a tak se tyto zpravodaje přestaly vydávat.

Odešel do Vídně a tam pokračoval v politické činnosti. Byl tam přijat do vedení Kongresu evropských národnostních menšin a v něm působil jako tajemník až do roku 1938. Svou politickou prací seznamoval evropské demokratické síly se stavem slovinské menšiny pod Itálií. Sbíral zprávy o slovinsko-chorvatské menšině v Itálii. V roce 1938 odešel do Bělehradu. Tam hrál důležitou roli prostředníka mezi Korošcem, králem Alexandrem a politickými skupinami, které připravovaly založení celonárodní strany. Jako expert na otázky menšin spolupracoval na uzavření konkordátu, při přípravách na organizované vystoupení biskupské konference na ochranu menšin. V Bělehradě navázal kontakty s emigrantskou vládou v Londýně a s křesťansko-sociální organizací v Julské krajině a pracoval ve prospěch slovinské menšiny v Itálii. Zemřel 21.12.1968 v Terstu.⁸⁴

⁸³ PELIKAN, Egon. *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom : primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico - zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Nova revija, 2002, s. 23.

⁸⁴ URŠIČ, Ivanka. Osebni fond Engelberta Besednjaka – arhiv Tajne krščansko-socialne organizacije in katoliškega tabora za obdobje med obema vojnama. In *Arhivi*, roč. 39, 2016, č.1, s. 99–102.

Obrázek 9 – Logo deníku Edinost

4.2 Sbor kněží sv. Pavla, Politický spolek Edinost v Gorici a Tajná křesťanskosociální organizace

„Goričtí duchovní jsou sdružení ve společnosti sv. Pavla, lid od nich čeká pomoc. Působit budou tajně proti Italům“ – deník biskupa Antona Bonaventury Jegliče, dne 12. dubna 1920.

Ve 20. letech fungovaly legálně organizace Sbor kněží sv. Pavla (Zbor svečenikov sv. Pavla), a Politický spolek Edinost v Gorici (Politične društvo Edinost v Gorici). Ve 30. letech se spojily v Tajnou křesťanskou organizaci (Tajna krščansosocialna organizacija), která fungovala celá 30. léta.⁸⁶

4.3 Proč bylo působení kněží důležité?

Dnes si jen těžko představíme, jaké účinky měla fašistická odnárodňovací politika na společnost, kulturu, náboženství a život Slovinců v Julské krajině na konci dvacátých let. V té době mělo náboženství a církevní zpěv důležitou úlohu. To bylo jediné, co bylo v té době ve slovinštině alespoň formálně legální.

Výuka náboženství mimo školu byla důležitější než vyučování ve školách, neboť představovala jedinou výuku slovinských a chorvatských dětí v jejich mateřském jazyce. Na školách byla povinná italština.⁸⁷

Besednjak napsal v jedné ze zpráv určených bělehradské vládě: „Je třeba říci, že věrouka nahradila veškeré školství, které nám Itálie zničila“.⁸⁸

⁸⁵ Edinost: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice. Ivan Dolinar, 06.01.1926. [cit. 2020-12-15]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-B7P9P6ZT>>.

⁸⁶ PELIKAN, Egon. *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom: primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico- zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Nova revija, 2002, s. 55–56.

⁸⁷ Tamtéž. s. 64.

⁸⁸ Tamtéž. s. 64. (BA, dok. St. 13. Pismo Engelberta Besednjaka organizaciji z dne 7. novembra 1933).

Protože byla ve škole jako jediný povinný vyučovací jazyk italština, režim tlačil na slovinské duchovní, aby šli učit do škol, v tom měl pravděpodobně podporu Vatikánu. V jedné ze zpráv organizace můžeme číst: „*V okamžiku, kdy by se děti naučily dobře italsky, začalo by být jakékoliv používání slovinštiny nepotřebné a duchovní by byli donuceni učit i náboženství v italštině. Vypadá to totiž, že se v poslední době některým vysokým představitelům církevní hierarchie zdá, že podávání náboženských a morálních pravd v mateřském jazyce není věc tzv. přirozeného práva, tím více, že např. Jihoslovan, který se dost naučil italsky, nemá už právo se učit věrouku v mateřském jazyce.*“⁸⁹

Při tom hrály ve 30. letech velmi důležitou úlohu návody arcibiskupa Sedeja, tzv. „Normae“, na používání slovinštiny ve věrouce mezi slovinskou populací.

Stejná nebo ještě důležitější byla úloha duchovních zevnitř sítě společenské organizace, která se stala prakticky jedinou oporou hospodářského života slovinské populace. Také po obou centrálních společenských organizacích v Julské krajině ještě pořád působilo dost lokálních družstev a záložen, které ještě zůstaly ve slovinských a chorvatských rukou. Bez duchovních by tato družstva na vzdálených územích ani na venkově nemohla fungovat, protože byl nejčastěji právě duchovní jediný, kdo mohl vést účetnictví lokálních vesnických družstev.

Slovinští a chorvatští duchovní tak na konci 20. let představovali jedinou skupinu slovinských a chorvatských intelektuálů, kteří ještě zůstali a pracovali v Julské krajině, což trvalo až do konce druhé světové války.

Objevují se dokumenty fašistů, které svědčí o úloze duchovních, které říkají, že: „*Prací slovinských a chorvatských duchovních jsou úplně zničeny úspěchy, kterých docílilo naše učitelství. Zničeno bylo vše, čeho jsme dosáhli tím, že se nám povedlo vyměnit slovinské učitele za italské...*“⁹⁰

Nález velitele fašistické milice v Pule, kde popsal stav v dubnu 1931: „*Jediný intelektuální potenciál na těch územích jsou duchovní, kteří by jako jediní byli vhodní pro šíření italianizace, neboť je většina obyvatelstva hluboce pobožná. Bohužel jsou duchovní proti Itálii a všemu italskému. Jejich vliv na populaci je ale veliký...*“⁹¹

⁸⁹ PELIKAN, Egon. *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom: primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico - zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Nova revija, 2002 s. 64 (BA, dok. št. 176).

⁹⁰ Tamtéž, s. 65

⁹¹ Tamtéž, s. 65–66.

4.4 Sbor kněží sv. Pavla a politický spolek Edinost v Gorici

Jako první byl už roku 1899 založen Sbor kněží sv. Pavla jako organizace slovinských a chorvatských duchovních, později činnosti zanechal. Obnoven byl v lednu roku 1920. Iničiátoři znovuoobnovení sboru byli tři duchovní – Ignacij Valentinčič (1867–1946), Anton Požar (1861–1933) a Virgil Šček (1889–1948).

Sbor kněží sv. Pavla se stal iničiátorem velmi široké národní kulturní aktivity katolicky orientované inteligence v celém julsckém regionu, k níž dal tichý souhlas i arcibiskup Sedej. Arcibiskup Sedej slovinské duchovní podporoval. Ostatní, především italští církevní představitelé naopak zastávali názor, že Katolická církev by měla být použita k poitalštění.

Jednou z prvních větších hlasitých církevně-politických akcí Sboru kněží sv. Pavla, která ukazuje na jeho nacionální orientaci, byla příprava prohlášení samostatného slovinského arcibiskupství, Memorandum Cleri Jugoslavi territorii ab Italis occupati, kterou Sbor kněží dne 5. dubna 1920 adresoval papeži. Přímořští duchovní požadovali pro slovinské a chorvatské kraje, které budou patřit Itálii, zvláštní „slovanské“ arcibiskupství. Tentokrát byl proti tomuto požadavku také arcibiskup Sedej, který to odůvodnil tím, že by církev měla být nadnárodnostní.⁹²

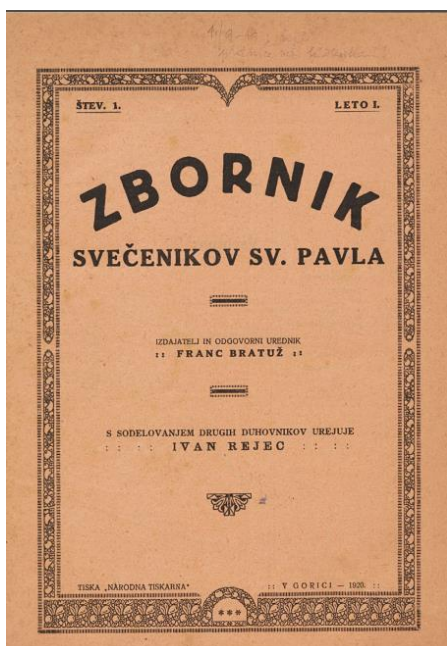
Obnovení Sboru kněží sv. Pavla byl historický akt nepopsatelného významu pro existenci slovanské menšiny v Itálii. Sbor jí položil takový základ a vybudoval takové struktury, které vítězně vzdorovaly a přežily fašistický ničivý orkán. Jako představitel celého slovanského duchovenstva se Sbor stal s tichým souhlasem arcibiskupa Sedeje ústředním orgánem a iničiátorem všech náboženských, národních a kulturních aktivit slovanské menšiny. S heslem „Společné ideály, společná práce a utrpení ve vzájemné pomoci!“ upevnil slovanské duchovenstvo ve skutečnou jednotu, která měla podle zvolených řídicích orgánů představovat duchovní a hmotné záležitosti kněží a zároveň výhody celého slovinského a chorvatského lidu.

Duchovní se ale stali terčem fašistického vzteku. Bylo jim vyčítáno, že jsou antifašisté, antifašisticky cítící panslavisté a největší nepřátelé „politického programu státu“.⁹³

⁹² PELIKAN, Egon. *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom: primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico - zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Nova revija, 2002 s. 58.

⁹³ KLINEC, Rudolf. *Primorska duhovščina pod fašizmom*. Goriška Mohorjeva družba, 1979, s. 21–24.

Politický spolek Edinost v Gorici brzy po konci první světové války obnovil širokou síť křesťanskosociálních organizací a ve velké míře se jim povedlo mobilizovat slovinské a chorvatské obyvatelstvo v Julské krajině.⁹⁴

95

Obrázek 10– Sborník kněží sv. Pavla

4.5 Tajná křesťanskosociální organizace

Politická společnost Edinost a Sbor kněží sv. Pavla se ve 30. letech spojily do Tajné křesťanskosociální organizace.

Dokument z roku 1930, který našla italská policie v lednu roku 1930 u synovce gorického arcibiskupa Sedeje, u duchovního Cirila Sedeje v úvodní zprávě popisuje plány Tajné křesťanské organizace: „*Postavíme se na vlastní nohy a sami se dáme do práce/.../ V každé vsi je třeba člověk, který by veškerý svůj vliv a činnost zasvětil naší věci /.../ staral se o okolí, přísahal by Bohu i přátelům, že bude bez očekávání výhod pro sebe pracovat pro svůj lid, a o všem mlčel i za cenu bolesti /.../ bude tedy zástupce pro určité okolí a bude odpovědný Bohu, národu a přátelům. Bude získávat úkoly, které bude muset bezpodmínečně splnit, aniž by o tom s kýmkoliv mluvil. Ty úkoly jsou: 1. Posílat slovinským časopisům v Jugoslávii přesný popis demografického pohybu, emigrace a imigrace, násilí odnárodňovacích organizací,*

⁹⁴ PELIKAN, Egon. *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom: primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico-zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Nova revija, 2002, s. 56–58.

⁹⁵ Zbornik svečnikov sv. Pavla. samozal. Franc Bratuž, 1920. [cit. 2020-10-10]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-C09VI688>>.

odběratele slovinského tisku a podobně. 2. Udržovat a iniciovat veřejný názor proti odnárodnování mládeže, proti násilnému začleňování do fašistické organizace Balilla, dopolavororo, mateřským školám atd. /.../ Jejich práce bude nezávislá, v každé vsi by se měl najít zástupce, který bude pracovat podle návodů /.../ účastnit se schůzí a podávat na jich zprávy, doma nesmí uschovávat psané dokumenty...“⁹⁶

4.6 Působení Tajné křesťanskosociální organizace

Celou organizaci řídila nejvyšší rada (vrhovni svet). Ta měla roku 1937 53 členů. Z toho bylo duchovních 36, byli tedy ve většině. Oddělení organizace se dělila na oddělení pro politickou, studentskou a duchovní organizaci a pro tisk.⁹⁷

Studentské oddělení (Dijaški odsek) se staralo o plány pro výchovu budoucích intelektuálů. Výchova zahrnuje 8 let lycea a 4 roky teologie v Gorici, která byla tehdy spojena s teologickými fakultami na italských univerzitách.

Pro studenty byly v druhé polovině 30. let zavedené tzv. **“studentské rodiny“** („dijaške družine“). Byly založeny pro Gorici, Terst a Istrii a staraly se o provázání vysokoškoláků ve vzdálenějších univerzitách, např. v Padově, Benátkách nebo v Miláně. Mezi aktivity „studentské rodiny“ patřily přednášky, výlety, tisk ilegálních studentských zpravodajů a podobně. Cílem těchto aktivit bylo v první řadě propojení studentů v různých městech, což mělo utvrzovat jejich nacionální vědomí.

Počet katolických institucí pro výchovu slovinských intelektuálů narůstal. Vzniklo **“Alojzijevišče“** v Gorici jako příprava na střední školu (gymnázium), arcibiskupská gymnázia v Gorici a biskupská gymnázia v Koperu a bohosloví v Gorici.⁹⁸

Oddělení pro propagandu sloužila jako organizační mikrojednotka, jako východisko k vytváření tabulek, statistik, k sestavování zpráv, které z Julské krajiny posílali do Vídně, do Bělehradu a podobně. Informace, které neustále proudily z far, spojovaly děkany, biskupy a pokrývaly celou Julskou krajinu hlášenými o zdejších podmínkách.⁹⁹

⁹⁶ PELIKAN, Egon. *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom: primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico-zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Nova revija, 2002, s. 70–71.

⁹⁷ PELIKAN, Egon. Slovenski politični katolicizem med obema vojnama. In *Zgodovinski časopis*, roč. 51, 1997. č. 1, s. 38.

⁹⁸ Tamtéž, s. 91–96.

⁹⁹ PELIKAN, Egon. *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom: primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico - zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Nova revija, s. 103.

O tisk Tajné křesťanskosociální organizace se staralo **oddělení pro tisk a lidové knihovny**.

Tisk můžeme rozdělit do čtyř skupin:

1. Tisk, který byl na začátku 30. let ještě legální (v nakladatelstvích křesťanskosociální organizace: gorická Mohorjeva společnost, Katolická tiskárna v Gorici, nakladatelství Sigma a terstská Společnost sv. Mohorja pro Istrii), těchto legálních možností bylo rok od roku méně.
2. Literatura, která se tiskla v Jugoslávii a pašovala se přes hranice do Julské krajiny.
3. Tisk, který organizace objednávala ve vzdálenějších italských tiskárnách uvnitř státu a kterých si cenzura nevšimla.
4. Tajný tisk knih, kterým se zabývalo ve třicátých letech zvláštní oddělení organizace.

Na seznamu knih, které organizace šířila mezi obyvateli, najdeme kromě modlitebních knížek také například Historii Srbů od Silva Kranjce, Tavčarovu Visockou kroniku (Visoška kronika) nebo Finžgarův román Pod svobodným sluncem (Pod svobodnim soncem). Knihy se nejprve rozdávali, poté prodávaly za nízké ceny.

V polovině třicátých let bylo kvůli zostřené cenzuře v Gorici skoro nemožné vytisknout cokoli ve slovinštině. Když nezůstaly skoro žádné možnosti k tisknutí knih ve slovinštině, organizace tiskla knihy ve vzdálenějších italských tiskárnách, které nebyly na očích cenzuře. Brzy ale skončilo i to, poté, co policie na některé příklady přišla.

Duchovní byli nesčetněkrát za sdílení slovinských knih s věřícími obviněni. Přes policejní dohled nad jednotlivými členy, se ale organizaci šíření knih dařilo. Jen na začátku 30. let bylo ilegálně vytištěno více než 100 000 knih.

Oddělení pro tisk zahrnovalo také péči o lidové knihovny. Vedle pravidelného přílivu nové literatury (tajného dovozu z Jugoslávie a tajného tisku) se organizace starala také o většinu těch knih, které byly dříve majetkem teď zakázaných kulturních spolků.¹⁰⁰

Oddělení pro hudbu a zpěv vedl Lojze Bratuž (1902–1937), který vychoval každý rok kolem dvaceti mladých varhaníků tzv. („nacionalnih organistov“), kteří na vsích vyměňovali

¹⁰⁰ PELIKAN, Egon. *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom: primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico - zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Nova revija, 2002, s. 106.

staré varhaníky, respektive se na to připravovali. Po smrti by byl totiž slovinský varhaník vyměněn za italského a do církve by s ním přišel italský zpěv.

Smrt Lojze Bratuže byla ve velké míře důsledkem exponování jeho funkce v rámci národně-obranného díla, neboť byla jeho činnost jen částečně tajná. Bratuž umíral několik týdnů v hrozných mukách kvůli otravě, po napadení skupinou fašistů, která ho donutila vypít strojný olej.

V té době byla důležitost církevního zpěvu důležitější, než si dnes můžeme představit.

Besednjak o tom psal Božovi Milanovićovi: „*V Bělehradě se mě budou ptát, ve kterých farách jsme už poskytli varhaníky a ve kterých ještě přetrvává nebezpečí, že zůstane národ bez varhaníka, respektive, že se do církve dostane italský varhaník/.../ Proto mi, prosím, pošli seznam far, ve kterých už pracují naši národní varhaníci a seznam kostelů, kde je potřeba mladé ještě vychovat. Kromě toho mi pošli jmenný seznam těch devatenácti mladých, kterých Bratuž tento rok vycvičil...*“¹⁰¹

4.7 Působení organizace v praxi

Tzv. poštovní služba organizace (poštna služba organizacije) zprostředkovávala dopisy organizace se zahraničím. Je zřejmé, že mnoho dopisů pro Besednjaka putovalo do zahraničí právě diplomatickou poštou jugoslávského konzulátu v Terstu.

Přenos poštou doplňovala síť kurýrů („tekličev“). Pro přechod přes hranice kvůli zvláště důležitým a důvěrným informacím existovali speciální poslové, kteří takové dopisy přenášeli přes hranici z Itálie do Jugoslávie „v hlavě“. Dopis se naučili nazpaměť a na druhé straně ho znovu napsali.

Pošta z Itálie do Království Jugoslávie přicházela také pomocí kurýrů, kteří měli fiktivní účel cesty, např. obchodní cesta.

Na častá nutná putování padaly velké výdaje, neboť členové organizace v Julské krajině nemohli používat telefony, telegrafy ani poštu a byli potřební kurýři. Policie totiž dostávala veškerou poštu „politicky diskreditovaných nebo podezřelých, režimu nebezpečných osob“.

V Římě na ministerstvu vnitra se našel jeden záznam např. o Radovi Bednařikovi: „*Prosím o*

¹⁰¹ PELIKAN, Egon. *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom : primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico - zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Nova revija, s. 116.

dovolení, abych mohl určit dohled nad veškerou korespondencí slovinského iredentisty Bednařika...“¹⁰²

4.8 Duchovní a komunisté

V meziválečné Jugoslávii byl komunismus zcela okrajovým hnutím, přičemž mezi Slovinci byl jeho ohlas ještě mizivější než jinde. Komunistická strana Jugoslávie se pokoušela v Jugoslávii v letech 1937–1938 rozvíjet politickou činnost v rámci programu „lidové fronty, která byla vytyčena na VII. kongresu Kominterny v Moskvě v roce 1935. Podle této politické linie měli komunisté na rozdíl od dřívějšího navazovat spolupráci s levicovými stranami v zájmu obrany země „proti fašismu“ a především proti případnému spojení s Německem.¹⁰³

O činnosti komunistů v Julské krajině měla zprávy křesťanskosociální strana. „Komunisté působí tajnými letáky a oběžníky, držíc se při tom návodů ‚Třetí internacionály‘ /.../. Náš proud nemůže a nesmí hledět se založenými rukama na toto dílo nepřátel.“ (Zpráva organizaci od Engelberta Besendnjaka koncem října 1936).

Komunisty křesťanskosociální aktivita v Julské krajině monitorovala pomocí široké sítě věřících. Nicméně se křesťanskosociální strana v praxi zjevně pouštěla do občasných navazování styků s komunisty.¹⁰⁴

4.9 Duchovní po druhé světové válce

V letech 1945–1946 bylo v Jugoslávii během politických procesů odsouzeno 266 duchovních z lublaňské a 88 z mariborské diecéze. Církvi byl zkonfiskován veškerý majetek a byla účelově obviněna ze spolupráce s okupanty.¹⁰⁵

5 Příklady životních osudů slovinských duchovních

5.1 Danilo Perkan (1914–1979)

Danilo Perkan byl kněz. Narodil se 21. srpna 1914 v Trnovem (Illirska Bistrica) a zemřel 18. června 1979 v Rijece. Na střední školu chodil do semináře v Rijece a v Benátkách, ale byl

¹⁰² PELIKAN, Egon. *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom : primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico - zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Nova revija, s. 137–139.

¹⁰³ Tamtéž, s. 202.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 462.

¹⁰⁵ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Slovinska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Dějiny států. s. 206.

vyložen kvůli národnímu uvědomění. Maturitu dodělal na gymnáziu v Rijece. Protože se chtěl stát knězem, uchýlil se do Lublaně, kde dokončil teologická studia, získal licenciát z biblické teologie a 29. června 1941 byl vysvěcen na kněze. Kvůli okupaci Lublaně nebylo místo, kde byl mohl pracovat, proto odešel dělat kaplana svému bratrovi Viktorovi, faráři v Jelšanech. Po tragické smrti bratra („partyzán“ ho 8. května 1945 zastřelil během nějakého pohřbu na hřbitově v Jelšanech) vedl farnost do roku 1947, kdy odešel jako biskupský kancléř na Rijeku.¹⁰⁶

5.2 Oskar Pahor (1886–1964)

Narodil se 10. srpna 1886 v Kojsku a zemřel 22. listopadu 1964 v Mirnu. V roce 1911 ho gorický arcibiskup Sedej vysvětil na kněze. Dne 1. srpna 1914 se stal terstským biskupem. Později byl inkardinován do lublaňské diecéze. Brzy se vrátil na Přímoří a 1. září 1922 se stal farním administrátorem v Šempeteru u Gorice. V roce 1924 se stal farním administrátorem v Mirnu. Arcibiskup Sedej ho roku 1929 jmenoval diecézním konzultantem, arcibiskup Margotti poté děkanem.

Byl také prezidentem mirenské půjčovny peněz, která v těžkých časech fašismu a hospodářských krizí pomáhala místnímu obyvatelstvu. Vedl faru, která byla zvláště na očích fašistům.

Velmi svědomitě vykonával své kněžské povinnosti při práci s mladými lidmi, zvláště při náboženské výuce v mateřském jazyce, s pomocí laických spolupracovníků pod záštitou náboženství často organizovali slovinské kulturní akce. Roku 1938 přinesl do Vatikánu memorandum gorických duchovních. Mirenským vesničanům se snažil podle svých možností pomáhat během nesnadných dní, kdy byla v září roku 1943 a v únoru 1944 zapálena dolní Mirn a dne 18. května 1944 proběhlo bombardování spojenci, které si vyžádalo 30 obětí. Dále vyhnání obyvatel horního Mirnu v květnu 1944.

Zemřel 22. listopadu 1964 poté, co ještě dopoledne odsloužil nedělní mši. Pohřben je v Mirenském Gradu.¹⁰⁷

5.3 Andrej Pavlica (1886–1951)

Andrej Pavlica byl kněz a sociální pracovník, spisovatel a důstojník. Narodil se 1. září 1866 v Rihemberku (Braniku) a zemřel 29. prosince 1951 v Gorici. Gymnázium navštěvoval

¹⁰⁶ JEVNIKAR, Martin. *Primorski slovenski biografski leksikon*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1985, s. 620.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 565–566.

v Gorici. Tam chodil tři roky, poté byl žákem malého semináře. Po maturitě roku 1887 nastoupil do gorického bohosloví. 15. března 1891 byl vysvěcen na kněze. Věnoval se různým oborům. Mezi lety 1891-1894 byl farářem v Bilje. V letech 1894-1910 katedrální vikář v Gorici. Roku 1897 získal doktorát z biblických studií na vídeňské univerzitě. Stal se profesorem v teologickém semináři (1905-1934). Po odchodu do důchodu v roce 1934 žil až do smrti v Gorici. Věnoval se i dalším oborům. Byl spisovatel, novinář, sociolog. Zajímal se o sociální problémy své doby. V roce 1898 založil slovinskou katolickou dělnickou unii v Gorici. V roce 1902 založil sdružení ženských pracovnic Skalnica. Založil také institut pro slovinské sirotky nebo Slovinský sirotčinec (Slovensko sirotišče). V roce 1910 byl sirotčinec otevřen. V roce 1930 byl sirotčinec zabaven dekretem gorické prefektury. Po válce se Pavlicovi podařilo do získat znovu do svých rukou a otevřel ho pro slovinské děti. Pro sebe postavil vedle sirotčince dům, aby mohl být dětem nablízku. Tam žil až do své smrti spokojený, že je slovinským sirotčincem zachránil před fašistickou konfiskací a že sirotčinec znovu začal sloužit svému účelu.¹⁰⁸

5.4 Janez Leben (1868–1931)

Janez Leben se narodil 30. června v Lublani. Knězem se stal 31. července 1892. Dne 5. srpna 1893 nastoupil do služby kaplana v Kobaridu. Odtamtud byl 6. listopadu přemístěn jako kaplan do Libušnje, kde zůstal až do smrti. Během první světové války byl společně s bratrem Izijem Božičem, kaplanem ve městě Kamen, internován nejprve do Firence (město v Toskánsku), poté do Bada di Cave u Salerno, a nakonec do Nugheda S. Nicolo na Sardinii. Roku 1919 se vrátil zpět do Libušenje.

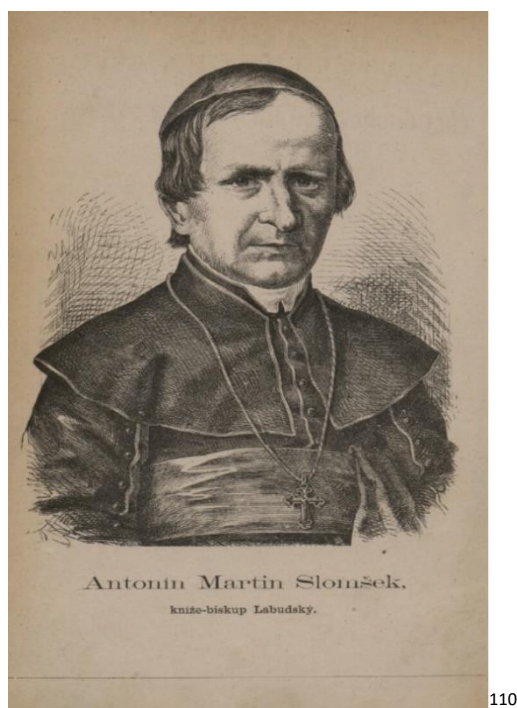
Církevní život na farnosti byl vzorný. Kvetly náboženské organizace, roku 1929 měla dívčí spolek Marijina družba 120 členek, spolek pro šíření víry 330 členů, třetí řád sv. Františka 96 členů. Vesnice nepřijímala žádné fašistické akce. Odpovědnost za nepřátelství proti fašistům byla svalena na faráře Lebena. Byl tvrdě pronásledován a bezcitně vyslýchán. Srdce mu selhalo 27. listopadu 1931. Zemřel jako oběť fašistického zacházení. Druhý den po Lebenovy smrti zemřel arcibiskup Sedej.¹⁰⁹

¹⁰⁸JEVNIKAR, Martin. *Primorski slovenski biografski leksikon*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1985, s. 587–588.

¹⁰⁹KLINEC, Rudolf. *Primorska duhovščina pod fašizmom*. Goriška Mohorjeva družba, 1979, s. 120–121.

5.5 Katolické česko–slovinské vztahy v 19. století

5.5.1 Anton Martin Slomšek (1800–1862)

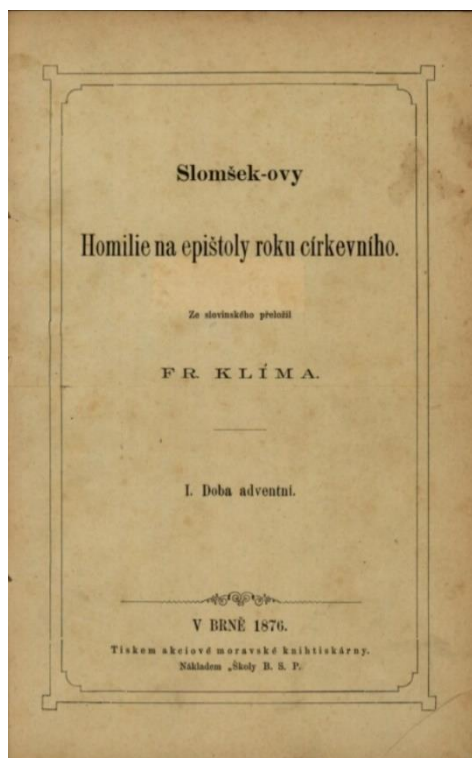
Obrázek 11 Anton Martin Slomšek

Zájem české katolické církve o Slovince sahá i dále do historie. Anton Martin Slomšek, slovinický římskokatolický kněz, levantský biskup a spisovatel, byl překládán do češtiny už ve druhé polovině 19. století.¹¹¹ Byly o něm psány také články v českém katolickém tisku. Psalo se o něm například v novinách Hlídky, v časopise Vlast nebo v týdeníku Blahověst. Z jeho děl byl přeložen například křesťanský spis Sedmero bolestí Marie Panny, který vyšel v českém překladu v Praze roku 1871. Dále Slomškovy Homilie na epištoly roku církevního. Ty vyšly v Brně roku 1876.¹¹²

¹¹⁰ MUŽÍK, Antonín Václav a Václav Svatopluk ŠTULC. Kazatelé slovanští. V Praze: Nákladem knihkupectví B. Stýbla, 1873. sv. 3, s. 2.

¹¹¹ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Slovinska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Dějiny států., s. 337.

¹¹² Národní digitální knihovna. URL: [cit. 2020-05-12] <<https://ndk.cz/search?q=slom%C5%A1ek&sort=relevance>>.

113

Obrázek 12 Slomšek-ovy Homilie na epištoly roku církevního

V Čechách byl Slomšek propagován hlavně pražským katechetou Antonínem Václavem Mužíkem (1845–1877). Ten napsal studii blížící se hagiografii o Slomškovi, která vyšla roku 1872. Vydal také některá jeho kázání.¹¹⁴

Pod vedením kanovníka na Vyšehradě Václava Svatopluka Štulce (1814–1887) vzniklo dílo *Kazatelé slovanští*, které sestavil Štulec společně s Antonínem Václavem Mužíkem. V tomto rozsáhlém čtyřsvazkovém díle věnovali českým překladům Slomškových kázání mnoho prostoru.¹¹⁵

¹¹³ SLOMŠEK, Anton Martin. Slomšek-ovy Homilie na epištoly roku církevního. s. [1].

¹¹⁴ HLADKÝ, Ladislav. Slovinci a cyrilometodějská tradice. *Slavica litteraria.*, roč. 17, 2014, č. 1, s. 119.

¹¹⁵ MUŽÍK, Antonín Václav, ŠTULC Václav Svatopluk. *Kazatelé slovanští*. Praha: Nákładem knihkupectví B. Stýbla, 1871. sv. 2.

116

Obrázek 13 Kazatelé slovanští

Slomšek se snažil rozvíjet kontakty se slovanskými křesťany ve slovanských oblastech habsburské monarchie, kteří byli podobného smýšlení, a také s dalšími jihoslovanskými balkánskými národy. Již v 50. letech 19. století promýšlel a doporučoval opětovné sblížení mezi katolíky a pravoslavnými.¹¹⁷

Byl v kontaktu s Františkem Sušilem (1804–1868)¹¹⁸, profesorem novozákonní biblistiky v Brně, předsedou Dědictví cyrilometodějského a později kanovníkem v Brně. Jeho dílo popularizuje a zpřístupňuje církevní tradici českojazyčné veřejnosti. Přeložil například Nový zákon a napsal historicko-filologický komentář ke všem knihám Nového zákona. Sušil je velmi významný hlavně pro Moravu.¹¹⁹ Na Moravě si vážili i Slomška kvůli jeho církevní a literární činnosti, ale i kvůli jeho zájmu rozvíjet cyrilometodějskou tradici.

¹¹⁶ Kazatelé slovanští. Praha: Nakladem knihkupectví B. Stýbla. s. [a]. [cit. 2020-05-22] URL: <<https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:3c350cdf-8677-4d3f-b32e-5b006de9b9f1>>.

¹¹⁷ HLADKÝ, Ladislav. Slovinci a cyrilometodějská tradice. *Slavica litteraria*. 2014, roč. 17, č. 1, s. 118.

¹¹⁸ Tamtéž, 119.

¹¹⁹ PUTNA, Martin C. Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918. Praha: Torst, 1998, s. 207–208.

Slomšek se Sušilem se ale setkali jen jednou, a to v roce 1856. Tehdy byl Slomšek vizitátorem v rakouských benediktinských kláštorech. Zároveň v té době navštívil i klášter v Rajhradě, kde se sešel se Sušilem.¹²⁰

V českém časopise *Vlast* z února roku 1900 se píše: „*Slovincům zůstala pouze jedna část inteligence – kněžstvo. Pocházejíc větším dílem z rolnického stavu, bylo Slovincům nejen vůdcem, nýbrž i těшитelem po celá století. Zatím, co po městech, zámcích a školách vládla němčina, rozléhalo se s kazatelny z úst kněze slovo Boží v mateřském jazyku. Církev byla jedinou strážkyní slovinské národnosti a slovinského jazyka, jen ona Slovincům zachovala zvuky milé slovinštiny, takže ji nemškutari nemohli zadusiti /.../ V čele kněží, kteří učinili pro svůj národ více, nežli dne svého svědomí a stavu byli povinni vykonati, stojí A. M. Slomšek.*“¹²¹

V Časopise *Vlast* byl dále roku 1900 vydán článek o Slomškovi. „/.../ Zbývá mi tudíž ještě krátce něco poznamenati o jeho sebraných spisech, které se nyní vydávají /.../ Až vyjdou všechny, pak teprve Slovinci poznají, čím jim Slomšek byl a co vykonal. Může se skoro říci, že ještě žádný Slovinec nenapsal tolik slovinských děl a spisů, jako tento národovec.“¹²²

O Slomškově smrti psal v prosinci roku 1862 týdeník *Blahověst*. „*Slovenie truchlí nad hrobem výtečného velepastýře svého.*“¹²³

Anton Martin Slomšek byl ústřední postavou slovinského obrození v církevních kruzích. Pro své bohaté pastýřské dílo byl také papežem Janem Pavlem II. roku 1999 blahořečen.

5.5.2 Katolické poutě

V roce 1880 vydal papež Lev XII. encykliku *Grande Munus*.¹³⁰ Byla v něm podpořena idea (náboženského) sjednocení Slovanů v katolické církvi.¹³¹ Právě proto byla roku 1881 uspořádána děkonná pout' Slovanů do Říma. Pout' vedl kanovník Štulc z Prahy a biskup Strossmayer (1815–1905). Poutí chtěli Slované vyjádřit vděčnost Lvu XII.¹³² Z Čech a

¹²⁰ HLADKÝ, Ladislav. Slovinci a cyrilometodějská tradice. *Slavica litteraria*. 2014, roč. 17, č. 1, s. 118.

¹²¹ *Vlast*: časopis pro poučení a zábavu. Praha: Družstvo *Vlast*, 02.1900, roč.16, č. 5, sv. 5 s. 419.

¹²² Tamtéž, s. 428.

¹²³ ŠTULC, Václav Svatopluk. *Blahověst: Katolický týdeník pro Čechy, Morawany, Slowáky a Slezany*, 5.11.1862, roč. 12, č. 31, sv. 31 s. 492.

¹³⁰ JONOVÁ, Jitka. Velehradské pouti ve druhé polovině 19. století – Náboženská nebo politická manifestace?, *Východočeský sborník historický* 2013, sv. 23, s. 314.

¹³¹ Tamtéž, s. 313.

¹³² Tamtéž, s. 314.

Moravy se vyšlo konce června. Poutníci šli přes Vídeň, Lublaň a Terst. Papež Lev XIII. tak na 5. července uspořádal audienci.¹³³

5.6 Úvod

V Kraňsku byl v 19. století nedostatek kněží. Naopak v Čechách a na Moravě byl o duchovní profesi velký zájem. Mladí Češi museli hledat místa v jiných seminářích na území monarchie, protože ty české byly zaplněné. Proto přicházeli Češi v letech 1885–1897 studovat teologii do Lublaně. První přihlášky do lublaňského semináře podávali hlavně kandidáti z biskupství z Českých Budějovic. Z Hradce Králové byly dvě přihlášky a jedna byla z Brna.¹³⁴

V deníku Slovenski narod ze dne 9. 10. 1885 se píše: „Do Lublaňského semináře přišlo letos do prvního ročníku 27 teologů, z toho 6 Čechů. V Čechách jsou semináře přeplněné a kandidáti hledají volná místa v jiných částech monarchie. Několik Čechů přijali také na teologii do Štýrského Hradce.“¹³⁵

136

Obrázek 14 – Logo Slovenského národa

Čeští a moravští kněží v Julské krajině působili především v Istrii a po italském obsazení se ocitli v obtížné situaci. Na konci první čtvrtiny 19. století zde žilo téměř čtyřicet českých nebo moravských kněží. Jejich přítomnost v této oblasti byla již několik desetiletí tradicí. Už terstský biskup Jernej Legat (1807–1875), který stál v čele biskupství od roku 1846 až do své smrti roku 1875, spoléhal na vnitrozemí monarchie, když musel obsadit volná místa, na nichž

¹³³ JONOVÁ, Jitka. Velehradské pouti ve druhé polovině 19. století – Náboženská nebo politická manifestace?, *Východočeský sborník historický* 2013, sv. 23, s. 315.

¹³⁴ ŠIMAC, Miha. "Bratje Čehi" v ljubljanskem bogoslovju (1885–1897). *Bogoslovni vestnik* 79, č. 4, 2019, s. 957–958.

¹³⁵ Slovenski narod. Narodna tiskarna, 09.10.1885. [cit. 2020-12-17]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-2BOPGYQD>>.

¹³⁶ Slovenski narod. Narodna tiskarna, 09.10.1885. [cit. 2020-12-17]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-2BOPGYQD>>.

scházeli domácí duchovní. V okamžiku jeho úmrtí v terstsko-koperském biskupství působilo 26 kněží původem z Čech a dalších 13 bylo v porečsko-pulském biskupství. Jejich počet se v následujících letech dále zvyšoval z iniciativy dalšího biskupa, Ivana Glaviny (1828–1899). Ten kvůli zdravotním problémům roku 1885 pobýval v Karlových Varech a navázal tam mnohé osobní kontakty. Z jeho iniciativy roku 1886 pražské Národní listy zveřejnily zprávu, ve které se psalo, že je v Istrii nedostatek farářů. Po té zprávě se skupina třiceti kandidátů přihlásila do gorického semináře.¹³⁷

Inzerát z deníku Národní listy ze dne 20.8. 1886: „*Čeští kněží do Chorvatska. V Istrii mají citelný nedostatek kněží. Za tou příčinou obrací se M. Mandič, redaktor časopisu „Naša Sloga“, orgánu to Chorvatů v Terstu vycházejícího, do Čechů, aby získal českých gymnasiunálních abiturientů, kteří by chtěli rozšířit řady duchovenstva chorvatského v Istrii. Jsou tam dvě chorvatské diecése Tost-Kopar a Poreč-Pulj. V ústředním semináři v Gorici byli již předešlého roku 4 bohoslovci Čechové, kteří prý jsou úplně spokojeni. Redaktor Mandič jménem svého národa důtklivě vyzývá českou omladinu, aby odhodlala se na tuto dráhu, na které by jí pracovati bylo pro lid slovanský na jihu. Na dotazy podá ihned bližších zpráv.*“¹³⁸

Na inzerát odpovědělo 30 mladých lidí z Čech i z Moravy, někteří přišli ještě později. Tak tedy bylo ve středu Istrie mnoho far, kde působili Češi a Moravané. Působili i jako lidoví pedagogové. Přímo i nepřímo s sebou přiváděli další krajany, hlavně vzdělance (lékaře, lékárníky, učitele, obchodníky), neboť tyto skupiny lidí v Istrii chyběly. Kořeny zájmů Čechů o toto území po první světové válce lze také vidět v nadvládě fašistické Itálie nad Slovinci. Češi se o tento problém zajímali a kriticky přemýšleli o chování Itálie.¹³⁹

Bývalý duchovní Angel Kosmač (1923–2005) hodnotí jejich působení tak, že právě nadprůměrný kulturní rozhled českých a moravských teologů napomohl posílení a šíření vzdělanosti mezi Slovinci a Chorvaty v Istrii a v Přímoří. Mnozí z nich zaváděli sborový zpěv v kostele i na veřejnosti.

Italské nacionalistické kruhy okamžitě po vstupu Itálie do války dosáhly přijetí represivních opatření vůči slovinským, chorvatským, ale také furlánským kněžím na obsazeném území.

¹³⁷ KLABJAN, Borut. *Češi a Slováci na Jadranu: vztahy s Terstem a severním Jadranem v letech 1848–1948*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014, s. 113–114.

¹³⁸ Národní listy. Praha: Julius Grégr, 20.8.1886, roč. 26. č.230, odpolední vydání, s. 2.

¹³⁹ KERŠIČ-SVETEL, Marjeta. Češko-slovenski stiki med svetovnima vojnama. In *Zgodovinski časopis*, roč. 49,1995, č. 2, s. 39.

Není jasné, jestli mezi vyhnanými byli také čeští a moravští duchovní, nicméně lze konstatovat, že po válce zde případů vystěhování přibývalo. Duchovní, kteří se narodili v jiných oblastech monarchie, byli přinuceni k odchodu a mnozí jiní se stali terčem útoků. Výmluvný je příklad Ferdinanda Hrdého (1872–1949), faráře v kostele sv. Vavřince v Labinu, kterému bersaliéri vtrhli do kostela, zcizili tam vzácné předměty a poté se vrhli na faru, kde zničili knihovnu.¹⁴⁰ Odejel do Záhřebu, kde 18 června napsal guvernérovi Julské krajiny: „*Proto, že jsem se narodil jako Čech /.../, a proto, že jako Slovan žijící mezi Slovany jsem nechtěl zapřít svůj národ a svůj mateřský jazyk!*“¹⁴¹

V dalších letech se podobné incidenty opakovaly. Článek 74 saintgermainské mírové smlouvy nařizoval duchovním narozeným mimo Julskou krajinu, odejít. Mohli si však požádat o italské občanství a zůstat. Úřady však občanství udělily jen čtyřem českým kněžím, zbytek zamítly. V roce 1920 a 1921 už bylo jasné, že budou muset z Julské krajiny odejít, přesto většina nechtěla své fary opustit. Většina v této oblasti působila více než třicet let.

Farář Josef (Josip) Vrba se narodil na Moravě poblíž Olomouce. Od konce 19. století působil v Istrii. Jako ostatní musel z nařízení italských orgánů odejít roku 1923. Předtím byl ještě držen karabiniéry ve vazbě.¹⁴²

V národních listech vydaných dne 24. listopadu 1923 v zahraniční rubrice vyšel tento text: Český rodák, farář Vrbka vyhnán z Istrie. Lublaňský Slovenski Narod píše: „*Dlouhých 33 let sloužil Čech Vrbka v Istrii. Byl dobrý, vlastenecký kněz. Nyní ho vyhnali, krajně hanebně s ním zacházeli v poslední době, ačkoli se ničím neprohřešil. Chtěl jít do Terstu z Lamšča, kde byl farářem, ve svých věcech na ordinariat, avšak karabiniéri ho chytili a zahrnali ho do Terstu a uvrhli do policejního vězení, kde pobyl dva dny ve společnosti terstských a italských pobudů a vyvrhelů. Pak ho doprovodili na hranice a vyhnali do Jugoslávie. Barbarské jednání, čistě italská specialita! Tážeme se, zda československá vláda skutečně se dohodla s italskou, že se mají zamítnouti všechny žádosti českých kněží sloužících v Julské Krajině, o italské státní občanství?!*“¹⁴³

Mussolini ujistil československého vyslance v Římě Kybala, který ho 4. prosince 1923 žádal, aby kněží přestali být násilně vyháněni a aby s těmi, kteří byli ochotni zem dobrovolně

¹⁴⁰ Střelci v italské armádě

¹⁴¹ KLABJAN, Borut. *Češi a Slováci na Jadranu: vztahy s Terstem a severním Jadranem v letech 1848–1948*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014, s. 114. (AMZV, ZÚ Itálie, GK Terst 1918–1939, karton 1, dokument č. 3236, ze dne 27.6. 1919.)

¹⁴² Tamtéž, s. 115.

¹⁴³ Národní listy. Praha: Julius Grégr, 24.11.1923, roč. 63, č. 323, sv. 323 s. 2.

opustit, bylo zacházeno slušně, že k podobným incidentům už nebude docházet. Přesto musela většina Čechů Julskou krajinu ve 20. letech opustit. Byly zde ale výjimky, kdy se některým kněžím podařilo zůstat. Bylo to kvůli vysokému stáří nebo chatrnému zdraví. Zůstal například např. František (Franc) Cvejn nebo Václav Folt, který při svém kněžském povolání zároveň celých dvacet let vyučoval v místních školách. Většina českých kněží, kteří zůstali v Julské krajině, podporovala školní výuku a bohoslužby ve slovinštině a chorvatštině.

Cvejn, Hamala, Hrádek, Petrák, Šílený, Vaník, Vrabec, Vrbka a Žvaček byli roku 1923 pulskými úřady označeni jako „preti infidi“ (nespolehliví duchovní), což znamenalo, že byli pod neustálým dozorem.¹⁴⁴

5.7 Podpora Slovinců v Československu

Na podporu přímořských Slovinců pod Itálii probíhaly organizované akce Čechů, které organizovaly československo-jihoslovenské ligy (československo-jugoslovenské ligu), jednotlivci nebo jugoslávští studenti studující v Československu. Spolek Jugoslavijska v Brně měl zvláštní sekci pro Přímoří, která byla v neustálém kontaktu s Klubem přímořských studentů (Klub primorskih studentev) v Lublani. Jejich aktivitu podpořila také liga v Brně, která roku 1929 a 1930 vyzvala všechny Čechoslováky, aby bojkotovali italská letoviska. Jugoslávští studenti v Brně po smrti chorvatského politika Vladimira Gortana (1904–1929) byli také v kontaktu s Akademickým klubem Istra v Záhřebu (Akademski klub Istra).¹⁴⁵

O smrti Vladimíra Gortana informují Národní listy: „*Jak jsme již oznámili, byli výjimečným fašistickým soudem v Pulji odsouzeni čtyři jihoslovanští mladíci, z nichž jeden, Vladimír Gortan, byl odsouzen k smrti zastřelením! Krutý tento rozsudek byl do 24 hodin proveden. Tento čin, či vlastně zločin fašistické justice italská vyvolal ohromné vzrušení v celé Jugoslávii. Avšak i neutrální tisk jiných zemí, francouzský, švýcarský i německý nazývá rozsudek právníkou zrudností a morální infamií! Listy nazývají zastřelení Gortonovo „ranou do obličeje kulturní a civilisované Evropy“. Žádnému z obžalovaných nebylo nic dokázáno! Zmínění jihoslovanští mladíci byli zatčeni a souzeni proto, že dne 24 domněle vystřelili na původ voličů na Monte Camus. Jisto však jest, že právě Vladimír Gortan nebyl vůbec na Monte Camus přítomen.*“¹⁴⁶

¹⁴⁴ KLABJAN, Borut. *Češi a Slováci na Jadranu: vztahy s Terstem a severním Jadranem v letech 1848-1948*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014, s. 114–116.

¹⁴⁵ KERŠIČ-SVETEL, Marjeta. Česko-slovenski stiki med svetovnjima vojnama. In *Zgodovinski časopis*, roč., 1995, 49, č. 2, s. 16–17.

¹⁴⁶ Národní listy. Praha: Julius Grégr, 22.10.1929, roč. 69, č. 242, večerní vydání. s. 1.

O italském násilí vůči Slovanům v Istrii z první ruky podávali zprávy někteří moravští kněží, kteří působili v Istrii. Jejich zprávy měly obrovský ohlas. Československé časopisy obšírně psaly velmi rozhořčeným tónem o terstském procesu (viz První terstský proces) a rozhodně podpořili Slovince, kvůli čemuž si italský ministr v Brně stěžoval vládě Československa¹⁴⁷

Obrázek 15 – Logo Českého slova

148

Dne 13. září 1930 byl vydán v deníku České slovo článek s názvem „Koncem září dalších 69 Slovinců před fašistický výjimečný soud“, který informuje o procesu proti Slovincům z Gorice, který má začít na konci září. Jsou obviněni z různých deliktů proti bezpečnosti státu. Celkem bude obžalováno 69 osob, z nichž se však několika podařilo utéct za hranice.¹⁴⁹

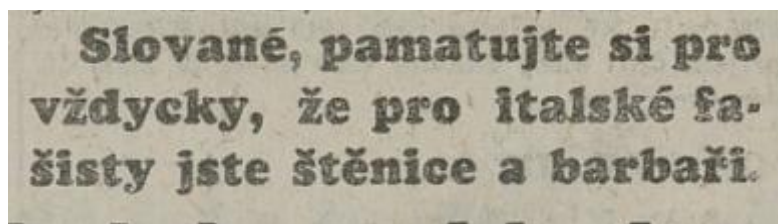
Hromadily se veřejné protestní akce různých organizací. Nevládní organizace pro národně obrannou činnost (Nadstranski Českoslovaški narodni svet) vydala ostrý veřejný protest a prohlášení na podporu Slovincům. Protestní shromáždění svolala dokonce fašistická Národní obec (Narodna obec). Večer 11. září 1930 v Praze proběhly spontánní protiitalské demonstrace. Stovky demonstrantů zpívaly české a slovinské písně v ulicích Prahy a poté zamířily na italskou ambasádu na Malé Straně a rozbily většinu oken ambasády. Jednotlivé skupiny procházely ulicemi pozdě do noci a křičeli: „Ať žije Jugoslávie, pryč Itálie!“ Všechny tyto akce měly velkou odezvu u přímořských Slovinců a psal o nich zpravodaj Istra. Zvláštní protestní shromáždění pořádala Československo-jihoslovanská liga na všech územích, kde působila. Nejintenzivnější byly v Praze, Brně, Bratislavě, Plzni, Příbrami a v Pardubicích. Demonstrační akce však brzy ustoupily. V roce 1935 vydal pražský ligový výbor brožuru o osudu Slovinců a Chorvatů v Itálii, Rakousku a v Maďarsku, ve které podrobně zpracovali situaci menšin za hranicemi Jugoslávie. Zvláštní pozornost věnovali Slovincům v Itálii.

¹⁴⁷ KERŠIČ-SVETEL, Marjeta. Češko-slovenski stiki med svetovnima vojnama. In *Zgodovinski časopis*, roč. 49, č. 2, 1995, s. 16–17.

¹⁴⁸ České slovo. Olomouc, 1930, č. 247. s. 1. ISSN 2694-863X. [cit. 2020-11-02]. URL: <<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:ba118052-fe4c-11ea-901f-90b11c419e63>>.

¹⁴⁹ České slovo. Olomouc, 1930, č. 251. s. 1. ISSN 2694-863X. [cit. 2020-11-02]. URL: <<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:c137ca54-fe4c-11ea-901f-90b11c419e63>>.

Upozorňovali na všechny druhy teroru, který byl proti nim veden fašisty. Podobné akce pokračovaly. Udržovaly povědomí a přátelství a solidaritě, ale nepřinesly žádné konkrétní výsledky.¹⁵⁰

151

Obrázek 16– Ukázka z článku Českého slova

5.8 Franc Lakmayer (1863–1946)

Franc Lakmayer se narodil 24.7. 1863 v Hosíně v Čechách. Jeho otec byl mlynář. Přestože byl Čech, sám mnohokrát zdůrazňoval, že je člověkem s českou duší a se slovinským srdcem. Celý svůj dlouhý život prožil ve Slovinsku jako Slovinec.¹⁵²

Do Lublaně přišel v roce 1885 z biskupství v Českých Budějovicích se skupinou českých studentů, aby studoval teologii.¹⁵³ Za dva roky se musel naučit slovinsky. To bylo vyžadováno při přijetí do semináře. Janez Evangelist Krek (1865-1917), který přijímal v lublaňském semináři české kandidáty napsal svému příteli dopis v únoru roku 1888, ve kterém psal o českých teologích: „Češi se ve třetím roce naučili opravdu dobře slovinsky – Hiersche a Lakmayer předvedli na zkouškách velmi dobré výsledky.“¹⁵⁴

Roku 1888 byl vysvěcen na kněze. Již následujícího roku se stal kaplanem v Hrenovicích u Postojné. Po roce byl přesunut do Nakla. Po roce služby byl znovu přesunut do Trnje na Krasu. V listopadu 1893 odešel jako farář do Grahova. V říjnu 1898, kdy do služby faráře ve Št. Joštu nad Vrhnikou. Poté sloužil v Predvoru u Kranje, kde sloužil od roku 1908 do roku 1933, kdy odešel do důchodu do Vrhniky. Toho roku si kupil v Turnovši ve Vrhnice dům, ve kterém žil až do své smrti roku 1946.

¹⁵⁰ KERŠIČ-SVETEL, Marjeta. Češko-slovenski stiki med svetovnima vojnama. In *Zgodovinski časopis*, roč. 49, 1995, č. 2, s. 16–17.

¹⁵¹ Česká slovo. Olomouc, 1930(251). s. 1. ISSN 2694-863X. [cit. 2020-11-02]. URL: <<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:c137ca54-fe4c-11ea-901f-90b11c419e63>>.

¹⁵² ZALETEL, Pavel. Utril je pot naprednemu slovenskemu čebelarstvu: Franc Lakmayer – njegovo življenje in delo. In *Slovenski čebelar* 90, č. 1, 1988. s. 9.

¹⁵³ ŠIMAC, Miha. "Bratje Čehi" v ljubljanskem bogoslovju (1885-1897). *Bogoslovni vestnik* 79, 2019, č. 4, s. 960.

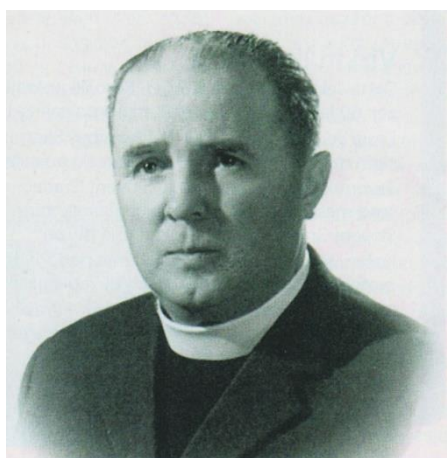
¹⁵⁴ Tamtéž, s. 946.

V jeho životě hrály důležitou roli včely. Celý život se zajímal o včely a byl včelařem. Když se začala používat nová metoda včelaření – použití úlu s pohyblivým plástem, na slovinský venkov se tato novinka nedostala. Venkované o této novince ani nechtěli slyšet. Většinou ani nebyli gramotní, a proto si ani o této nové metodě nemohli nic přečíst, pokud náhodou byla nějaká kniha ve slovinštině. Německé knihy, kterých bylo na toto téma víc, si nedokázali přečíst už vůbec. Proto se Lakmayer rozhodl o nové metodě včelaření napsat knihu. Uměl šest jazyků, proto si koupil všechnu dostupnou literaturu o včelařství a začal psát knihu „Umni čebelar“ (vydalo v roce 1907 nakladatelství Družba sv. Mohorja).

Když ji dopsal, včelaři na celém Slovinsku začínali „s knihou v ruce“ měnit svůj způsob včelaření. Během krátkého času začali včelaři skoro na celém slovinském území s novým způsobem včelařství. Zásahu na tom měla také Lakmayerova kniha.

Lankmayer zůstal jako důchodce ve Vrhnicích. Byl samotář. Když na svých procházkách potkal sedláka, začal s ním rozhovor o zemědělství, chovu hospodářských zvířat atd. Zemřel, když mu bylo 84 let. Jeho hrob ve Vrhnicích je stále dobře opečováván a plný květin.¹⁵⁵

5.9 Vladimír Karel Truhlar (1912–1977)

156

Obrázek 17–Vladimír Karel Truhlar

Konec druhé světové války znamenal pro slovinský národ dramatický historický přelom, protože v květnu 1945 vládu převzala komunistická strana. Ve společenském životě zavedla bolševický systém a chtěla úplně změnit vnější i vnitřní podobu Slovinska. Revoluční zásah do života společnosti, ještě zvláště do duchovního života, byl radikální, totalitární, což mělo

¹⁵⁵ ZALETEL, Pavel. 1988. Utrl je pot naprednemu slovenskemu čebelarstvu: Franc Lakmayer – njegovo življenje in delo. *Slovenski čebelar* 90, s. 9–11.

¹⁵⁶ Karel Vladimír Truhlar – Pesnik, duhovnik in teolog. [cit. 2020-12-15].

URL: <<https://www.zupnija-dravlje.si/knjige/katalog/karel-vladimir-truhlar-pesnik-duhovnik-teolog>>.

následky pro mnohé generace, které žily pod stálým ideologickým politickým tlakem, kde bylo zvláště katolické straně znemožněno společenské působení.

Kvůli radikálnímu ideologickému útoku a občanské válce se v květnu 1945 značná část katolické populace rozhodla pro odchod do svobodného západního světa. Mezi emigranty byli mnozí intelektuálové a mnozí literáti, kteří v emigraci pokračovali v kulturním díle a vytvořili zajímavou část slovinské kultury mimo svou mateřskou zemi.

Mezi autory, kteří v zahraničí vytvořili výjimečná díla byl také Vladimír Truhlar¹⁵⁷.

Vladimír Truhlar se narodil 3. září 1912 v Gorici a byl pokřtěn jako Carolus Vladimír. Jeho matka Marija Malnerčič se narodila v roce 1871 v Divači. Jeho otec byl Čech František Truhlář, který se narodil v roce 1871.¹⁵⁸ Podle archivu v Zámrsku se narodil v obci Nové Hradky v Pardubickém kraji v Čechách.¹⁵⁹ Jako zaměstnanec železniční společnosti s názvem Jižní dráha byl služebně poslán do Solkanu a poté do Gorice, kde se narodil jeho nejmladší syn Vladimír.¹⁶⁰

Roku 1933 se Vladimír zapsal na teologickou fakultu v Lublani¹⁶¹. Ve školním roce 1933/1934 zveřejnil v časopise Domov a svět (Dom in svet) sonetový triptych Labuť zpívá (Labod poje). Následujícího roku odešel studovat do Říma filozofii. V Římě získal bakalářský titul, přijal diakonát. Dne 29. října 1939 byl vysvěcen. V Římě dokončil doktorát a na jaře 1941 se vrátil do okupované Lublaně. Tam převzal místo duchovního na bohosloví.¹⁶² Itálie mezitím obsadila část Slovinska a byla založena tzv. Lublaňská provincie (Ljubljanska pokrajina) pod správou Vysokého komisariátu (Visok komisariat).¹⁶³

V květnu roku 1945 přijal status emigranta a dostal se přes Prahu a Bolzano do Říma.

V letech 1945–1946 byl duchovním a profesorem dogmatické a duchovní teologie v Padově v Itálii. V roce 1946 v Německu vstoupil k jezuitům.¹⁶⁴

¹⁵⁷ PLATOVNJAK, Ivan, *Karel Vladimír Truhlar: pesnik, duhovnik in teolog*. Ljubljana: Župnijski zavod Dravlje: Teološka fakulteta, 2013, s. 11.

¹⁵⁸ PIBERNIK, France. *Vladimír Truhlar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016, s. 11.

¹⁵⁹ Státní oblastní archiv v Zámrsku, Farní úřad římskokatolické církve Nové Hradky, okr. Ústí nad Orlicí, sign. 3800, 192 fol., s. 88. Sbírká matrik východočeského kraje 1587–1949.

¹⁶⁰ PIBERNIK, France. *Vladimír Truhlar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016, s. 11.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 41.

¹⁶² PLATOVNJAK, Ivan, *Karel Vladimír Truhlar: pesnik, duhovnik in teolog*. Ljubljana: Župnijski zavod Dravlje: Teološka fakulteta, 2013, s. 77.

¹⁶³ PIBERNIK, France. *Vladimír Truhlar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016, s. 57.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 209.

Byl pozván do Říma na univerzitu Gregorianu, kde přednášel od roku 1949 do roku 1974. Přednášel v cizím jazyce a všechna jeho teologická díla byla napsána buď v latině, němčině, nebo italštině. Právě období jeho profesury na Gregorianě bylo jeho nejplodnějším obdobím. Patřil mezi iniciátory a zakladatele Instituce duchovna (Institucija za duhovnost), kde začal pracovat roku 1958. Hodně psal a svá duchovně-teologická díla publikoval v různých jazycích v evropských odborných časopisech.¹⁶⁵

Ústřední tematika jeho odborného výzkumu byla duchovní teologie, asketika a mystika. Tomu se ve svých přednáškách věnoval nejvíce. Jeho díla měla velkou odezvu v evropském katolickém světě částečně také proto, že je psal v dostupných evropských jazycích, v němčině, latině, nebo v italštině.¹⁶⁶

Po II. vatikánském koncilu, který probíhal ve Vatikánu mezi lety 1962 a 1963 a na kterém byla přijata řada nařízení týkajících se činnosti katolické církve, napsal knihu *Pokoncilski katoliški etos*, ve které shrnul hlavní rozhodnutí koncilu. V knize chtěl kriticky a otevřeně mluvit o nakupených problémech, které neumožňovaly církvi udržovat krok se současností, o tom, že bylo v církvi moc konzervatismu. Psal o vztazích mezi biskupy a věřícími, o postavení papeže, o krizi v církvi, o katolickém tisku...¹⁶⁷

Přestože vrcholní církevní činitelé na koncilu byli a věděli o problémech církve, obsah knihy mnohé zneklidnil. Mnozí byli toho názoru, že taková kniha by neměla být publikována pro širokou veřejnost a vyžadovali cenzuru knihy. Pro Truhlara bylo nepřijatelné, že by se podrobil jakékoliv cenzuře.¹⁶⁸

Měl mnoho podporovatelů, ale také mnoho negativních ohlasů. Odmítavým postojům slovinské katolické církve je možné rozumět, když si uvědomíme, jak měla těžké postavení církev v tehdejší režimu, ve kterém byla katolická církev největším nepřítelem komunismu. Arcibiskup dr. Pogačnik a mnozí druzí byli ještě pořád pod dohledem tajné policie, církev byla často v těžkých materiálních podmínkách, takže problémy, o kterých psal Truhlar, nebyly ve Slovinsku tak zjevné, aby se jimi zabývali.¹⁶⁹

¹⁶⁵ PLATOVNJAK, Ivan, *Karel Vladimír Truhlar: pesnik, duhovnik in teolog*. Ljubljana: Župnijski zavod Dravlje: Teološka fakulteta, 2013, s. 13.

¹⁶⁶ PIBERNIK, France. *Vladimír Truhlar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016, s. 91.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 183–184.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 186.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 206.

V roce 1966 byl podepsán protokol mezi Svatým stolcem a jugoslávskou vládou. Ve Vatikánu byla otevřena jugoslávská ambasáda a pracovali v ní také slovinští velvyslanci. Začal tím nový tajný proces slovinské vlády, jak získat co nejvíce Slovinců ke společné spolupráci. Samotné duchovní začali zvát na pohovory a brzy se ukázalo, že existují možnosti návštěvy vlasti. O tuto možnost se zajímal i Truhlar.¹⁷¹ V srpnu 1967 poprvé navštívil Slovinsko¹⁷²

Po návratu do Itálie byl pozván na ambasádu ve Vatikánu, kde s ním vedli rozhovor o jeho návštěvě Slovinska. Truhlar jim vyprávěl o všem, co tam zažil, o všech soukromých i úředních setkáních. Navštívil přátele básníka Ceneho Vipotnika, jeho bratra Janeze Vipotnika, komisi pro náboženské otázky, mluvil s jejím předsedou Pavlem Bojcem, navštívil arcibiskupa dr. Jože Pogačnika, tehdejšího vikáře mariborského biskupa dr. Deržečnika, dodal také žádost o jugoslávský pas, protože chtěl následující prázdniny pobýt na Bledu.

Tyto zprávy z návštěv domova byly posílány nejvyšším politickým funkcionářům: Sergeji Kraigherovi, předsedovi skupštiny Slovinské socialistické republiky, Franci Popitovi, členovi Svazu komunistů Slovinska, Janezovi Vipotnikovi, předsedovi Republikové konference Socialistického svazu komunistů Jugoslávie (Republiška konferenca SZDL Slovenije), dr. Ernestu Petričovi, členu výkonné rady (izvešnega sveta) Slovinské socialistické republiky, Jožkovi Štriklovi, členu izvršnega sveta, Silvu Gorencovi, ministru vnitra.¹⁷³

Vztah Jugoslávie k emigrantům byl ostrý. Všechny možné tajné služby se mezi ně snažily propašovat a vnitřně je zničit. V 60. letech se vztah k nim změnil, jako metody, se kterými se pokoušeli ovlivňovat emigraci, především jednotlivce, kteří zkoušeli navázat styky s vlastní. A pokud některý emigrant přestoupil zpět slovinskou hranici, automaticky se dostal na seznam sledovaných osob. Do Slovinska se vracel každý rok. Vždy se setkával s přáteli, známými a také s církevními a politickými představiteli. Jak silně vláda dohlížela na Truhlara ukazuje skutečnost, že všechny důvěrné zprávy o Truhlarovi byly posílány nejvyšším politickým funkcionářům v republice.¹⁷⁴

V roce 1975 se rozhodl vrátit nastálo zpět do Slovinska. Začal tam přednášet.¹⁷⁵

Truhlar byl přesvědčen, že bude moct často přednášet na lublaňské teologické fakultě svou teologii duchovnosti. Brzy ale začaly převládat negativní ohlasy na něj, které vyvolala

¹⁷¹ PIBERNIK, France. *Vladimir Truhlar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016, s. 202.

¹⁷² Tamtéž, s. 214.

¹⁷³ Tamtéž, s. 220.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 209–210.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 236.

ve slovinských církevních kruzích jeho kniha *Katolicizem v poglobitvenem procesu*. Proto Truhlarovi dovolili jen výjimečně občasné přednášky.¹⁷⁶ Truhlar cítil zjevnou nevraživost, a to ze strany teologické fakulty, respektive z arcibiskupství, a také ze strany mariborského vydavatelství Obzorja, kde nejprve přijali sbírku *Kri*, ale poté mu ji vrátili.¹⁷⁷ Ve Slovinsku poznal totalitární systém. Chtěl duchovně pomáhat vlasti, ukázat nové obzory teologického přemýšlení, otevřít slovinskou vědu světu, ocital se ale u zdi naprostého neporozumění, nenávisti a tajného policejního dohledu. Pro někoho, kdo žil 25 let v demokratické Evropě a užíval uznání okolního světa jako významný teolog, byl tento stav nepřijatelný.

Jeho stav se stal bezvýchodným, proto není divu, že přemýšlel o odchodu ze Slovinska.¹⁷⁸ V roce 1976 se rozhodl, že vlast opustí kvůli tajnému policejnímu dohledu a kvůli nevraživému vztahu církevních představitelů.¹⁷⁹ Zemřel 4. ledna 1977.¹⁸⁰

5.9.1 Básně

Když byla v roce 1954 v Buenos Aires založena Slovinská kulturní akce (*Slovenska kulturna akcija*), začal vycházet časopis *Meddobje*. Truhlarovi tam vyšla jeho první básnická sbírka *Nova zemlja* (1958). Byla vydána v Argentíně, když mu bylo 46 let. Psal ji ale v Římě. Sbíрка obsahuje dvacet básní. Znamená novost ve slovinské poezii jak po formální stránce, tak po obsahové stránce. Sbíрка básní není vnitřně cyklicky rozdělena kompozicí. Básně na sebe navazují podle vnitřního pocitu básníka, i když je lze odlišit tematicky a podle motivů.

Básně jsou psány jasně definovaným, moderním a současným poetickým odvozením. Volná kritická a veršovaná forma působí dojmem autorovy tvůrčí autonomie, vnitřní relaxace, lehkého rozvíjení jednotlivých motivů, umístěných v římském městském prostředí se všemi charakteristikami Středozeší, a zejména bez stop po Goreňské nebo širší slovinské krajině. Jedinou výjimkou je zmínka o Lublaňském hradu.

Nejdůležitější částí Truhlarovy první sbírky je religiozita, básníková orientace k biblistickým tématům.

Jeho druhá sbírka s názvem *Rdeče bivanje* vyšla v roce 1961. Tato sbírka je stejně jako první skromná po obsahu, má jen 24 básní. Také tyto básně nejsou cyklicky seřazeny. V zásadě jde

¹⁷⁶ PIBERNIK, France. *Vladimir Truhlar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016, s. 238.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 241.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 252.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 257.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 271.

o pokračování velmi charakteristického pozorování městského každodenního života. Ve druhé části jsou zjevnější biblické motivy.¹⁸¹

Po těchto dvou sbírkách napsal Truhlar knihu *Christuserfahrung* (1964). Vložil do ní sedm svých básní, které přeložil do němčiny. Jeho myšlenky v ní šly jiným směrem. Hledal možnosti, jak by se v básních vrátil k vlasti.

Sbíрку s názvem *V dnevih šumi ocean* vydal roku 1970. Chtěl se jí představit slovinské literární veřejnosti, která neměla možnost poznat jeho předchozí dvě sbírky.

Oficiální kritika v hlavních publikacích sbírku doslova tajila, přestože šlo o vrcholnou poezii. Kritici se neodvažovali psát o náboženských básních, které mají emigrantský znak – nejde zapomenout, že obě předchozí Truhlarovy sbírky byly na seznamu zakázaných knih.

Jeho další sbírka *Luč iz črne prsti* (1973) znamenala velký obrat v tématické a motivické. Obsahovala dvacet básní. Zabýval se teologicko-filozofickými problémy. Kritizoval nedostatečné tradiční vztahy uvnitř církve a postavil se také proti nejvyšším církevním autoritám, například v básni *Kardinal*. Ani této sbírky si slovinská literární kritika nevšímala.

Napsal ještě další dvě sbírky – *Motnordeči glas* a *Kri*, které vyšly obě v jedné knize roku 1979, kterou vydala Truhlarova sestra Zora po jeho smrti. Ve sbírce *Motnordeči glas* se nadále ponořoval do duchovna. Ve sbírce *Kri* zredukoval poetickou formu do extrému, protože se básně často skládají pouze ze čtyř krátkých veršů, v krajním případě pouze ze tří.

Truhlarova poezie je svým rozsahem skromná, ale co se týká jejího obsahu a náboženského přesahu, je originálním příspěvkem pro poválečnou slovinskou poezii. Kvůli Truhlarovu exilu ale zůstala nepovšimnuta literární kritikou.¹⁸²

¹⁸¹ PLATOVNJAK, Ivan. *Karel Vladimír Truhlar: pesnik, duhovnik in teolog*. Ljubljana: Župnijski zavod Dravlje: Teološka fakulteta, 2013, s. 19–20.

¹⁸² Tamtéž, s. 20–26.

5.10 Emil Wester (1878–1946)

183

Obrázek 18 – Emil Wester

Narodil se v Českých Budějovicích v Čechách, kde byl jeho otec profesorem fyziky a matematiky.

Od roku 1921 do roku 1946 Emil Wester působil na faře v občině Tabor. V době první světové války byl farářem v Pregari. Odtamtud odešel do občiny Tabor roku 1921. Byl mezi lidmi velmi oblíbený, zaveden Slovinec.

„Dne 23.9. 1921 jsme se přestěhovali z Pregare v Istrii do Tabora, kde byl župan Emil Wester dělat faráře, už 25. 3. 1921 byl jmenován farářem v R.Tabor, protože ale před dnem 23. 9. nemohl odejít z Pagarce, nahrazoval ho Mons Slavec, generální vikář v terstském biskupství Byl totiž kvůli nemoci na dovolené se svou sestrou Pepou. Já jsem mezitím s řidiči pomalu stěhovala nábytek.“¹⁸⁴

Jeho osoba však získala konečnou podobu v té nejtěžší zkoušce v době fašismu a druhé světové války. Když požadovali, aby vyučoval náboženství v italštině, radši ze školy odešel, než aby učil slovinské děti v italštině. Aby se mohl uživit, nejprve společně spravoval faru Zgonik, poté faru Skopo.

¹⁸³ Emil Wester. 19??. [cit. 2020-12-15].

URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:IMG-90DWHV6C>>.

¹⁸⁴ Archiv muzea v Tolminu, Deník hospodyně Neži Rejec.

Během druhé světové války, když tato území obsadili Němci, díky své moudrosti, přímočarosti a dobré znalosti němčiny, dvakrát ochránil ves Tabor před vypálením.

Po válce zůstala polovina farnosti Itálii, polovina v někdejší Jugoslávii.¹⁸⁵

„Když jsme faráře pohřbili, bylo třeba myslet na stěhování. Koncem dubna jsem přijala pozvání, abych šla ke staré tetě sloužit na Sv. Goru. Pozvánku jsem tady přijala a opustila Repentabor po 25 letech, 18. 5. 1946. S těžkým srdcem jsem se rozloučila se sestrou, která tam ještě nějakou dobu zůstala kvůli převozu věcí, kterého jsme měli až v červenci. Já jsem se rozloučila v květnu.“¹⁸⁶

5.11 Bohumil Němec (1868–1931)

Bohumil Němec se narodil 23. prosince 1868 krejčímu Václavu Němcovi a jeho druhé manželce Kateřině ve chválenické husopárně č.p. 24. Obec Chvalenice se nachází u Plzně. Bohumil si zvolil dráhu kněze. Po maturitě na gymnáziu v Německém Brodě odešel v roce 1890 do Gorice, kde vstoupil do tamního semináře.

Dne 15. července 1894 byl vysvěcen na kněze. Stal se kaplanem ve městě Cerkno, poté vikářem v Pečinu u Tolmina a v Gabrovci a farářem v Zgoniku (1908–1922) a od 23. dubna 1922 až do smrti byl farářem a děkanem v Komenu. Byl mezi lidmi oblíbený. Arcibiskup Sedej si ho velmi vážil a jmenoval ho čestným konzistoriálním radou. Fašisté mu mnohokrát dělali potíže. Ostře ho začali napadat během srpna 1931. O svátku Nanebevzetí Panny Marie zorganizovala fašistická organizace ples. Vzhledem k tomu, že se během tohoto svátku ples nikdy nepořádal, Němec se proti tomu postavil. Fašisté ho tehdy začali obviňovat ze spiknutí proti fašistům. Obviňovali ho z toho, že brání pronikání italské kultury mezi obyvatelstvo Krasu, což bylo protistátní jednání. Odvedli ho před kvestora v Gorici, kde byl napaden. Byly mu odebrány otisky prstů a byl fotografován ze všech stran, jako by byl zločinec.¹⁸⁷

Násilné chování jím tak otrásl, že začal zvracet krev. Domů se ještě dovlekl, ale příštího rána už nemohl vstát. Hospodyně Cilka plakala, když toho dne při praní prádla uviděla zkrvavenou košili, což znamenalo, že byl zbit. Převezli ho do sanatoria sv. Justa v Gorici. Už nikdy nevstal. Zemřel v sanatoriu dne 22. listopadu. Jeho tělo bylo převezeno do Komenu, kde mu

¹⁸⁵ Tabor. Terst: Občina Repentabor, 2006, s.8. [cit. 2020-11-02]. URL: <http://www.monrupino-repentabor.it/downloads/parrocchia_monrupino.pdf>.

¹⁸⁶ Archiv muzea v Tolminu, Deník hospodyně Neži Rejec.

¹⁸⁷ KLINEC, Rudolf. Primorska duhovščina pod fašizmom. Goriška Mohorjeva družba, 1979, s. 119-120.

byl vystrojen velkolepý pohřeb. Lidé ho oplakávali jako oběť fašistického násilí.¹⁸⁸ Pro místní obyvatelstvo se stal symbolem odporu proti fašistické moci a její odnárodňovací politice.

Na Němcově pohřbu 24. listopadu 1931 slíbilo šestačtyřicet slovinských kněží z okolí, že budou i přes hrozbu mučení trvat v kraji na výuce slovinského jazyka. Tento slib byl opakován 3. prosince 1931 na slovinské Svaté hoře při pohřbu arcibiskupa Sedeje, který zemřel osm dní po Bohumilu Němcovi.¹⁸⁹

Obrázek 19 – Fotky Bohumila Němce z policejní stanice

¹⁸⁸ KLINEC, Rudolf. Primorska duhovščina pod fašizmom. Goriška Mohorjeva družba, 1979, s. 119-120.

¹⁸⁹ BAJEC, Jasna Fakin – SENEGAČNIK, Mojca – SANKOT, Jiří. Bohumil Němec. [cit. 2020-12-02]. URL: <<http://www.chvalenice.cz/obec-107/z-historie-obce-1/kapitoly-z-historie/rodiny-a-osobnosti/bohumil-nemec-slovinsky-mucednik>>.

¹⁹⁰Tamtéž.

191

Obrázek 20 – Pohřeb Bohumila Němce

V deníku Slovenec byl vydán 5. 12. 1931 článek s titulkem „Nová oběť fašistického teroru, Děkan Bohumil Němec“:

192

Obrázek 21 – Logo novin Slovenec

„Již jsme informovali, že komenský děkan Bohumil Němec onemocněl a že jeho nemoc souvisí s policejním terorem fašistických vůdců. Nyní se k nám dostala zpráva, že pan děkan zemřel. Na základě různých svědectví zde uvádíme zjištěná fakta.“

Děkan Němec se nezajímal o politiku. Jako vzdělaný člověk jen sledoval události, četl noviny, ale nikdy nekázal pobuřujícím způsobem. Neměl osobní nepřátele. Lidé i duchovní si ho vážili.

¹⁹¹ Rodina Němcových 1890–1971: Flickr fotogalerie. *Historie pod Farskou skálou* [online]. [cit. 2020-12-02]. <URL <https://www.flickr.com/photos/132075895@N04/albums/72157681858124172>>.

¹⁹² Slovenec: političen list za slovenski narod. Ljudska tiskarna, 05.12.1931. [cit. 2010-11-03]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-TJORVP9W>>.

Letos, 15. srpna, se konala v nedalekém obršljanském kostele konala oslava Nanebevzetí Panny Marie. Fašističtí vůdci uspořádali v Komenu velký ples. Podle církevního obyčeje se pořádání plesu během tohoto svátku považuje za nevhodné a je to také zakázané. Protože byl ples proti tomuto platnému řádu, děkan Němec důstojně a ostře celou akci zkritizoval. Dne 31. října byl děkan Němec pozván do Gorice na kvesturu (policejní ředitelství). Tam ho obvinili ze zlomyslného chování vůči fašistům, protože káže slovinsky.

Vyfotili ho ve třech polohách jako nebezpečného zločince a vzali mu otisky prstů. Sepsali s ním protokol a vyžadovali, aby ho podepsal. Němec viděl, že jsou v protokolu napsány záměrně lživé informace. Rozčílili se a odmítl jej podepsat. Nějaký policejní komisař, který Němce znal už z dřívější doby, kvůli záležitostem ohledně pasu, který mu byl také tehdy zamítnut (chtěl navštívit svůj rodný kraj v Čechách), řekl, že sepsal druhý, přesnější protokol. Ten děkan podepsal. Po návratu domů vážně onemocněl. Během večerní modlitby s rodinou, která přijela na návštěvu, najednou omdlel a začal zvracet krev. Převezli ho do sanatoria Milosrdných bratří v Gorici, kde se jeho stav dočasně zlepšil. Potom se nemoc zhoršila a v neděli 22. listopadu zemřel. Ještě půl hodinu před svou smrtí přijal eucharistii. Než zemřel, požehnal hospodyni. Převor milosrdných bratří prohlásil, že tak upřímného, spravedlivého a šlechetného trpitele v sanatoriu ještě neměl.

V úterý 24. listopadu bylo jeho tělo převezeno do Komenu. Ze všech koutů Krasu přišli na pohřeb truchlíci, kteří si ještě přáli vzdát čest muži, který padl v boji za přirozená a božská práva národa. Pohřbu se účastnila i školní mládež. Kněží, z nichž někteří pocházeli ze vzdálených míst, tam bylo přes čtyřicet. Kromě nich tam byli také někteří milosrdní bratři z Gorice. Průvod vedl gorický kanovník Valentinčič, někdejší komenský děkan. Účastnil se také kanovník a katedrální farář Hren. Na pohřeb přišlo asi 2000 lidí. Na začátku zazpíval mužský sbor smuteční píseň. Poté Valentičič mluvil o Němcových ctnostech. Hren mluvil italsky. Na konci pěvci zazpívali píseň ‚Nad hvězdami‘. “¹⁹³

6 Literární obraz kněží v 1. polovině 20. století

6.1 Kaplan Martin Čedermac

Knihu Kaplan Martin Čedermac napsal slovinský spisovatel France Bevk (1890–1970).

Poprvé vyšla roku 1938.

¹⁹³ Slovenec: političen list za slovenski narod. Ljudska tiskarna, 05. 12. 1931. [cit. 2010-11-03]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-TJORVP9W>>.

194

Obrázek 22 – France Bevk

France Bevk se narodil v Zakojci u Cerkna. Patří mezi nejplodnější slovinské autory. Je spjat se slovinským Přímořím také díky jeho knihám, které se na tomto území odehrávají.

Kniha Kaplan Martin Čedermac je obžalobou fašismu a veškerého násilí konaného na duchovních. Autor napsal s historickou přesností dílo, ve kterém světu ukázal lidské drama, které postihuje malé národy v boji za svá základní kulturní práva. Ukázal tragiku benátských Slovinců, kteří naivně věřili někdejší Itálii. Líčí tragédii sebeurčení a tragédii lidí, kteří žijí pod násilně nastolenými vládami. Autor ukázal na odpovědnost samotného lidu za někdejší fašistickou vládu. Italský lékař v knize říká o lidstvu i o fašismu: „*Národ možná není úplně neodpovědný. Bud' souhlasí, nebo je příliš bázlivý, aby odolal zlu. Oboje je špatné. Oboje ho viní stejnou vinou.*“¹⁹⁵

Kniha se odehrává v roce 1933, kdy udinský prefekt zakázal v Přímoří kázání, čtení evangelia, modlitby, církevní zpěv a věrouku ve slovinštině. Jen dočasně byl ještě dovolen po italském kázání krátký souhrn ve slovinštině. Proti tomu zákazu hledali slovinští duchovní oporu a pomoc u církevních autorit. Ale udinský arcibiskup Giuseppe Nogara (1872–1955) odpověděl, že kvůli cestám do Svaté země nemá čas se tímto zabývat. Ve Vatikánu získali jasnější odpověď (Kongregacija za izredne cerkevne zadeve, ze dne 31. oktobra 1933, s podpisem arcibiskupa Pizzarda a na adresu arcibiskupa Nogara): Svatý stolec nemůže udělat

¹⁹⁴ France Bevk. In: *Wikipedia: the free encyclopedia*. San Francisco (CA): Wikipedia Foundation, 2020 [cit. 2020-12-29]. URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/France_Bevk#/media/Soubor:France_Bevk.jpg>.

¹⁹⁵ BEVK, France. *Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Mladinska knjiga v Ljubljani, 1956, s. 205.

vůbec nic, protože fašistická vláda rozhodně trvá na svém. Římská vláda jen pořád opakuje, že obyvatelé Benátského Slovinska jsou už více než 50 let obyvateli Itálie, proto musí rozumět italštině. Nyní arcibiskup zakázal i to krátké shrnutí kázání ve slovinštině. Výjimku získaly jen děti, které se pomocí slovinštiny učili italštinu. Policisté pak prohledávali domy, fary a zabavovali jakoukoliv slovinskou knihu.¹⁹⁶

Román se odehrává ve vesnicích (pod vymyšlenými jmény) na jižních svazích hory Mije, která leží naproti Matajuru (kopec ležící na slovinsko-italské hranici), na kopcích nad řekou Nadižou. Jedná se o centrální údolí Benátského Slovinska. Lidé žijící na tomto území zdědili od Benátčanů vlastenecké cítění k Itálii. Od Italů se ale odlišují jazykem, jelikož je jejich rodným jazykem slovinština.

Jádrem příběhu je osobnost starého faráře kaplana Martina Čedermace. Stejně jako jeho předkové, kteří se plebiscitem roku 1866 rozhodli pro italskou státnost, stejně jako jeho krajané, i on je italským vlastencem. Obyvatelé vesnic si byli vědomi svého slovanství, ale také příslušnosti k Benátkám. Viděli rozdíl mezi nimi a Rakušany a Kraňci.

Nyní, po první světové válce, se ze Slovinců stali nebezpeční obyvatelé Itálie, které stát potřeboval asimilovat.

Čedermac prožívá vnitřní boje, které vycházejí z rozporu mezi občanskou příslušností a pastorační povinností kazatele slova Božího. Kromě osobnosti Čedemace ukazuje autor také příběhy dalších lidí. Příběh jeho matky, sestry, kněží, slovinských a italských vzdělanců, církevních státních úředníků, dětí, hrdinů i zrádců.

Vše nám France Bevk vypráví z pohledu hlavního hrdiny. Spisovatel primárně popisuje vnitřní prožívání Martina Čedermace. Příběh je psaný v první osobě. V jazyce je velmi málo nářečních prvků, jen sem tam zazní slovo v benátském slovinském dialektu, ačkoli se celý děj odehrává v Benátském Slovinsku.¹⁹⁷

Bevkův román není realistickým, regionálním nebo folklorním příběhem, je ale uměleckým dílem, které vypráví o problémech vzdělaného muže, kněze, který sice žije mezi lidem a s lidem, ale nežije tam jako rovný s rovnými. Žije s nimi jako jejich duchovní učitel a vůdce. Vyhýbá se realisticky nebo dokonce naturalisticky zdůrazněné krutosti.

¹⁹⁶ BEVK, France. *Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Mladinska knjiga v Ljubljani, 1956. s. 205–209.

¹⁹⁷ GRAFENAUER, Ivan. "Pavle Sedmak = France Bevk: Kaplan Martin Čedermac; 1938. Ljubljana: *Dom in svet*. roč. 50, 1937/1938, č. 7, s. 372.

Kniha se skládá z pěti kapitol. V první kapitole vidíme Čedermacův pád. Fašisté zakazují slovinská kázání a křesťanskou nauku v kostelích. Tento zákaz Martina Čedermace tak rozhodí, že ukryje slovinské knihy v kostele sv. Michaela.¹⁹⁸

Když jde cestou zpět navštívit svou matku, řekne jí, že je zakázáno kázat ve slovinštině.

„Martine, vždyť nebudeme rozumět,“ těžce jí vyšlo z úst. „Vždyť nebudeme vůbec rozumět. Co říkáš? Čím jsme si to zasloužili? Čím jsme zhřešili?“¹⁹⁹

„Jednej tak, jak si myslíš, že by se líbilo Bohu...“²⁰⁰

V neděli se pokouší kázat italsky (o křesťanských povinnostech vůči vlasti). Věřící jsou smutní, protože kázání nerozumí. Později se dozví, že italsky kázal v okolí jen on. Ostatní kněží v okolí kázali slovincky.²⁰¹

Ve druhé kapitole je hlavní téma Čedermacův oficiální rozhovor s civilistickým prefektem. Prefekt mu laskavě, ale rozhodně vysvětlí, že se nyní změnila situace: *„Dříve vás na našich hranicích žila jen hrstka a nyní jste získali silný přírůstek s rozvinutým národním vědomím/.../ Ale to ještě není vše. /.../ Dnes je za hranicemi slovanský národní stát. Kdybyste žili někde uprostřed poloostrova, nikdo by vám nekazil klid. My jsme velkorysý národ... Ale tady už jen svou přítomností ohrožujete nedotknutelnost našich státních hranic.“*

„Vím, že je to kruté,“ řekl. „Ale prospěch státu se nesmí ohlížet na city jednotlivců nebo malých skupin. Stát má před očima cíle, kterým se musí podřídit vše ostatní. Jak jsem už řekl, to nevyžaduje oběti jen od jednotlivců. V tom ohledu je každý odpor zbytečný.“²⁰²

Ve třetí kapitole přišlo nové nařízení, které zakazovalo slovinský církevní zpěv a veřejnou slovinskou modlitbu v kostele.

V neděli proběhla tichá mše bez kázání, bez zpěvu, bez společné modlitby. Už neexistuje odpolední křesťanská nauka a nešpory. Proto se lidé scházejí v hospodě a tam se zpívají slovinské písně.

¹⁹⁸ GRAFENAUER, Ivan. "Pavle Sedmak = France Bevk: Kaplan Martin Čedermac; 1938. Ljubljana: *Dom in svet*. roč. 50, 1937/1938, č. 7. s. 372.

¹⁹⁹ BEVK, France. *Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Mladinska knjiga v Ljubljani, 1956, s. 24.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 26.

²⁰¹ GRAFENAUER, Ivan. "Pavle Sedmak = France Bevk: Kaplan Martin Čedermac; 1938. Ljubljana: *Dom in svet*. roč. 50, 1937/1938, č. 7, s. 373–374.

²⁰² BEVK, France. *Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Mladinska knjiga v Ljubljani, 1956, s. 79.

Čedermacova matka onemocní a zemře.²⁰³ Před smrtí mu ještě řekla: „*Martine! Svatý otec naší svaté matce uříznul jazyk... To není správné... To není dobré...*“²⁰⁴

Děti z vesnice přišly jednoho dne bez výzvy před kostel ke křesťanské nauce. Čedermac je pozval do zahrady, kde jim připomínal jejich lásku k rodnému jazyku.

Čedermac byl přijat na audienci k prefektovi v Udine. Utekl tam, když se v noci dozvěděl, že ho chce policie odvézt z Vrsnika. Vinili ho z křesťanské nauky ve slovinštině. U arcibiskupa se dozvěděl, že je jeho zatčení už zrušeno. To, co se děje, prý není vůle arcibiskupa nebo církve. Svatý otec říkal, že proti tomu nic nezmůžou. Čedermac zklamaný odejde.

V páté kapitole Čedermac začne znovu kázat slovincky. V té době je nemocný a po kázání se stěží přivleče domů. Doma šel pro katechismy a modlitební knížky, aby je rozdělil lidem, protože těm fašisté jejich katechismy vzali. Cestou potká sousedního najde faráře, je to čestný, slovincky mluvící Furlan don Morandini. Ten vidí, že je Martin Čedermac nemocný, a tak ho ukládá do postele.²⁰⁵ Po dlouhé nemoci se konečně uzdraví, ale na radu biskupa požádá o odchod do důchodu. Vrací se do své rodné vesnice Krnica. „*Slovinsko! Benátské Slovinci! Chudá, krásná země, stokrát bičovaná a ukřižovaná, ty a srdce, která tě milují. Opravdu už nebudeš tím, čím jsi bývala? Bože, jenž jsi spravedlivý, nedopusť to!*“²⁰⁶ Toto je jeho modlitba na rozloučenou s Vrsnikem.

Bevk nepopisoval jen postavu Martina Čedermace, ale například kováře Vance Rakara, Čedermacův nepřítel, ze kterého se v průběhu knihy stal jeho přítel. Dále například přítele dona Jeremi Morandiniho.

Bevk nepopisoval všechny Slovinci jako dobré lidi a všechny Italy jako ty špatné. Muž, který zradil Čedermaca, kaplan Skupin, byl Slovinec. Čedermacův přítel, don Jeremi Morandini, který odsuzoval zacházení se Slovinci, byl původem ze Sicílie. Stručně řečeno, Kaplan Martin Čedermac není zaujaté tendenční dílo, ale je vážným uměleckým dílem a důležitou připomínkou života a utrpení benátsko-slovincské části slovincského národa.²⁰⁷

²⁰³ GRAFENAUER, Ivan. "Pavle Sedmak = France Bevk: Kaplan Martin Čedermac; 1938. Ljubljana: *Dom in svet*. roč. 50, 1937/1938, č. 7, s. 375.

²⁰⁴ BEVK, France. *Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Mladinska knjiga v Ljubljani, 1956, s. 101.

²⁰⁵ GRAFENAUER, Ivan. "Pavle Sedmak = France Bevk: Kaplan Martin Čedermac; 1938. Ljubljana: *Dom in svet*. roč. 50, 1937/1938, č. 7, s. 375.

²⁰⁶ BEVK, France. *Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Mladinska knjiga v Ljubljani, 1956, s. 203.

²⁰⁷ GRAFENAUER, Ivan. "Pavle Sedmak = France Bevk: Kaplan Martin Čedermac; 1938. Ljubljana: *Dom in svet*. roč. 50, 1937/1938, č. 7, s. 375.

6.1.1 France Bevk o Kaplanu Martinu Čedermacovi

O tvorbě románu autor říká: „Když jsem mezi oběma válkami žil a psal v Gorici, kde také mé knihy vycházely, byl největší problém v tom, že jsem musel pro své knihy vybírat taková témata, aby knihy nebyly zabaveny. Mezitím se kolem mě děly věci, které přímo křičely po umělecké tvorbě, ale napsal jsem jen několik povídek, které jsem nechal vytisknout v Jugoslávii pod fiktivními jmény. Konečně jsem se rozhodl napsat delší text o pronásledování slovinštiny v Benátském Slovinsku, který měl veliký dopad také mezi Slovinci na Goricku. Toto téma mě lákalo zejména proto, že benátští Slovinci byli z velké části loajální občané, i když doma nepopřeli svůj rodný jazyk. Chtěl jsem alespoň jedním svým dílem splnit svou povinnost spisovatele a vytvořit umělecký obraz těžkých dob a těžkých podmínek v mém okolí.

Jezdil jsem po vesnicích, abych sbíral materiál. Tenkrát jsem v benátském Slovinsku nepotkal ani jednoho laika, kterému bych mohl věřit. Obracel jsem se proto na kaplany. Hlavně jeden z nich, který dosud žije, proto ho nejmenuji, mi dal mnoho cenného materiálu. V knize je popsána jeho farnost, popis kaplanovy pracovní místnosti. Tomuto kaplanovi byly nabídnuty peníze za to, že odstoupí od svých názorů. Byl to on, kdo nesl v noci katechismy do nějakého osamocené kostela, aby je ochránil před zabavením. Jeho upozornili místní, že ho hledají fašisté, a proto utekl v noci do Udine za arcibiskupem, se kterým tam měl již popsany rozhovor. Když kniha vyšla, jeho blízcí známí na něj poukazovali jako na vzor pro kaplana Čedermace. Vnější podobu jsem si ale půjčil od jiného, staršího kaplana, se kterým jsem se setkal v Landaru. Tento kaplan mi také poskytl mnoho materiálu.

Když jsem román psal, byl jsem v neustálém nervózním napětí. Zrovna když bylo přede mnou rozepsané dílo, přišli mi prohledat dům. Policie se naštěstí spokojila s vysvětlením, že píšu nějaký milostný příběh. Dílo vytiskla Slovenska matica v Lublani pod vymyšleným jménem Pavel Sedmak. Tenkrát byly politické podmínky v Jugoslávii takové, že jsme se báli, že bude kniha zabavena. Kniha sice vyšla, zabavena ale byla část z ní (rozhovor kaplana Čedermace s prefektem v Udine) v nějakém sarajevském časopise.

Italská vláda věnovala knize větší pozornost. Víím, že již druhý den po vydání ji měl na stole italský konzul v Lublani. Během všech přechodů přes hranice se policie zajímala hlavně, jestli mají cestovatelé u sebe Kaplana Martina Čedermace. V Lublani bylo veřejné tajemství, kdo knihu napsal, jistě se to dozvěděla i italská vláda. Nemohli si mě ale zavolat, protože neměli spolehlivý důkaz o autorství. Kniha se poté díky pašování dostala až do Přímoří. Možná to byla první slovinská beletristická kniha, která přitáhla všeobecnou pozornost. Hlavně mezi

vzdělanci, kteří mi vyjadřovali uznání.“ (France Bevk v pismu dr. Milanu Rakočeviću 28. julija 1954, pro srbský překlad Kaplana Martina Čedermace.)²⁰⁸

6.1.2 Slovenské vydání Kaplana Martina Čedermaca

Kniha Kaplan Martin Čedermac byla vydána ve 40. letech i ve slovenském překladu. Slovenský překlad ale neukazuje čtenáři příběh jako metaforu boje jednotlivce za lidskou důstojnost, ale především téma života slovinského etnika v okupovaném Benátském Slovinsku. Překlad zrecenzoval slovenský literární historik Jozef Ambruš (1914–1993). Z hlediska politických poměrů ve 40. letech se zdá zajímavá především otevřenost a odvaha, se kterou Ambruš slovenskému čtenáři přiblížil román, který se zabývá citlivým tématem národní politiky na okupovaném území Itálii, zejména s ohledem na skutečnost, že Mussoliniho Itálie byla jedním z klíčových zahraničních partnerů tehdejšího Slovenského státu.

Recenzent Ambruš, který recenzí dokázal, že je velkým znalcem situace ve Slovinsku, nezachytil jen hlubokou psychologickou dimenzi románu, ale také podstatu činnosti hlavního hrdiny. Na konci recenze se Ambruš nemohl vyhnout aktualizaci problematiky, která byla tématem románu: „*Jestli měl Bevkův román úspěch ve Slovinsku, může ho mít i u nás, neboť se nám stejné problémy objevily na jihu, kde myslím, dojde během krátkého času ke stejné tragickým událostem.*“ (Ambruš 1940: 420). Těmito slovy poukázal na spojitost s postavením slovinského etnika na jižním Slovensku, které okupovalo po vídeňské arbitráži horthyovské Maďarsko.²⁰⁹

6.2 Nokturno pro Přímoří

Kniha Nokturno pro Přímoří je román slovinského spisovatele Alojze Rebuly, který se narodil v roce 1924 v italské vesnici Šempolaj, která leží v Itálii u hranic se Slovinskem. Narodil se do slovinské rolnicko-dělnické rodiny. Výuka na základní škole, kam začal chodit v roce 1929, probíhala v italštině, pro žáky to byl cizí jazyk.

Hlavním problémem byla jeho slovinština. Ve škole se mluvilo italsky a doma mluvili slovinským nářečím. Rebula na tuto dobu vzpomínal: „*Všemi způsoby u nás vládlo úplné kulturní mrtvo, ostatně jako všude, neboť slovinská slova neměla na veřejnosti žádný prostor*

²⁰⁸ BEVK, France. O nastanku "Kaplana Martina Čedermaca". In *Jezik in slovstvo*, roč. 4, 1959, č. 8, s. 232–233.

²⁰⁹ VOJTECH, Miloslav. Slovaška slovenistika in recepcija slovenske kulture na Slovaškem v letih od 1919 do 1942. In *1919 v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, č. 55, 2019, s. 230.

*ani práva, jenom v kostele. Také si nemohu vzpomenout, že bych získal zvenčí nějakou podporu v národním smyslu. Doma bylo národní vědomí spíše instinktivní, nereflektované. Ptám se, jak to, že jsem doma nic neslyšel o popravě bazovických hrdinů, našich čtyř obětí v Bazovici. Vysvětluji si to tak, že nevěděli přesně, co se stalo, protože nebylo rádio ani časopisy, ale pokud věděli, co se stalo, nechtěli o tom říct dítěti.*²¹⁰

211

Obrázek 23– Alojz Rebula

Část života, kterou strávil v Přímoří ho inspirovala k sepsání románu *Nokturno pro Přímoří*, které vyšlo ve slovinském originálu *Nokturno za Primorsko* v roce 2004.²¹² Následující rok získal za tuto knihu slovinskou literární cenu *kresnik*.²¹³

Dílo líčí bouřlivou dobu v Přímoří. Příběh začíná během stupňujícího se tlaku fašismu na konci 20. let 20. století a končí krátce po druhé světové válce. Autor problematizuje náš vztah k minulosti a podceňování úlohy, kterou měli v boji za zachování slovinštiny uvědomělí kněží.

Poetický název předvídá měkčí tóny (*nokturno* je kratší skladba lyrického, smutného charakteru), které jsou v románu sice vnímatelné, ale zůstávají pod povrchem. Tyto tóny, jejichž měkkost, možná i melancholie, nás doprovázejí víc než vzdálená ozvěna, ale

²¹⁰ PIBERNIK, France. *Alojz Rebula: 1924–2018: dokumentarna monografija*. Trst: Mladika, 2019, s. 11–12.

²¹¹ SiolNET. [cit. 2020-02-11]. URL: <<https://siol.net/trendi/kultura/umrl-je-pisatelj-alojz-rebula-481185>>.

²¹² PELIKAN, Egon, BRATE, Dejan. "Zgodovinski roman med nacionalno identiteto, ideologijami in "zgodovinskimi žanri"." *Primerjalna književnost*. roč. 30, 2007, s.43. <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-GKBPKP99>>.

²¹³ KLOPČIČ, Katja. "Alojz Rebula: *Nokturno za Primorsko*." *Sodobnost*. roč. 69, 2005, č. 10 <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NHQG7W0S>>.s. 1338.

nepřerůstá v jasnou melodii. Převládají rozhodnější, bojovnější tóny. Román je už názvem geograficky umístěn. Odehrává se ve slovinském Přímoří.²¹⁴

Román je založen na reálných historických událostech 30. a začátku 40. let 20. století. Jsou zde zachyceny odnárodňovací procesy, nahrazování slovinských učitelů italskými, konfinace slovinských kněží, která postihla i hlavního hrdinu románu, který byl poslán do vyhnanství z vipavského Borovje do středu Apeninského poloostrova, konflikty s fašisty, nacisty i komunisty, předválečné období, události druhé světové války, a to hlavně komunistický partyzánský odboj a události bezprostředně po válce. Příběh končí koncem druhé světové války, kdy se Přímoří sice vymaní z moci fašistů, místo toho se ale celé Slovinsko ocitne pod vládou komunistů.

V příběhu se objevují také skutečné osobnosti. Například novinář, jeden z odpůrců Adolfa Hitlera, Fritz Gerlich, který byl za své názory popraven v koncentračním táboře Dachau, dále mystička Terezie Neumannová, u které hlavní postava románu hledá podporu při svém nalézání důvěry v církvi. Byl zde zmíněn také gorický arcibiskup František Borgia Sedej, který byl v roce 1931 odvolán a vyměněn novým italským arcibiskupem. Skutečnou postavou je inspirována také hlavní postava románu, Florijan Burnik, kterému byl předlohou život duchovního Filipa Terčelje. Příběh není jen popisem historických událostí, ale také úvah hlavního hrdiny. Kniha líčí jeho život na farnostech, jeho boj proti odnárodňování, vyhnanství ve vnitrozemí Itálie, transport do tábora v Dachau.²¹⁵

Kniha začíná příchodem kaplana Florijana Burnika k faráři Melchiorovi Galantovi na faru v Borovje. V úvodu knihy byl otec Melchior, po zjištění, že mu bude jeho nový kaplan dělat problémy se slovinskou otázkou, znepokojený. Je „osmý rok fašistické nadvlády“ a farář Melchior Galant se bojí Florijanova horlivého nacionalismu.²¹⁶

„Nebylo snad po údolí dost výslechů a domovních prohlídek, zatýkání a konfinací?“²¹⁷

Florijan se na Vipavsku setkává s italským učitelem Pingerottim, který je zastáncem odnárodňování a odmítá jakékoliv používání slovinštiny. Setká se také s italskou učitelkou Concettou Lo Maffio, která se do něj později zamiluje. Otázka odnárodňování se odráží

²¹⁴ KLOPČIČ, Katja. "Alojz Rebula: Nokturno za Primorsko." *Sodobnost*. roč. 69, 2005, č. 10 <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NHQG7W0S>>. s. 1338.

²¹⁵ REBULA, Alojz. *Nokturno pro Přímoří*. Ostrava: Protimluv, 2019. Edice překladové literatury.

²¹⁶ KLOPČIČ, Katja. "Alojz Rebula: Nokturno za Primorsko." *Sodobnost*. roč. 69, 2005, č. 10 <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NHQG7W0S>>.s.1338.

²¹⁷ REBULA, Alojz. *Nokturno pro Přímoří*. Ostrava: Protimluv, 2019. Edice překladové literatury, s. 7.

v části, kdy se Florijan baví s italským učitelem Pingerottim, italský učitel Florijanovi vyčítá, že učí děti slovinskou gramatiku. A když ho později italský učitel obviní z používání slovinštiny, zakázaného jazyka, Florijan mu odpovídá:

*„Bůh, můj nadřízený, mi ho nezakázal. Biskup, můj další nadřízený, taky ne.“*²¹⁹

První pole jeho boje je jazyk. Druhé pole je jeho vnitřní boj, který se objevuje o něco později. Je to jeho vnitřní boj o pochybnostech o církvi po setkání s vizitátorem Pasettem. Ten mu řekl, že církev bude bránit jazyk jeho lidí, dokud se nenaučí italsky.

Jel navštívit svého starého známého, otce Gilda, který mu po Florijanově vyprávění o svých pochybnostech o katolické církvi daroval knihu o Terezii Neumannové. Kvůli knize o Terezii jel navštívit autora knihy, redaktora německého antifašistického deníku Munchener Neuesten Nachrichten dr. Fritze Gerlicha, Po tomto setkání se vydal přímo k Terezii a tato návštěva ho zbavila pochybností. Terezie Neumannová byla katolická mystička, která údajně zažívala na vlastní kůži utrpení Ježíše Krista.

V rozhovoru s novinářem Petrem Kolškem byl autor dotázán, zda je v románu nějaký moment, ve kterém se svým hlavním hrdinou nesouhlasí. Odpověděl, že možná v tom, „že na svém setkání s Terezii Neumannovou příliš snadno vyřešil své náboženské problémy.“

V knize tedy mohla být věnována větší pozornost překonání této hluboké náboženské krize.

Nejpřesvědčivější je úplně první ze tří částí Nokturna. Tam je Florijan vytrvalý ve svém vzpřímeném boji a ve své víře, i za cenu konfinace.

K mladému Florijanovi, vášnivě oddanému víře, hledajícímu neomezenost věčnosti, postavil Rebula do protikladu staršího kněze ponořeného do světa francouzských překladů, kterými se zabývá. Jako by ho už roky pomalu obrousily, pomalu v něm dozrával pocit hranic. Zatímco mladý Florijan se hranice stále snaží strhnout, překonat. Zatímco pastor Gildo je schopen pochopit pochybnosti a hledání mladého Florijana. Pro vipavského faráře jsou jeho pochyby nepochopitelné. Po konfrontaci Floriana se sebou samým a s fašistickým odnárodňováním následuje povstání partyzánů a nakonec komunismus.

²¹⁹ REBULA, Alojz. *Nokturno pro Přímoří..* Ostrava: Protimluv, 2019. Edice překladové literatury, s. 16–17.

Druhá část knihy se zabývá postavením kněží během druhé světové války. Je nabytá dojmy, které se mají postarat o vícerozměrnost. Florijanovy nejrůznější konfrontace po sobě velmi rychle následují.²²⁰

Po druhé světové válce si Florijan nemohl zvyknout na nové poměry v osvobozeném Přímoří. Očekával, že bude po osvobození šťastný. Pořád nechápal, co mu vlastně brání v tom být se současnou situací spokojený. Je samozřejmé, že jsou po válce komunisté ostražití a podezíraví. Byl přesvědčen, že si jen musí zvyknout na nový pořádek.

*Co bylo tedy špatně? To, že se nedokázal rychleji vžít do nové doby, do níž ho vede prozřetelnost. S dobou, která už není dobou okupace, už není dobou italskou nebo německou, ať už je jakákoli, není nic špatně. Něco bylo špatně s ním, s jeho – možná měšťanskou přecitlivělostí.*²²¹

Jednoho dne našel Florijan nápis napsaný vápnem.

„Smrt zrádcům slovinského národa!“

Florijan si to přečetl, na okamžik se zarazil a obrátil se.

*Copak přišel z Dachau do Dachau?*²²²

Ve třetí, poslední části poněkud krystalizuje obraz nových tlaků po válce, konec zní nepateticky a přesvědčivě. Po získání ceny Kresnik autor mimo jiné řekl: *„Cenu jsem neočekával, protože téma knihy není naladěno na obecnou náladu ducha v Evropě, styl mých let také neodpovídá pocitům a stylu mladé generace.*²²³ Matevž Kos, předseda poroty ceny Kresnik, mimo jiné řekl, že zvláštností Rebulova *Nokturna za Přímoří* je to, *„že se jím do současných slovinským románům vrací zvláštní žánr, jde totiž o typ novodobého duchovního románu“.*

Florijanův příběh je příběhem kněze a příběhem Přímoří. Příběh určité generace. Také příběh celého Slovinska. Rebula je klasifikován jako katolický spisovatel, jeho styl je rozpoznatelný, jazyk naplněný katolickými metaforami.²²⁵

²²⁰ KLOPČIČ, Katja. "Alojz Rebula: Nokturno za Primorsko." *Sodobnost*. roč. 69, 2005, č. 10 <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NHQG7W0S>>. s. 1339.

²²¹ REBULA, Alojz. *Nokturno pro Přímoří*. Ostrava: Protimluv, 2019. Edice překladové literatury, s. 183–184.

²²² Tamtéž.

²²³ KLOPČIČ, Katja. "Alojz Rebula: Nokturno za Primorsko." *Sodobnost*. roč. 69, 2005, č. 10 <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NHQG7W0S>>.s. 1339.

²²⁵ Tamtéž, s. 1341.

Florijan Burnik znázorňuje osudy kněží, kteří bojovali proti fašismu, podporovali komunistický odboj, ale po konci druhé světové války se jim místo uznání dostalo od režimu nepřátelského postoje a konfiskací. Rebulovi hrdinové představují situaci na straně kontrarevoluce a následně kolaborace a tragédii, která se stala slovinskému katolickému táboru poté, co byli označeni za kolaboranty.²²⁶

²²⁶ PELIKAN, Egon – BRATE, Dejan. Zgodovinski roman med nacionalno identiteto, ideologijami in „zgodovinskimi žanri“ in *Primerjalna književnost*, roč. 30, 2007, s. 49.

7 ZÁVĚR

Za cíl bakalářské práce jsem si stanovila podat informace o komunitě kněží, kteří působili v Přímoří v první polovině 20. století, o jejich podmínkách a o vnímání Čechů této problematiky, tedy popis česko-slovinských vztahů.

V první části práce jsem podala obraz o politické situaci a o podmínkách, které kněží měli, abychom lépe pochopili jednotlivé životní osudy, o kterých píšu ve druhé části práce.

Co se týče česko-slovinských vztahů, zájem českých kněží o působení na území dnešního Slovinska začal už na konci 19. století. Kvůli nedostatku pracovních míst se tak dostalo mnoho Čechů, hlavně z jižních Čech, na území Přímoří i na další místa dnešního Slovinska. Ti tam působili na farách buď po zbytek život nebo byli fašisty nuceni odejít. Přítomnost Čechů ve slovinském Přímoří během fašistického teroru ve 20. a 30. letech 20. století, kteří museli, stejně jako Slovinci, snášet fašistický teror, mohl být jedním z důvodů, proč se Češi o toto území zajímali. Mnohé články z českých novin dokazují, že Češi se Slovinci soucítili a podporovali je v boji proti fašistům tvořením organizovaných akcí na podporu Slovinců nebo bojkotováním italských letovisek.

Zjistila jsem, že českých novinových článků bylo opravdu mnoho. Češi psali o každé důležité události, která se tam stala. V českém tisku se psalo jak o českých obětech fašistů v Přímoří, například o nuceném vystěhovávání Čechů, tak i o samotných Slovincích. Například psal o tzv. čtyřech bazovických obětech. Bohužel jsem v našich novinách nenašla žádnou zmínku o životě nebo o smrti Bohumila Němce ani ostatních třech kněží, o kterých v práci píšu. Český tisk se zmiňoval spíše o důležitých politických událostech. Zmiňoval se i o soudních procesech, kdy byli souzeni fašisty Slovinci, kteří byli obviněni z různých deliktů proti bezpečnosti státu.

Z vybraných kněží českého původu, o jejichž životě v práci píšu, patřili Franc Lakmayer a Bohumil Němec k těm, kteří přišli do Přímoří v první vlně na konci 19. století kvůli nedostatku pracovních míst v Čechách. Také Emil Wester se narodil v Čechách. Ten ale přišel později, až začátkem 20. století. Poslední z nich, Vladimír Karel Truhlar se ve Slovinsku již narodil.

O Vladimíru Karlu Truhlarovi jsou napsány dvě monografie, do budoucna by ale bylo zajímavé zjistit více podrobností o zbylých třech kněžích nebo najít další nová jména a jejich

životní osudy. To by mohlo být možné po stabilizaci současné pandemické situace, po otevření knihoven a po získání možnosti získat prameny ze Slovinska. O Franci Lakmayerovi, Bohumilu Němcovi a Emilu Westerovi se mi podařilo najít jen málo informací, které jsem mohla za současné situace najít na internetu ve zdigitalizovaných zdrojích.

V mé bakalářské práci vidíme, že kněží měli v Přímoří důležitou roli v době nadvlády fašistů, protože to byli jedni z mála, kdo ještě mohl bojovat proti italianizaci Slovinců, a i díky nim bylo mezi Slovinci stále udržováno národní vědomí a slovinský jazyk.

8 SUMMARY

Slovenians were exposed to fascist pressure of denationalization policy on Italian territory between the two world wars. The priests were one of the few who could resist the fascists. Most of the Slovenian intelligentsia was expelled from the Italian territory in which the Slovenes lived. The priests preached in Slovenian, distributed books written in Slovenian, and tried to maintain the Slovenian national consciousness.

The situation in the Julian landscape was known in Czechoslovakia, where the locals expressed support for the Slovenes by organizing demonstrations or organizing associations to support Slovenes against the fascists.

Czech priests were also interested in jobs in what is now Slovenia. Emil Wester, Bohumil Němec and Franc Lakmayer, for example, lived and preached there. These priests came to the territory of today's Slovenia due to overcrowding in the Czech Republic. A slightly different case is Karel Vladimír Truhlar, who was of Czech origin (his father was Czech), but he was born in Slovenia and lived abroad most of his life (Italy, Austria).

This topic appears in Slovenian literature. For example, France Bevk wrote about it in his book *Kaplan Martin Čedermac* in 1938, and Alojz Rebula, who wrote *Nocturne for the Seaside* in 2004.

9 POVZETEK

Slovinci na italijanskem ozemlju so bili med obema vojnama izpostavljeni fašističnemu pritisku denacionalizacijske politike. Duhovniki so bili eni redkih, ki so se lahko fašistom uprli. Večina slovenske inteligence je bila pregnana z italijanskega ozemlja, na katerem so živeli Slovenci. Duhovniki so pridigali v slovenščini, delili knjige, napisane v slovenskem jeziku, in poskušali ohranjati slovensko narodno zavest.

Razmere v Julijski krajini so bile znane na Českoslovaškem, kjer so domačini izrazili podporo Slovincem z organiziranjem demonstracij ali organiziranjem združenj za podporo Slovincem proti fašistom.

Češki duhovniki so se zanimali tudi za delovna mesta v današnji Sloveniji. Tam so živeli in pridigali na primer Emil Wester, Bohumil Němec in Franc Lakmayer. Ti duhovniki so prišli na ozemlje danšnje Slovenije zaradi pomankanja delovnih mest na Češkem. Nekoliko drugačen je primer Karla Vladimíra Truhlarja, ki je bil češkega porekla (njegov oče je bil Čeh), vendar je bil rojen v Sloveniji in je večino življenja živel v tujini (Italija, Avstrija).

Ta tematika o življenju duhovnikov se pojavlja v slovenski literaturi. O njej sta pisala France Bevk, ki je leta 1938 napisal knjigo Kaplan Martin Čedermac, in Alojz Rebula, ki je leta 2004 napisal knjigo Nokturno za Primorsko.

10 SEZNAM LITERATURY

10.1 Literatura

- AMBRUŠ, Jozef. Pavle Sedmak: Kaplán Martin Čedermac. In *Slovenské pohľady*. Bratislava: Spoločnosť priateľov klasických kníh 46, 1940, č. 6–7, s. 419–421.
- BAJC, Gorazd. Fašistična zakonodaja in Slovenci med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 11, 2003, č. 2, s. 19–40. ISSN 1318-0185.
- BAJEC, Jasna Fakin – SENEGAČNIK, Mojca – SANKOT, Jiří. Bohumil Němec.[cit. 2020-12-02]. URL: <<http://www.chvalenice.cz/obec-107/z-historie-obce-1/kapitoly-z-historie/rodiny-a-osobnosti/bohumil-nemec-slovinsky-mucednik>>.
- France Bevk. In: *Wikipedia: the free encyclopedia*. San Francisco (CA): Wikipedia Foundation, 2020 [cit. 2020-12-29]. URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/France_Bevk#/media/Soubor:France_Bevk.jpg>.
- BEVK, France. *Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Mladinska knjiga v Ljubljani, 1956.
- BEVK, France. O nastanku "Kaplana Martina Čedermaca". In *Jezik in slovstvo*, roč. 4, 1959, č. 8, s. 232–233.
- CABADA, Ladislav. *Politický systém Slovinska*. Praha, Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN 80-86429-37-7.
- CENIČ, Mira. Osnovna šola na slovenskem narodnem ozemlju. In *Založba Univerze na Primorskem*, 2018. ISBN - 978-961-7055-37-5.
- GRAFENAUER, Ivan. "Pavle Sedmak = France Bevk: Kaplan Martin Čedermac; 1938. Ljubljana: *Dom in svet*. roč. 50, 1937/1938, č. 7. <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-HHS3S97O>>.
- GENTILE, Emilio. *Fašizem: zgodovina in interpretacije*. Ljubljana: Modrijan, 2010. ISBN 9789612414764 9612414769.
- GRADIŠNIK, Janez – VREMEC Vid. Pinko Tomažič in drugi tržaški proces 1941. In *Zgodovinski časopis*, roč. 45, 1989, č. 2. Koper: Lipa;Trst : Založništvo tržaškega tiska, s.351–353. ISSN 0350-5774.
- HLADKÝ, Ladislav. Slovinci a cyrilometodějská tradice. *Slavica litteraria.*, roč. 17, 2014, č. 1, s. 115-124. ISSN 2336-4491.
- HLADKÝ, Ladislav. *Slovinsko*. Praha: Nakladatelství Libri, 2010. ISBN 978-80-7277-463-0.
- KACIN-WOHINZ, Milica. *Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo 1918–1921*. Založništvo tržaškega tiska, 1972.
- KACIN-WOHINZ, Milica – Nevenka TROHA – Boris MLAKAR. Slovensko-italijanski odnosi 1880-1956. In *Primorski dnevnik*. roč. 57, 2001, č. 80. s. 3-6.
- KACIN-WOHINZ, Milica – PIRJEVEC, Jože. *Zgodovina Slovencev v Italiji 1866–2000*. Nova revija, 2000. ISBN - 961-6352-11-3.
- KLABJAN, Borut. Slovanski teroristi. In *Acta Histriae*, roč. 15, 2007, č. 1, s. 252–257. ISSN 1318-0185.
- KALC, Aleksej – MILHARČIČ-HLADNIK, Mirjam. Prvi tržaški proces in Slovenci v ZDA. In *Annales. Series historia et sociologia*, roč. 25, 2015, č. 4, s. 925–936. ISSN 1408-5348.
- KERŠIČ-SVETEL, Marjeta. Češko-slovenski stiki med svetovnjima vojnama. In *Zgodovinski časopis*, roč. 49, 1995, č. 2, s. 231–258. ISSN 0350-5774.

- KLEINMAYR, Ferdo – BAMBIČ, Milko. *Prvi koraki*. 1926.
- KLINEC, Rudolf. *Primorska duhovščina pod fašizmom*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1979.
- KLOPČIČ, Katja. "Alojz Rebula: Nokturno za Primorsko." *Sodobnost*. roč. 69, 2005, č. 10
<<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NHQQ7W0S>>.
- MITHANS, Gašper. Odnosi med italijanskim fašizmom in katolicizmom. In *Acta Historiae*, roč. 24, 2016, č. 4. s. 745–766. ISSN 1318-0185.
- MUŽÍK, Antonín Václav, ŠTULC Václav Svatopluk. *Kazatelé slovanští*. Praha: Nákladem knihkupectví B. Stýbla, 1871. sv. 2.
- PALJK, Leopold – BAMBČ, Milko. *Kolački*, 1926.
- PEČENKA, Marek – Petr LUŇÁK. *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Libri, 1995. ISBN 80-85983-01-X.
- PELIKAN, Egon. Slovenci v Julijski krajini in cerkvena oblast v času med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 11, 2003, č. 2, s. 41–56. ISSN 1318-0185.
- PELIKAN, Egon. Slovenska in hrvaška duhovščina v tržaško-koprski škofiji med obema vojnama. In *Acta Histriae*, roč. 9, 2001, č. 1, s. 245–256. ISSN 1318-0185.
- PELIKAN, Egon. Slovenski politični katolicizem med obema vojnama. In *Zgodovinski časopis*, roč. 51, 1997, č. 1, s. 33–42. ISSN 0350-5774.
- PELIKAN, Egon. *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom: primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico-zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac*. Ljubljana: Nova revija, 2002. ISBN 961-6352-35-0.
- PELIKAN, Egon, BRATE, Dejan. "Zgodovinski roman med nacionalno identiteto, ideologijami in "zgodovinskimi žanri"." *Primerjalna književnost*. roč. 30, 2007, 159-170.
<<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-GKBP99>>.
- PIBERNIK, France. *Alojz Rebula: 1924-2018: dokumentarna monografija*. Trst: Mladika, 2019. ISBN 978-88-7342-280-8.
- PIBERNIK, France. *Vladimir Truhlar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016. ISBN 978-961-254-941-1.
- PLATOVNJAK, Ivan. *Karel Vladimir Truhlar: pesnik, duhovnik in teolog*. Ljubljana: Župnijski zavod Dravljce: Teološka fakulteta, 2013. ISBN 978-961-6748-25-4.
- PREŠEREN, France – KUDĚLKA, Viktor. *Můj sen šel po hladině*. Praha: Odeon, 1978.
- PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Praha: Torst, 1998, s. [1a]. ISBN 80-7215-059-6.
- PURIČ, Piero. *Sto let pod Italijo*. In *Mladika*, roč. 2019, č. 01, s. 5–7.
- REBULA, Alojz. *Nokturno pro Přímoří*. Ostrava: Protimluv, 2019. Edice překladové literatury. ISBN 978-80-87485-69-9.
- RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Slovinska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-131-6.
- JEVNIKAR, Martin. *Primorski slovenski biografski leksikon*. Gorica, Goriška Mohorjeva družba, 1985. ISBN 978-961-268-032-9.
- JOGAN, Maca. *Katoliška cerkev in družbeno zlo*, Ljubljana: Založba FDV, 2016. ISBN 978-961-235-813-6.

JONOVÁ, Jitka. Velehradské pouti ve druhé polovině 19. století – Náboženská nebo politická manifestace?, Východočeský sborník historický 2013, sv. 23, s. 307–323.

JUVANČIČ, Ivo. Politično ozadje I. tržaškega procesa. In *Kronika (Ljubljana)*. roč. 21, 1973, č. 3, s. 180–184.

OSTANEK, France. Šolski sistem na Slovenskem od 1774-1963. Ljubljana, Slovenski šolski muzej, 1964.

ŠIMAC, Miha. "Bratje Čehi" v ljubljanskem bogoslovju (1885-1897). *Bogoslovni vestnik* 79, 2019, č. 4, s. 955–970. ISSN 0006–5722.

URŠIČ, Ivanka. Osební fond Engelberta Besednjaka – arhiv Tajne krščansko-socialne organizacije in katoliškega tabora za obdobje med obema vojnama. In *Arhivi*, roč. 39, 2016 č.1, s. 97–110.

VOJTECH, Miloslav. Slovaška slovenistika in recepcija slovenske kulture na Slovaškem v letih od 1919 do 1942. In *1919 v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2019, č. 55, 225-232. ISSN 978-961-06-0212-5. Dostupné z: doi:10.4312/SSJLK.55.225-232.

ZALETEL, Pavel. Utrl je pot naprednemu slovenskemu čebelarstvu: Franc Lakmayer – njegovo življenje in delo. In *Slovenski čebelar* 90, č. 1, 1988. s. 9–11.

10.2 Novinové články

České slovo. Olomouc, 1930, č. 247. s. 1. ISSN 2694-863X. [cit. 2020-11-02]. URL: <<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:ba118052-fe4c-11ea-901f-90b11c419e63>>.

České slovo. Olomouc, 1930, č. 251. s. 1. ISSN 2694-863X. [cit. 2020-11-02]. URL: <<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:c137ca54-fe4c-11ea-901f-90b11c419e63>>.

České slovo. Olomouc, 1930, č. 255. s. 2. ISSN 2694-863X. Dostupné také z: URL: <<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:04805f21-fe4d-11ea-901f-90b11c419e63>>.

Edinost: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice. Ivan Dolinar, 06.01.1926. [cit. 2020-12-15]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-B7P9P6ZT>>.

Národní listy. Praha: Julius Grégr, 22.10.1929, roč. 69, č. 242, večerní vydání. s. 1. ISSN 1214-1240. [cit. 2020-11-02]. URL: <<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:29be0a64-435e-11dd-b505-00145e5790ea>>.

Národní listy. Praha: Julius Grégr, 20.8.1886, roč. 26. č. 230, odpolední vydání. s. 2. ISSN 1214–1240. [cit. 2020-11-02]. URL: <<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:793408f0-16c3-11dd-add0-000d606f5dc6>>.

Národní listy. Praha: Julius Grégr, 24.11.1923, roč. 63, č. 323. sv. 323 s. 2. ISSN 1214-1240.

Novi list. Zadruga z o.z. Novi list, 29.08.1929. [cit. 2020-11-06]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-VK0W1ELC>>.

Rodina Němcových 1890–1971: Flickr fotogalerie. *Historie pod Farskou skálou* [online]. [cit. 2020-12-02]. <URL <https://www.flickr.com/photos/132075895@N04/albums/72157681858124172>>.

Slovenec: političen list za slovenski narod. Ljudska tiskarna, 05.12.1931. [cit. 2010-11-03]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-TJORVP9W>>.

Slovenski narod. Narodna tiskarna, 09.10.1885. [cit. 2020-12-17]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-2BOPGYQD>>.

ŠTULC, Václav Svatopluk. Blahověst: Katolický týdeník pro Čechy, Morawany, Slowáky a Slezany, 5.11.1862, roč. 12, č. 31, sv. 31 s. 492.

Vlast': časopis pro poučení a zábavu. Praha: Družstvo Vlast', 02.1900, roč. 16, č. 5. sv. 5 s. 428.

Zbornik svečnikov sv. Pavla. samozal. Franc Bratuž, 1920. [cit. 2020-10-10]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-C09VI688>>.

10.3 Internetové zdroje

Archdiocese of Ljubljana [online]. [cit. 2021-5-9]. URL: <<http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/dljub.html#info>>.

Národní digitální knihovna. URL: [cit. 2020-05-12] <<https://ndk.cz/search?q=slom%C5%A1ek&sort=relevance>>.

Katoliška cerkev [online]. [cit. 2021-5-9]. URL: <<https://katoliska-cerkev.si/skofije/ljubljanska-metropolija/skofija-koper>>.

Katoliška cerkev [online]. [cit. 2021-5-9]. URL: <<https://katoliska-cerkev.si/skofije/mariborska-metropolija>>.

10.4 Obrázky

Obrázek 1 – Primorska. In: *Wikipedia: the free encyclopedia*. San Francisco (CA): Wikipedia Foundation, 2020 [cit. 2020-05-02]. URL: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Primorska#/media/Slika:Austria_Hungary_ethnic.svg>.

Obrázek 2 – Kmetija Šempoljac. [cit. 2020-02-11]. URL: <<http://www.kmetija-sempolajc.si/primorska.html>>.

Obrázek 3 – RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Slovinska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Dějiny států, s. 179.

Obrázek 4 – KLEINMAYR, Ferdo, Bambič, Milko (1926). Prvi koraki.

Obrázek 5 – KLEINMAYR, Ferdo, Bambič, Milko (1926). Prvi koraki.

Obrázek 6 – PALIJK, Leopold, Bambič, Milko (1926). Kolački.

Obrázek 7 – PALIJK, Leopold, Bambič, Milko (1926). Kolački.

Obrázek 8 – Novi list. Zadruga z o.z. Novi list, 29.08.1929. [cit. 2020-11-06].

Obrázek 9 – Edinost: glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice. Ivan Dolinar, 06.01.1926. [cit. 2020-12-15]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-B7P9P6ZT>>.

Obrázek 10 – Zbornik svečnikov sv. Pavla. samozal. Franc Bratuž, 1920. [cit. 2020-10-10]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-C09VI688>>.

Obrázek 11 – MUŽÍK, Antonín Václav a Václav Svatopluk ŠTULC. Kazatelé slovanští. V Praze: Nákladem knihkupectví B. Stýbla, 1873. sv. 3, s. 2. [cit. 2020-12-17] URL: <<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:7030920a-e9bd-477d-9f32-0fde8ba0c6ca>>.

Obrázek 12 – SLOMŠEK, Anton Martin. Slomšek-ovy Homilie na epištoly roku církevního. s. [1]. [cit. 2020-05-12] URL: <<https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:cdba3779-2c9f-424e-878d-f852106d4282>>.

Obrázek 13 – Kazatelé slovanští. Praha: Nákladem knihkupectví B. Stýbla. s. [a]. [cit. 2020-05-22] URL: <<https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:3c350cdf-8677-4d3f-b32e-5b006de9b9f1>>.

Obrázek 14 – Slovenski narod. Narodna tiskarna, 09.10.1885. [cit. 2020-12-17]. URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-2BOPGYQD>>.

Obrázek 15 – České slovo. Olomouc, 1930(247). s. 1. ISSN 2694-863X. [cit. 2020-11-02]. URL: <<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:ba118052-fe4c-11ea-901f-90b11c419e63>>.

Obrázek 16 – České slovo. Olomouc, 1930(251). s. 1. ISSN 2694-863X. [cit. 2020-11-02]. URL: <<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:c137ca54-fe4c-11ea-901f-90b11c419e63>>.

Obrázek 17 – Karel Vladimír Truhlar – Pesník, duhovník in teolog. [cit. 2020-12-15].
URL: <<https://www.zupnija-dravlje.si/knjige/katalog/karel-vladimir-truhlar-pesnik-duhovnik-teolog>>.

Obrázek 18 – Emil Wester. 19???. [cit. 2020-12-15].
URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:IMG-90DWHV6C>>.

Obrázek 19 – BAJEC, Jasna Fakin – SENEGAČNIK, Mojca – SANKOT, Jiří. Bohumil Němec. [cit. 2020-12-02]. URL: <<http://www.chvalenice.cz/obec-107/z-historie-obce-1/kapitoly-z-historie/rodiny-a-osobnosti/bohumil-nemec-slovinsky-mucednik>>.

Obrázek 20 – Rodina Němcových 1890–1971: Flickr fotogalerie. *Historie pod Farskou skálou* [online]. [cit. 2020-12-02]. <URL <https://www.flickr.com/photos/132075895@N04/albums/72157681858124172>>.

Obrázek 21 – Slovenec: političen list za slovenski narod. Ljudska tiskarna, 05.12.1931. [cit. 2010-11-03].
URL: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-TJORVP9W>>.

Obrázek 22– France Bevk. In: *Wikipedia: the free encyclopedia*. San Francisco (CA): Wikipedia Foundation, 2020 [cit. 2020-12-29]. URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/France_Bevk#/media/Soubor:France_Bevk.jpg>.

Obrázek 23 – SiolNET. [cit. 2020-02-11]. URL: <<https://siol.net/trendi/kultura/umrl-je-pisatelj-alojz-rebula-481185>>.

10.5 Archiv

Státní oblastní archiv v Zámrsku, Farní úřad římskokatolické církve Nové Hrady, okr. Ústí nad Orlicí, sign. 3800, 192 fol., s. 88. Sběrka matrik východočeského kraje 1587–1949.

Archiv muzea v Tolminu, Deník hospodyně Neži Rejec.